

Zahtevi protesta "1 od 5 miliona"
ORGANIZOVANJE KRITIČNE MASE

Odjek Putinove posete
PAŠA I SUBAŠA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

VREME

broj
1464
24. januar 2019.

INTERVJU:
DRAGOLJUB ZAMUROVIĆ

NARODU JE PREKIPELO

JOŠ SAMO KRATKO VAŽI

NOVOGODIŠNJI POPUST NA PRETPLATU

NA

VREME

**15% JEFTINIJA PRETPLATA NA
ŠTAMPANO IZDANJE**

i

**20% JEFTINIJA PRETPLATA
NA INTERNET IZDANJE!**

**TAČNE IZNOSE PROVERITE NA STRANI 61
dodatne informacije na 011/3234-774**

**I PRIPREMITE SE ZA ŠETNJU
- NABAVITE KIŠOBRAN!**

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Jelena Popović

redakcija

Dejan Anastasijević,

Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,

Radoslav Čebić, Sonja Ćirić (kultura),

Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,

Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,

Tatjana Jovanović, Radmilo Marković,

Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec,

Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto),

Milan Milošević, Teofil Pančić,

Saša Rakezić, Mirko Rudić,

Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,

Dragan Todorović, Tanja Topić,

Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Olga Babić,

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028,

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Ni vatra nas neće zaustaviti:**

Akcija za Mariju

05 **Zoom:** Obaranje cene06 **Zahtevi protesta „1 od 5 miliona“:**

Organizovanje kritične mase

11 **Vučić u Davosu:**

Ivica mentalne izdržljivosti

12 **Intervju:****Oliver Tošković, psiholog**15 **Nuspojave:**

Kratko pismo za dugo rastajanje

16 **Intervju: Marinika Tepić,****narodna poslanica u Skupštini Srbije**20 **Odjek Putinove posete:**

Paša i subaša

23 **Srpsko-ruski poslovi:**

Braća po atomu

26 **Intervju:**

Dragoljub Zamurović, fotograf

32 **Lični stav:** Antipolitika – pogrešan

odgovor na krizu politike

34 **Vojska i politika:** „Lazar“ se rodi36 **O zakonu i životima:**

U potrazi za solidarnošću

38 **Plivanje za Časni krst:**

Dogodine u Prizrenu

41 **TV Manijak:** Ekran kao ogledalo**KULTURA**42 **Baština:****Povratak lista koji nedostaje**46 **Roman:** *To je ovde nemoguće*48 **Pozorište:**

Kritičarske i druge dileme

49 **Film:**

Jedna noć neuspešnog scenariste

50 **Knjiga:** O Dilanu Dogu – lično**SVET**52 **Davos 2019:** Industrija 4.0**MOZAIK**56 **Intervju:** Nebojša Đurđević,

direktor Inicijative „Digitalna Srbija“

58 **Zemlja ljudi:**

Na plažama zaboravljenog genocida

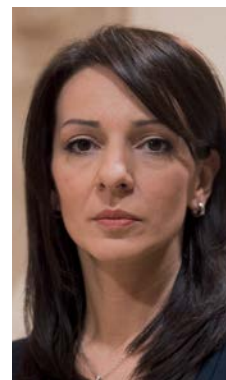
61 **Navigator:** Skarletni mladež62 **Vreme uživanja:** Devedeseti rođendan

„Ja sam dobro čula upravo ponudu Baneta Trifunovića da opozicija izađe sa konkretnim predlozima i da se u zajedničkom saglasju – do koga će, duboko sam uverena, moći da se dođe – dogovore dalji zajednički aktivizam, ciljevi, rokovi, nosioci politike i oni koji će biti odgovorni: ne samo za to kako će do nje da se dođe, nego i šta ako se ukazano poverenje ne opravda“

RAZGOVARAO: RADMILO MARKOVIĆ

„Jedan od razloga što smo na fakultetu pružili podršku je da ukažemo da protest može da se širi i na institucije ili makar delove tih institucija. Naša je ideja da pokušamo da proširimo podršku na ceo Beogradski

univerzitet ili čak na sve univerzitete u Srbiji. To je jedan od načina da izvršite neku vrstu kontrapritiska kako bi se našlo rešenje i otvorio prostor u medijima“

RAZGOVARAO: RADOSLAV ČEBIĆ

Jedan od rezultata nedavnog susreta predsednika Putina i Vučića u Beogradu je razmena kulturnih dobara između dve zemlje. To je dobra vest, mada ima mišljenja da je srpska strana lošije prošla

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Marija Janković

Akcija za Mariju

Foto: Marija Janković

U subotu 19. januara redakcija nedeljnika "Vreme" organizovala je aukciju fotografija naše urednice fotografije Marije Janković. Podsetimo, nakon obavljenog radnog zadatka u Kosovskoj Mitrovici, Marijin auto se zapalio i u potpunosti izgorio u blizini administrativnog prelaza Jarinje. Kosovska policija je izvršila kratak uviđaj i zaključila da nema elemenata krivičnog dela iako nije pregledala snimke sigurnosnih kamera iz Kosovske Mitrovice gde su kola bila parkirana prethodne večeri, niti obavila forenzička ispitivanja. Time je izostala dalja istraga,

a osiguranje ne pokriva ovakav tip uništenja vozila. Kolegijum "Vremena" uputio je pismo direktoru Kosovske policije Rašitu Kalaju u kom zahteva pregled snimaka nadzornih kamera sa parkinga hotela "North city" i iz Ulice kralja Petra oko redakcije "KosSevinfo" u Kosovskoj Mitrovici, forenzičko ispitivanje koje će utvrditi razloge požara u kolima i druge adekvatne radnje u delokrugu policije.

Redakcija "Vremena" i Marija Janković beskonačno su zahvalni svima koji su učestvovali na dobrotvornoj aukciji Marijinih fotografija. Na samoj aukciji priku-

pljeno je 140.000 dinara koji su potrebni da bi Marija mogla da kupi nov automobil koji joj je neophodno sredstvo za rad.

Ali, nije kraj. Pozivamo sve koji to žele da doniraju sredstva za Marijin novi automobil preko sajta Donacije.rs. Minimalni iznos ne postoji. Iako je na sajtu kao minimalna opcija ponuđeno 1000 dinara, može se donirati i manje. Do odlaska ovog broja u štampu, na sajtu Donacije.rs već je sakupljeno 124.700 dinara. Zahvaljujemo svim darodavcima i nastavljamo dalje!

¶

R.V.

Obaranje cene: Kakva je veza između prištinske takse i vanrednih izbora

Privrženost dijalogu svakako je dobra stvar, samo što se postavlja pitanje da li je to posledica iskrenog opredeljenja ili nekog Vučićevog obećanja

Prvo su izjavljivali da neće da nastave briselski dijalog sa Prištinom dok ne bude formirana Zajednica srpskih opština na Kosovu. Sada bi da nastave dijalog ako Priština ukinе taksu na robu iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Zajednicu više niko i ne pominje.

U nekoj eventualnoj trećoj fazi, ovi naši pristaće na dijalog po još nižoj ceni. Kao prodavac voća na pijaci koji spušta cenu kako se bliži kraj pijačnog dana.

Ovo sa ukidanjem takse izgledalo je sasvim izvesno i nesumnjivo bi Vučić i njegovi to predstavili kao veliku pobjedu. Računica je bila prosta: Amerikanci su protiv taksi, čelnici EU takođe, Hašim Tači, Vučićev partner u dijalogu, takođe je protiv takse, jedino igru kvari Ramuš Haradinaj, premijer prištinske vlade koji daje pitijske izjave da će takse biti ukinute kao što će i „sneg jednom da se otopi“ i drži se tog stava i posle sastanka sa američkim ambasadorom u Prištini.

Haradinaj veruje da ga ta „tvrda politika“ održava na nogama na kosovskom trusnom prostoru i to ćemo tek da vidimo.

Srpsko rukovodstvo, rekao bih, ne simulira zainteresovanost za dijalog pa pristaje da se vrati za sto i po nižoj ceni nego što je bila pre uvođenja taksi. Naravno, niko i ne pominje formiranje kosovske vojske, osim što ih je Putin prilikom posete Beogradu na to podsetio.

Privrženost dijalogu svakako je dobra stvar, samo što se postavlja pitanje da li je to posledica iskrenog opredeljenja ili nekog Vučićevog obećanja: kao oblik trampe za podršku i nemešanje stranog faktora u domaće prilike – od medija do stanja u pravosuđu.

U tom političkom mozaiku postaje jasnija i Vućićeva izjava da je bitno da međunarodna zajednica i Evropa saopšte da li će uskoro biti ukinute kosovske takse na robu iz Srbije, odnosno da li će biti nastavljen dijalog, kako bi znao da li da se organizuju vanredni izbori ili ne.

“Ako nema dijaloga, nema smetnji da idemo na izbore. Zato je bitno da znamo žele li oni razgovore... Mislim da je važno da vodimo računa o državnim interesima. I zato hoćemo odgovor od Evropljana i Prištine. Ako neće da bude ukidanja taksi, onda da pružimo šansu i Haradinajevoj

Foto: Marija Janković

ideji da me skinu sa vlasti. A to se radi na izborima”, rekao je Vučić.

Iako ovo liči na poruku Haradinaju u vezi sa njegovom idejom da ga skine s vlasti, ona se neminovno mora i šire shvatiti, kao poruka ostatku sveta da će ići na izbore, a posle će da se vidi kuda će da ide.

To je jedan od razloga što se formulisanje i vođenje politike o Kosovu odvija van institucija i javnosti.

Tu ocenu je izrekao Dušan Janjić, direktor Fonda za međuetničke odnose, na predstavljanju Izveštaja o monitoringu unutrašnjeg dijaloga o Kosovu rađenog u periodu od 24. jula 2017. do 17. januara 2019. godine.

Janjić je upozorio da istorijsko iskustvo uči da “kada nema demokratskog okvira – vladavine prava, funkcionisanja institucija i uticajne javnosti, upravljanje međuetničkim odnosima lako isklizne u domen ideoloških, političkih pa i oružanih sukoba”.

Prema njegovim rečima, predsednik države Aleksandar Vučić, kao inicijator unutrašnjeg dijaloga, i Vlada nisu stvorili uslove za njegovo uspešnije odvijanje, posebno nisu podržali slobodu dijaloga i argumentovano raspravljanje.

Navodeći da je Kosovo očigledno pitanje političkog pozicioniranja, on je ocenio da vlast “ne zna ni kuda ide ni kuda vodi Srbiju”.

Ja bih rekao: u vanredne izbore!

ORGANIZOVANJE

Protest ulazi u treći mesec i vreme je za analizu stvari koje se čine ključnim:

šta su zahtevi protesta i da li je uopšte važno da budu jasno formulisani;

kuda dalje i da li se već sada može reći da su protesti uspeli

Ostavka Aleksandra Vučića, pet minuta izveštaja o protestu na RTS-u, smena ministra policije Nebojše Stefanovića, plan za Kosovo... samo su neki od zahteva koji se smenjuju u poslednjih sedam nedelja. Počeli su 8. decembra, kao reakcija na prebijanje lidera Levice Srbije Borka Stefanovića, pod nazivom "Stop krvavim košuljama". Zahvaljujući predsedniku Vučiću i njegovoj neobičnoj izjavi da neće ispuniti nijedan zahtev (u to vreme, jedini zahtev je bio da prestane nasilje u Srbiji) sve i da na ulice izađe pet miliona građana, protest je spontano promenio ime u "1 od 5 miliona" i pod tim nazivom održan je sedmi put prošle subote, 19. januara. Prethodila mu je burna nedelja u kojoj je, u organizaciji istih ljudi, obeležena godišnjica nerešenog ubistva Olivera Ivanovića, ali i sukobi na liniji organizatori – opozicione partije, jer su pojedini opozicionari izrazili negodovanje što nijedna stranačka ličnost još nije govorila na protestu. Usledio je odgovor neformalnog lidera protesta glumca Branislava Trifunovića, koji je rekao da bi svaki političar koji bi se obratio građanima bio – izviždan. Bez obzira na to, lideri opozicionih stranaka, počev od Dragana Đilasa, Vuka Jeremića iz Narodne stranke, Borka Stefanovića, Boška Obradovića i drugih iz Saveza za Srbiju, dolaze na proteste, a tu su i neki od onih koji ne pripadaju Savezu, poput Zorana Živkovića, Borisa Tadića, Marinike Tepić... Sve u svemu, neslaganja postoje, ali čini se da su ipak daleko od sukoba. Još jedna važna stvar jeste podrška protestima koju je potpisalo 105 profesora, asistenata i saradnika Filozofskog fakulteta u Beogradu, a u međuvremenu se oglasio i Fakultet političkih nauka. Važno je reći i da je poslednji protest, održan nakon pisma profesora Filozofskog, bio najposećeniji do sada. Eki-

pa "Vremena" uživo je na svojoj Fejsbuk strani prenosila protest i samo prolazak kolone pored RTS-a trajao je 33 minuta.

Šetnji je prethodio govor glumca Nikole Koja koji se obratio direktno predsedniku Srbije: "Aleksandre Vučiću, ovo je kraj. Izvršio si svoj blickrig, svoj atak na kapital, pamet i resurse ovog naroda. Uspeo si, vrhunski si obavio posao. Koristio si naš novac, nedostatak hrabrosti i spremnosti da se odupremo tvojoj hajdučiji i bahatosti. Silovao si kompletno stanovništvo svojim konferencijama za štampu. Silovao si vađenjem dece iz smetova, rušenjem Savamale, Er Srbijom, Kopernikusom, helikopterom... Prekratka je ova noć da sve nabrojim. Nijedan narod ne bi smeo ovo da istrpi. Suspendovao si pravo i pravdu i pogazio i pogasio sve institucije. (...) Zaboravio si da si ti naš službenik. Ne plaćamo te da nas vređaš i ponižavaš, da nas nazivaš bagrom i ološem, da budeš i sudija, i novinar, i advokat, i selektor, i inspektor, i akušer, i babica. (...) Zahtevi nisu besmisleni, ovo nije u rangu mangupa koji pozovu lift pa pobegnu. Jedini i pravi cilj si ti."

U ponedeljak 21. januara na TV N1 nekadašnja rektorka Beogradskog univerziteta i profesorka Filozofskog fakulteta Marija Bogdanović, upitana šta misli o zahtevima protesta, rekla je da je Nikola Koja bio apsolutno jasan: "Osporavanje da mi nismo građani, već ološ, bagra, izdajnici, nedopustiv je govor koji sebi dozvoljava vlada i to ne može više da se sluša", rekla je Bogdanović. Ona je skrenula pažnju na to da je vlast unela u javni govor reči kojim bombarduju građane Srbije i da nema pravo da se tako ponaša prema svojoj zemlji. Dodala je da protest ima određenu strukturu, a da su zahtevi jednostavni: prestanite da blokirate institucije, mišljenja ljudi, otvorite se. "Moramo da istrajemo u ovim naporima, da ne odu-

stajemo. Ako odustanemo, onda bi to bio pravi poraz i nedostatak demokratskog potencijala. Oni nemaju većinsko glasačko telo, 50 odsto nije ni glasalo, a od tih 50 odsto polovina je za njih", rekla je Marija Bogdanović zaključivši da SNS podržava tek četvrtina biračkog tela.

Sada kad protest praktično ulazi u treći mesec, vreme je za temeljnu analizu dve stvari koje se u ovom trenutku čine ključnim. Jedna je šta su zahtevi protesta i da li je uopšte važno da budu jasno formulisani. Druga se odnosi baš na pismo Filozofskog i pitanje da li smo, s obzirom da su ga pisali ljudi koji se bave društvenim naukama, stigli do toga da imamo i naučno utemeljen dokaz da živimo u represivnom društvu.

ZAŠTO DOLAZITE

Iako ima relativno čvrstih argumenata u prilog tezi o nejasnim zahtevima, preteže mišljenje da svako dolazi – zbog sebe. "Građani su do sada šetali vođeni svako svojom ličnom unutrašnjom pobunom u sebi", kaže u razgovoru za "Vreme" Aris Movsesijan iz Nove stranke: "To je činilo veliku energiju koju bih nazvao potencijalnom. Svi politički akteri treba da učine nešto da se ta potencijalna energija pretvori u kinetičku koja će doneti određeni pomak u društvu. Jedini cilj koji svi trenutno imamo, kao najmanji zajednički imenitelj jeste želja za demokratizacijom društva."

Na sličnoj je liniji i Nikola Adžić iz Lokalnog fronta, kraljevačke organizacije koja se opredelila za radikalniji vid protesta – pešačenje od Kraljeva do Beograda. Adžić kaže da se zahtevi beogradskih protesta menjaju iz subote u subotu i da je, po njemu, jedini validan zahtev onaj da Vučić ode s vlasti: "Ali imam u vidu to da građani šetaju sa različitim motivima, svako ima svoj razlog, kako pojedinci

KRITIČNE MASE

IZ SUBOTE U SUBOTU SVE MASOVNIJE: Protesti u Beogradu

Foto: Marija Janković

ZATO što nam profesionalna dužnost i građanska svest nalažu da ukažemo na to da mnoga istraživanja koja smo sproveli mi i drugi pokazuju da je društvo Srbije nepravilno i rastrzano brojnim ekonomskim i društvenim nejednakostima.

ZATO što znamo koliko je rašireno i duboko siromaštvo u Srbiji. Više od trećine stanovništva je u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Prosečna primanja ima jedva trećina zaposlenih, a polovina prima mesečno jednu od najnižih zarada u Evropi (ekvivalent 330 evra) ili manje, dok je minimalni dohodak 26.000 dinara što je nedovoljno za dostojan život. ZATO što znamo da su u Srbiji ekonomske nejednakosti između malog broja najbogatijih i velikog broja građana sa niskim prihodima najveće među svim evropskim zemljama.

ZATO što iz naših istraživanja znamo da su šanse deteta čiji su roditelji siromašni da upiše fakultet i da studira iz godine u godinu sve manje. U zemlji koja navodno ima od države podržano školovanje na svim nivoima.

ZATO što iz naših istraživanja znamo da su korupcija i klijentelizam metastazirali u društvenom tkivu Srbije i da se hrane, sa jedne strane, različitim interesima, a sa druge strane –

strahom. Oni razaraju institucije i gutaju resurse koji su potrebni zemlji za razvoj a građanima za kvalitetan život i premeštaju ih u uske krugove političke i ekonomske elite. Oni sve više ukidaju mogućnost građanima da kroz institucije države ostvare svoja prava, bez straha i ucena da moraju biti lojalni političkoj eliti.

ZATO što znamo da je zaposlenost u Srbiji i dalje niska i jedna od najnižih u Evropi, zato što petina zaposlenih i dalje radi u neformalnoj ekonomiji, a najuspešniji mehanizam zapošljavanja je partijska patronaža. Zato što dosadašnje mere i politike vode povećanju rizičnih oblika zaposlenosti od kojih ljudi ne mogu da obezbede pristojnu egzistenciju, a zbog kojih radnici izlažu opasnosti svoje živote radeći u nebezbednim uslovima.

ZATO što znamo da je Srbija rastrzana regionalnim nejednakostima, između sela i grada, između Beograda i ostatka Srbije, a posebno su ugroženi regioni na jugoistoku i jugozapadu Srbije.

ZATO što znamo da je Srbija zemlja izraženih rodni nejednakosti i žilavog patrijarhata. Žene se teže zapošljavaju i njihova zaposlenost je lošija u poređenju sa muškarcima, manje

tako i grupe koje šetaju. U suštini jedan jedini zahtev koji sublimira sve te individualne razloge za izlazak na ulicu jeste zajedničko nezadovoljstvo aktuelnom vlašću.”

Dragan Popović iz Kuće ljudskih prava misli da je bez obzira na zvanične ili nezvanične objave organizatora protesta prilično jasan zahtev gotovo svih koji izlaze na proteste, a to je stvaranje uslova za slobodne izbore: “Ova široka formulacija uključuje i odsustvo nasilja, i slobodne medije, i kontrolu izbora i prestanak zloupotrebe državnih institucija od strane vlasti. Sa takvim zahtevom, malo ko iz opozicione javnosti se ne bi složio, i on obezbeđuje da se protesti nastave ovim ili još jačim tempom.”

S druge strane, Boško Obradović iz Dveri kaže da se teza o nejasnim zahtevima i svađi organizatora namerno potura i da građani izlaze na ulice zbog svega što se do sada pojavilo kao zahtev: “Zahtevi se svode na to da građani traže normalnu državu. Državu u kojoj će počinio i nalogodavci ubistva Olivera Ivanovića i pokušaja ubistva Borka Stefanovića i novinara Milana Jovanovića biti kažnjeni, u kojoj će mediji biti slobodni i izveštavati objektivno, u kojoj će ministar policije raditi svoj posao a to nije prebrojavanje demonstiranja i u kojoj predsednik na zahteve protesta neće odgovarati pretnjom izborima za koje svi znamo da nisu fer i slobodni. Državu u kojoj o

tajnim pregovorima o delu naše teritorije nećemo saznati iz strane štampe.”

Obradović dodaje i da građani ne izlaze samo zbog gorenavedenih zahteva, nego i zbog nedovoljne podrške trudnicama, lošeg stanja u vojsci, uništavanja reka izgradnjom mini hidroelektrana i zbog ukradenih penzija.

Da je napad na Borka Stefanovića bio inicijalna kapisla za proteste, saglasan je i Dragan Đilas. Po njemu, građani su se okupili u Beogradu, a sada i u drugim gradovima Srbije kao odgovor na eskalaciju nasilja. Kao primere eskalacije nasilja on navodi to da je Borko Stefanović jedva izbegao smrt; prošlo je godinu dana od ubistva Olivera Ivanovića, posle brutalne kampanje u kojoj je vlast dokazivala da je izdajnik; nedavno je pukom srećom preživio novinar Milan Jovanović kome je zapaljena kuća. “Ni za jedan od ovih slučajeva nije otkriven nalogodavac”, kaže Đilas za “Vreme”: “Vlast je ostala nema na zahteve građana, ali je zato ismevala broj okupljenih i vodila prljavu kampanju protiv svakog ko je učestvovao ili organizovao ili rekao bilo šta pozitivno o protestu. Građani su od opozicije počeli da očekuju da ne budu više samo ljudi koji šetaju, već da ponude plan za promenu sistema. Do nje možemo doći samo zajedno, građani, studenti, penzioneri, političari...”, kaže Đilas i zaključuje da je vreme da se napravi Ugovor o slobodnoj Srbiji.

PITANJA I ODGOVORI

Savez za Srbiju nudi građanima Ugovor o slobodnoj Srbiji, a Nova stranka je u utorak 22. januara izašla sa ponudom građanima. “Nova stranka je izašla sa ponudom koju ćemo poslati svima i koja se upravo odnosi na to šta konkretno dalje”, kaže Movsesijan za “Vreme”: “Mislim da će se ona dopasti svakom ko je otvorenog uma, jer nam je motivacija da svi pokažu dobru volju: i mi kao političari i građani, dakle, nešto najmanje što svako može da učini, najmanji mogući ustupci koje možemo da učinimo jedni drugima.”

Ponuda je zapravo formiranje Nacionalnog demokratskog saveta, kao privremenog tela koje bi delovalo “do uspostavljanja jasne demokratizacije društva i osnovnih preduslova za poštene i demokratske izbore”, saopštila je Nova stranka. Ovaj dokument predstavlja predlog za dogovor, razvoj i učvršćivanje saradnje opozicionih organizacija, sindikata, nevladinog sektora i građana. U okviru predloženog Nacionalnog demokratskog saveta, kako se navodi, analiziralo bi se stanje i donosile odluke o svakom narednom koraku i ispunjavanju minimuma uslova za ponovno uspostavljanje demokratije: “Na ovaj način bi bila uspostavljena jasna komunikacija između svih političkih aktera koji smatraju da je stanje u zemlji neodrživo”, navodi se u tom dokumentu.

učestvuju u političkom životu, imaju nesrazmerno više obaveza vezanih za brigu o domaćinstvu i porodici, izložene su različitim oblicima nasilja.

ZATO što iz naših istraživanja znamo da se u Srbiji deca rađaju uprkos teškim uslovima života, jer su željena. Zato što znamo sa kakvim se problemima suočavaju mladi roditelji i koliko im je stoga teško da donesu odluku da imaju još jedno dete, pa je najčešće i ne donesu. Znamo kako se osećaju mlade žene kada ih država vređa da su razmažene i zahteva da rađaju, a na porodijskom odsustvu ih ponižava primanjima od par hiljada dinara mesečno. Znamo sa kakvim se problemima nose i koliko su diskriminirani roditelji koji sami odgajaju decu, posebno vanbračne i razvedene majke.

ZATO što iz naših istraživanja znamo da su mladi isključeni iz svega i da planiraju odlazak ne iz bahatosti što traže "hleba preko pogače", već zato što žele da žive u pouzdanom sistemu sa odgovornim institucijama.

ZATO što znamo da se stari ljudi shvataju kao teret za državu. Od njih se očekuje da pomažu mlađim članovima porodice, a sa druge strane, malo je državne brige usmereno da im se obezbede adekvatni uslovi života. Stari su izloženiji mate-

rijalnoj deprivaciji, a u udaljenim seoskim područjima često su izolovani i prepušteni sebi samima.

ZATO što znamo da brojne društvene grupe žive u posebno teškim uslovima ili su suočene sa različitim oblicima diskriminacije: seosko stanovništvo (a posebno seoske žene), Romi i Romkinje (a posebno oni koji žive u neuslovnim naseljima), osobe sa invaliditetom, prisilni migranti/kinje, LGBT osobe.

ZATO podržavamo proteste PROTIV svih politika koje su dovele do osiromašjenja i vode daljem osiromašjenju i iskorišćavanju, povećanju nejednakosti i sukoba između društvenih grupa, namesto da podstiču odnose saradnje i solidarnosti; politikâ koje kontrolom nad medijima ukidaju pravo da se stanovništvo informiše o ovim problemima, koje kontrolišu i zloupotrebljavaju prirodne, ekonomske i društvene resurse koji pripadaju svima u Srbiji. Podržavamo proteste protiv uvreda, laži i manipulacija, korupcije, ucena i straha.

ZATO podržavamo proteste ZA dostojanstven život, istinu, pravičnost i solidarnost. Pristojna država je ona koja ne ponižava svoje građane. Mi se borimo za takvu državu.

U Beogradu, 22. januara 2018. godine

Sociološkinje i sociolozi sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ZAHTEVI OPOZICIJE:
Nikola Kojo i Bane Trifunović

Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

I Savez za Srbiju i Nova stranka potpisnici su zajedničkog dokumenta opozicije o borbi za fer izborne uslove koji je potpisan u decembru prošle godine. Za sada ne izgleda kao da su Savezov Ugovor i Savet Nove u koliziji, ali treba još vremena da vidimo koliko su ta dva dokumenta komplementarna.

Činjenica je da stižu nakon zahteva koji su opoziciji uputili organizatori protesta "1 od 5 miliona". Oni su saopštili da je na sedmom protestu u Beogradu prvi put postavljen zvaničan zahtev opoziciji.

"Hoćemo da nam se predstavi jasan plan zdrave državne uprave kome će se političari prilagoditi. Političari se moraju prilagoditi državi, a ne da državu prilagođavaju sebi", saopšteno je sa internet adrese "Stop krvavim košuljama":

"Hoćemo da nam napišete kako ćemo da vas kontrolišemo. Kako ćemo da vas

smenimo ako ne budete valjali", naveli su organizatori protesta i dodali da sa opozicijom žele dogovor: "Hoćemo dogovor. Ne da neko ponovo bude vlast. Pa da ponovo na minusu tražimo slobodu i pravdu. Dva meseca traju protesti protiv nasilja koje nad svojim narodom, svojim građanima, sprovodi vlast u našoj zemlji. (...) Kada ovo zlo prođe, novac će ponovo biti u stranim državama, institucije će ponovo biti uništene, od laži i manipulacija ćemo se ponovo oporavljati godinama. Moraćemo sve ponovo da gradimo iz početka. Niko od nas nije ovde zato što mu je zabavno. Ovde smo zato što znamo da moramo da budemo ovde. Po ovoj hladnoći hodamo zbog nas. Ni zbog jednog političara, ni zbog jednog lidera, ni zbog levice,

ni zbog desnice. Zbog nas. Nužno je uspostaviti mehanizme da se ovakva vlast nikada više ne ponovi. Nikada više", naglasili su organizatori i pozvali političare koji šetaju sa njima da poslušaju svoj narod: "Sa ovog mesta, poslednje oaze normalnosti u Srbiji danas, pozivamo političare koji šetaju sa nama da poslušaju svoj narod. Da razumeju da mi ne biramo vlast, biramo službenike. Da ne biramo vlast, nego servis građana. Hoćemo da, kao u svim normalnim zemljama, ljudi ne biraju vlast nego upravu. Dosta nam je lažnih mesija, dosta nam je vrhovnih komandanta, ne zanima nas koliko nam predsednik spava. Hoćemo normalne ljude koji će raditi ono za šta ih plaćamo."

Premda je ovo saopštenje iznova tumačeno kao potvrda sukoba organizatora protesta i opozicionih političara, mora se priznati da je ono pre svega – zdravorazumsko. Od političara se traži apsolutni minimum demokratske kulture i vraćanje principa smenjivosti vlasti, koji je, kako pokazuju svi izborni ciklusi od 2012. naovamo, naročito na lokalnu – izumro. Pored toga, ovo saopštenje precizno anticipira još nešto što verovatno intimno naslućuje svaki građanin koji se lično protivi aktuelnom režimu: ako ikad padnu s vlasti, sav novac iz zemlje biće ispumpiran i sve institucije će morati da budu građene iz početka. Ovo je praktično poruka da se postpetooktobarske greške ne smeju ponoviti.

AKADEMSKA PODRŠKA

“Nekada su na demonstracijama protiv diktatora Miloševića profesori stajali uz svoje studente pokazujući integritet i nepristajanje da se živi u neslobodnom društvu”, kaže za “Vreme” Dragan Đilas komentarišući podršku Filozofskog i Fakulteta političkih nauka: “Zato je važno što je akademska zajednica digla glas, a naročito sto su hrabrost pokazali profesori i asistenti Filozofskog fakulteta i FPN gde se uče etika, demokratija i sloboda medija. Bitno je i da ostali fakulteti pokažu nepristajanje na sistem u kome se urušava Univerzitet, lažnim diplomama i prepisanim doktoratima.”

Za Arisa Movsesijana važan je još jedan aspekt ovih pisama podrške, a to je autonomija Univerziteta: “Odsustvo autonomije Univerziteta jedan od nesporih dokaza da mi ovde živimo diktaturu, kaže Movsesijan i dodaje da je ta autonomija potrebna i drugim institucijama, samo one ne mogu za nju da se bore same, nego moraju da budu done ti zakoni. “Kad Univerzitet bude rekao: mi hoćemo otvoreno da iznosimo svoje mišljenje o političkim temama, onda će i ostale institucije osetiti potrebu za takvom autonomijom. To važi i za institucije i za sindikate, za Narodno pozorište, za sve.”

I Dragan Popović smatra da je podrška akademske zajednice izuzetno važna za stvaranje javnog mnjenja u svakoj državi: “Ukoliko se profesori najvažnijih društvenih fakulteta oglašavaju i saopšte da su u Srbiji ugrožene osnovne vrednosti na kojima bi moralo da počiva svako demokratsko društvo, mislim da je to i formalni pečat relevantnih nauka na ocenu o katastrofalnom stanju društva i države danas u Srbiji.”

Adžić iz Lokalnog fronta smatra da je vreme i da se studenti probude, jer je to energija koja treba da nosi proteste, ali je do sada izostajala: “Nadam se da će i drugi fakulteti krenuti tim putem. To je nešto što se čekalo i što ozbiljno može da da protestima na snazi.”

U utorak 22. januara Filozofski fakultet oglosio se još jednom. Ovog puta, 26 sociologa, od kojih je deo već potpisao prvobitno pismo podrške, oglosili su se, pozivajući se na egzaktno podatke svojih istraživanja iz kojih se vidi stepen nejednakosti, klijentelizma i korupcije u društvu (videti okvir).

Uprkos utisku da postoji sukob između organizatora protesta i opozicionih političara, uprkos tezi o konfuznim zahtevima, građani i dalje aktivno učestvuju u protestima i izgleda da ih ništa od javnih sukoba, pogotovo onih na društvenim mrežama, ne sprečava da dolaze i dalje. U tom smislu, ovi protesti su specifični i po tome što je građanima već dva puta uspelo da izvrše pritisak na organizatore preko Tvitera i promene plan protesta. Prvi put, polovinom decembra, na drugom protestu, ideja je bila da se napravi pauza od mesec dana, pa da sledeće okupljanje bude 16. januara, na godišnjicu ubistva Olivera Ivanovića. Jedan od duhovitijih momenata dogodio se kada je sada već bivši član predsedništva Saveza za Srbiju Željko Veselinović tvitnuo: “Vidimo se 16. januara”, na šta mu je jedan tviteraš odgovorio: “Ti se vidi, a ja dolazim sledeće subote.” Već iste večeri organizatori su preko društvenih mreža raširili informaciju da se protesti nastavljaju i da nema pauze. Drugi momenat dogodio se pred poslednji protest, kada je jedna od organizatorki, Jelena Anasonović, na svoj Tviter profil okačila poster sa logom “1 od 5 miliona” uz tekst “Ponesite jaja, idemo na RTS”. Brojni ljudi koji redovno dolaze na proteste usprotivili su se ovoj ideji, rasprava se razgranala na više strana, a onda je takođe tvitom presekao Branislav Trifunović, napisavši: “Nadam se da je svima jasno da jaja ostaju kod kuće.” Sporadično gađanje jajima i grudvama događalo se i tokom ranijih šetnji, ali nikada se nije dogodilo da na to pozove organizator. Uglavnom, i u ovom slučaju organizatori su popustili pod pritiskom građana.

“Retko se događa da demonstranti odbijaju da u potpunosti slede predvodnike protesta”, kaže Nikola Adžić: “Imali smo već jedan takav primer, u vreme protesta ‘Protiv diktature’, nakon predsedničkih izbora 2017. To su bili masovni svakodnevnici protesti, ali protesti na kojima se čak i trasa šetnje određivala u hodu. Ni oni nisu imali artikulisane zahteve, nego je bila reč o čistom revoltu građana posle tih izbora.”

KUDA DALJE

Koliko će protesti potrajati i šta će se dalje dešavati niko od sagovornika “Vremena” ne usuđuje se da prognozira. Ipak, svi su saglasni da postoji kritična masa koja ima potrebu da se buni i da šeta, bez obzira na to ko ih predvodi, s kim su u istoj koloni i kako će energija koja trenutno vlada na ulicama Srbije biti kanalisana. Aris Movsesijan smatra da je pred Srbijom duga borba i da se ništa ne može uraditi na brzinu i bez promišljanja: “Koraci su spori i teški, ali idu u dobrom pravcu.” Na pitanje da li su protesti na neki način već uspeli, jer se, ako ništa drugo, izgubio osećaj beznade, Nikola Adžić kaže: “Po meni je veoma važno to što se u gradovima Srbije takođe odvijaju protesti, jer su gradovi Srbije pokazali da nije tačno ono što o njima Beograd misli: da svi žele ili da pobegnu ili da se učlane u vladajuću stranku da bi se zaposlili u javnom preduzeću. Važno je i kad u nekom gradu izađe čak i samo 20-30 ljudi. Ta hrabrost je nešto što je najvažnije u ovim protestima. Važno je da se vidi da ima ljudi koji hoće da se bune i koji su nezadovoljni, ali odolevaju pritiscima jer, budi te sigurni, u drugim gradovima je mnogo teže izaći i pobuniti se nego u Beogradu.” Adžić dodaje i da je očigledno da vlast još uvek nije uspaničena, ali jeste uznemirena: “Videćemo šta će se dalje dešavati, da li će se to izroditi u odluku o izborima ili ne. Ne znam u kom pravcu protesti idu, ali već sad možemo da kažemo da jesu uspeli.”

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Izvinjenje

U prošlom broju “Vremena”, u tekstu “Da li je bojkot neizbežan” greškom autorke sagovornik Nikola Jovanović iz Narodne stranke pogrešno je naveden kao predstavnik Naše stranke. Izvinjavamo se gospodinu Jovanoviću, Narodnoj stranci i čitaocima.

R. V.

Ivica mentalne izdržljivosti

Kako je moguće da neko ko je tako formulisao temu “Sloboda medija u krizi” dovede na panele čoveka koji je stvorio atmosferu u kojoj je pristojnim medijima praktično nemoguće da rade, u kojoj je vređanje i medijsko čerečenje neposlušnih postalo sasvim normalna pojava, u kojoj novinaru neko zapali kuću

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je 22. januara 2019. govorio na panelu “Sloboda medija u krizi”, organizovanom u okviru Svetskog ekonomskog foruma u Davosu. Sedeo je na sredini bine, okružen poznatim i priznatim novinarima – kao jedini političar u grupi. Koliko god neverovatno zvučale, ove dve rečenice su istinite. To se zaista – protivno zdravom razumu – dogodilo.

U najavi za ovaj događaj, pored napomene da u organizaciji učestvuje agencija Rojters, pisalo je: “Širom sveta, sve je više pretnji novinarima i medijima, a sve je više pokušaja da se uguši sloboda izražavanja. Istovremeno, istraživanja pokazuju da su mediji, na svetskom nivou, postali institucija kojoj se najmanje veruje. Kako odgovoriti na to i zašto je sloboda medija toliko važna?”

Kako je moguće da neko ko je tako formulisao temu – od svih ljudi na svetu, od svih urednika, pa i vladara – baš čoveka koji je bio ministar informisanja u vreme donošenja zakona koji je srpske medije praktično sahranio, koji je tokom bombardovanja lično cenzurisao novine, tokom čijeg je ministrovanja sa 14 metaka ućutkan Slavko Ćuruvija, čoveka koji je stvorio atmosferu u kojoj je pristojnim medijima praktično nemoguće da rade, u kojoj je vređanje i medijsko čerečenje neposlušnih novinara / glumaca / folk pevačica / ... postalo sasvim normalna pojava, u kojoj novinaru neko zapali kuću.

Na samom početku, logično je bilo pretpostaviti da je poziv namerno upućen predsedniku države u kojoj se gazi pravo na slobodu govora, da bi ga novinar isprovocirao. Međutim, čak i u tom slučaju, zaista je neshvatljivo da neko s Vučićevom medijskom biografijom sedi na istom panelu sa – navedimo samo najviđenije – glavnim urednikom Rojtersa Stefanom Adlerom koji je moderirao panel, ili izvršnim direktorom “Vašington posta” Martinom Baronom? Kako su ovi ljudi uopšte pristali da sede s čove-

KO O ČEMU, VUČIĆ O SLOBODI MEDIJA:
Predsednik u Davosu
Foto: WEF/Tanjug

kom koji je njihove – istina, neuporedivo manje poznate, uticajne, moćne i bogate, ali ipak – kolege doveo do ivice mentalne izdržljivosti? Kako su ga i zašto zapravo organizatori pozvali?

Kako je moguće da baš niko iz silnih ambasada i misija koje stoluju u Beogradu nije okrenuo neki telefonski broj i rekao: “Halo, nemojte ovoga, prevešće vas žedne preko vode”? Ili bar: “Nemojte zbog kolega, nije fer, nije im lako.”

Stepen gušenja medija u Srbiji takav je i tolik da ga (bar ne u potpunosti) ne može opravdati ni novinarska radoznalost, želja da na panelu bude i jedan medijski prokazani vladar, pa ni profesionalni izazov.

To svakako ostaje bruka na obrazu svih onih koji su učestvovali u planiranju, organizaciji i realizaciji ovog skupa. Ipak, samo njegovo učešće nije i najveća bruka kojoj smo tog dana prisustvovali. Jer, pitanja koja su Vučiću postavljena i odgovori koje je na njih dao bili su praktično isti kao i na bilo kojem njegovom nastupu usred Beograda i Leskovca – nedostajali su samo režirana pitanja i glasovi lojalnih novinara.

U prvom obraćanju, Vučić je najpre govorio o ekonomskim uspesima i “prvim-u-istoriji-suficitom”, ali je bio i samokritičan – kao, eto, uprkos svemu tome, Srbija ne dobija dobre ocene kada su u pitanju medijske slobode; on se – eto – trudi da to promeni; zato je – eto – i pozvao delegaciju Reportera bez granica i po pitanju slobode medija sigurno će biti bolje “već za godinu i dve”. Usput, a

i to sasvim očekivano, napomenuo je da opozicioni lideri kurvama nazivaju neke novinarke.

Drugo obraćanje bilo je još tragičnije. Na uopšteno pitanje voditelja, predsednik je rekao da su slobodni mediji važni za ekonomsko okruženje, da je Srbija privukla direktne strane investicije, da je dobila dobre subvencije i podsticaje i dobre ekonomske zakone. Tek tu i tada prekinuo ga je urednik Rojtersa. I onda se predsednik vratio na temu i istakao “da ćemo morati da se menjamo, da obezbedimo okruženje za medije”. Jer, “ništa nije crno i belo”, a ponekad vas i narod ne sluša: “Čak i ako pitate moj narod, iako su ekonomske brojke jasne, oni će vam reći ‘i dalje smo siromašni’”. Činjenice nisu u modi, ljudi prodaju emocije”, poručio je Vučić, uz opasku da bi “mediji trebalo da budu zasnovani na činjenicama”.

Od svih pitanja koja su Vučiću mogla i morala da budu postavljena (ako se panel već tiče slobode medija), postavljeno mu je jedno jedino – i to sad već deplasirano, o razlozima zbog kojih N1 naziva američkom televizijom. I sasvim u duhu već viđenog, predsednik nije propustio tu šansu: rekao je da je prestao s tim, da se na toj televiziji čitav dan kritikuje “naša Vlada” i da novinari “ne trpe poteškoće” zbog toga. “Jedini sam političar koji prihvata i prima sve novinare u mojoj zemlji”, slagao je čovek a da i ne trepne. “Ako pošaljete novinara u neki opozicioni štab, oni ga neće primiti. Ali ja odgovaram na svako pitanje, i uvek sam spreman da se izvinim i promenim.”

U čitavoj ovoj priči, teško je odrediti ko se najviše obrukao – čitavu stvar bilo je teško gledati. Pitanje dobitnika, s druge strane, nije teško: videćemo to već ovih dana, kada nam se predsednik svima bude pohvalio kako ga je i veliki Rojters zvao da priča o slobodi medija.

A mi se, eto, žalimo na tamo neke probleme. Bezveze.

TAMARA SKROZZA

Političko silovanje Srbije

“Jedan od razloga što smo na fakultetu pružili podršku je da ukažemo da protest može da se širi i na institucije ili makar delove tih institucija. Naša je ideja da pokušamo da proširimo podršku na ceo Beogradski univerzitet ili čak na sve univerzitete u Srbiji i ako se to desi to je jedan od načina da izvršite neku vrstu kontrapritiska kako bi se našlo rešenje i otvorio prostor u medijima i sve malo olabavilo”

Na Krstovdan je 105 nastavnika i saradnika (od profesora u penziji do asistenata) Filozofskog fakulteta u Beogradu svojeručnim potpisima javno pružilo podršku protestu “Jedan od pet miliona”, koji se od početka decembra održava svake subote u Beogradu, a odnedavno i u mnogim drugim gradovima Srbije. Sledećeg dana, na Bogojavljenje, profesor emeritus Goran Marković otvorenim pismom poručio je da se pripremi Fakultet dramskih umetnosti. Drugog dana Jovanjdana inicijativi Filozofskog priključilo se 84 nastavnika i saradnika Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Još da zagrmi na Svetog Savu.

Svi kao razloge navode da su građani Srbije “ukinute političke, ekonomske i kulturne slobode koje su temelj modernih evropskih demokratija” i da su oni zbog toga “digli glas protiv nasilja, nepravdi, gušenja sloboda, urušavanja institucija, obesmišljavanja demokratskih praksi i medijskih progona”. Jedan od “105 od pet miliona” je psiholog Oliver Tošković, docent na odeljenjima za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i u Kosovskoj Mitrovici, saradnik nekoliko laboratorija i instituta. Široj javnosti postao je poznat kao autor testa opšte informisanosti za prijemni ispit na psihologiju, za koji tvrdi da je predviđen da niko ne odgovori uspešno na sva pitanja. Predaje omiljeni predmet Aleksandra Vučića, Nebojše Stefanovića i mnogih drugih iz Srpske napredne stranke – statistiku.

“VREME”: Kako je došlo do ove inicijative?

OLIVER TOŠKOVIĆ: To je nešto o

čemu mi razmišljamo još od 2017. kad su bili studentski protesti posle predsedničkih izbora. Razmišljali smo da li da kao institucija reagujemo. Od početka ovih protesta, od pre Nove godine, vrtelo mi se u glavi da li nešto da pokrećemo i kada smo dobili poziv od kolega sa sociologije, prilično sam se obradovao i prosledio ga celom odeljenju. Naš fakultet ima deset različitih odeljenja i svako je kolegama sa svog odeljenja pojedinačno prosledio poziv, usaglasili smo tekst i počeli sa potpisivanjem. Razmišljali smo da li da sačekamo Veće fakulteta, pa da to bude zvanična inicijativa, ali pošto je sada ispitni rok i nema nastave, nismo hteli da čekamo pa smo peticiju potpisali kao pojedinci.

Koliki je broj potpisa u odnosu na ceo nastavni kadar?

Otprilike polovina. Ima nešto više od 200 nastavnika na fakultetu.

Koji su motivi za ovu akciju? Moralna odgovornost ili nešto drugo?

Ima više motiva, prvi put ih sad eksplisiram. Jedan je što već godinama, s jedne strane, osećam neverovatan pritisak, političku prisilu i vulgarnost u javnom prostoru i imam utisak da se to ne smiruje već da divlja još više, da se rasplamsava. A, s druge strane, mi zaposleni na fakultetu imamo moralnu odgovornost da nešto uradimo jer kao akademski građani prilično smo odgovorni prema društvu. Treća stvar je da u nekim krugovima mojih ličnih poznanstava, prijatelja iz detinjstva stalno slušam da ljudi ne smeju ništa da urade: ne smeju da se pobune u firmi – dobiće otkaz, ne smeju ništa da kažu – prete im smanjivanjem plate i

neverovatan pritisak da se učlane u Srpsku naprednu stranku. To je, zaista, toliko eskaliralo da ako neko može nešto da kaže, to smo mi koji radimo na Univerzitetu jer nas još uvek, na neki način, štiti autonomija tog univerziteta. Mislim da treba da počne od nas da sve zvaničnije i jasnije govorimo protiv stvari za koje smatramo da nisu u redu. Pred prošle ili pretpošle izbore bio sam toliko besan da sam hteo da napišem tekst i naslovim ga “Lepota poroka zvanog sigurni glas”. Imao sam grozan osećaj da nas neko siluje tim takozvanim sigurnim glasovima, stalno mi je u glavi odzvanjala ona scena “Da nas vidi naša mila majka” iz filma *Lepota poroka*. Skoro da ne znam osobu koju nisu zvali i tražili neku protivuslugu preko stranačkih i prijateljskih veza da se potpiše za siguran glas i da se nađe još deset ili dvadeset ljudi koji će uraditi isto. Vidite, ja se ne krećem u okruženju gde baš ima nešto mnogo glasača SNS-a, pa ako u tom okruženju ima ovakvih pritisaka, mogu samo da zamislim kako je među biračima gde postoji šira podrška naprednjacima. Prvi put sam osetio pritisak vladajuće stranke na birače 2013. na lokalnim izborima u mom selu koje broji oko 200 kuća u opštini Kostolac. Tamo su se, prvi put otkako ja znam da postoje iz-

Foto: Bojan Stekić

■ “Izgleda mi da su danas neki kriminalci očitoprivilegovani i da je sada na delu jedno čišćenje konkurencije. Plaši me što ne znam kako će to da se završi”

bori u ovoj zemlji, tokom izbora pojavila tri automobila sa čačanskim registracijama sa nekim nepoznatim ljudima. Svi smo se pitali otkud oni na sam dan glasanja. SNS je dovela neke svoje aktiviste iz sasvim drugog grada. Bili su pristojni, parkirali se u centru sela i povremeno odlazili do kuća, kucali na vrata i samo govorili: “Dobar dan, da li ste obavili svoju građansku dužnost, da li ste išli da glasate?” To je strašan pritisak na jedno malo selo, to niko nije pamtio. SNS se tako ponašala od samog početka, mnogi građani nisu ni znali da se to dešava, a to je ono što mi danas doživljavamo u celoj Srbiji. Meni je to bio pokazatelj da ovo ne da neće da izađe na dobro, nego će da bude kaos i evo, danas, pet-šest godina kasnije, to se pretvorilo u masovno maltretiranje nacije. To je evidentan pritisak i silovanje ljudi. Moram da upotrebim tu reč jer stvarno tako to doživljam.

S druge strane, ne da nema prestanka stranačkog zapošljavanja, nego je to

eskaliralo do neslučenih razmera. Sećam se da je, kad sam imao osam godina, moja majka dobila posao tek kad su je učlanili u Savez komunista Jugoslavije. Ujak je ludeo, nije mogao da veruje da se to dešava iako je to bilo vreme komunističkog jednopartijskog političkog sistema. Čini mi se da je ovo vreme gore od toga. Moja majka se nekoliko godina batrgala, nalazila privremene poslove... Danas, osim u Beogradu i možda Novom Sadu ili Nišu, ne možete da dobijete posao a da niste član SNS-a. Pri tom ne mislim samo na javna preduzeća. Ne poznajem nikog van Beograda na koga nije vršen pritisak ili mu je eksplicitno rečeno: “Prvo članska karta, pa onda posao.” Kad smo pisali tekst ove podrške, trudili smo se da on zvuči što je moguće drugačije od trenutnog političkog rečnika. Stvarno ne znam sa čime to mogu da uporedim, sve te grozne epitete, uvrede...

Možda sa rečnikom Miloševićevog vremena. Da li vam liči na to?

Liči, samo mi ovo deluje još vulgarnije i još “žutoštamarskije”. U Miloševićevom vremenu na RTS-u i u “Politici” prozivali su protivnike da su izdajnici i plaćenici. A ovi danas, pored reči izdajnici i plaćenici, koriste i gomile uvreda. Sam predsednik je, kad su bili protesti u Nišu zbog oduzimanja njihovog aerodroma, nazvao gomilu građana glupanima. Čak ima i jedna simpatična rep grupa iz Niša koja je napravila pesmu od toga: “Mi glupani”. Meni je neverovatno da predsednik jedne države javno, na javnom servisu, vređa građane da su glupi. To ne pamtim da je bilo u vreme Miloševića. Rečnik je danas uvredljiv do samog dna: budale, lopovi...

Ološ.

Da, ološ, to je česta reč. Ne mogu da shvatim taj način obraćanja.

Vi imate bliske veze sa ljudima koji žive u malim sredinama. Kako se oni informišu?

Moje selo je blizu Beograda i moji prijatelji i mlađi od nas informišu se preko interneta. Međutim, generacije starije od 40 godina i kad koriste internet, ne koriste ga za informisanje. Mislim da od novina ništa osim tabloida i ne postoji u njihovom informisanju. Jedna od stvari koja me je podsetila na devedesete i Radio B92, koji je mogao samo u Beogradu da se sluša, je Rok radio. Sad samo njih slušam u Beogradu, prevashodno je muzički radio, ali imaju vesti koje su slične vestima na televiziji N1 i ponekad se sprdaju sa vlašću tokom muzičkih emisija.

Zanimljivo je da se među ovih 105 nastavnika vašeg fakulteta koji su potpisali podršku protestima nalaze profesori koji u javnosti zastupaju potpuno suprotne ideološke stavove. Kako to tumačite?

Zanimljivo je. Kad stojim na protestima u gomili, vidim pripadnike LGBT populacije sa zastavama, zatim odmah pored njih šetaju momci sa desničarskim obeležjima, a tu su negde i neki anarhisti, sindikati... Vrlo je heterogena grupa. Slično kao i devedesetih, kada su dosta raznolike grupacije shvatale Miloševića kao protivnika, danas se mnogi koji se međusobno razlikuju udružuju protiv Aleksandra Vučića. Jedni, među koje i ja spadam, zameraju mu nedostatak slobode, politički nasilno ponašanje i tu neverovatnu halapljivost da sve mora da bude

pod njihovom kontrolom, a drugi mu zameraju njegov dvojbenu odnos sa Evropskom unijom, Rusijom, pregovorima oko Kosova: podela, razgraničenje... To se sve vidi i u ovoj podršci Filozofskog fakulteta. Međutim, svima je zajedničko da je veoma teško čuti drugačija mišljenja. Čim vi osetite toliki pritisak da su vam ovakvi apeli i šetnja ulicama jedini način da vas čuju, to ne valja. To znači da drugde ne možete. Već godinama kad gostujem na RTS-u, u raznim emisijama, trudim se da pomenem nešto šaljivo protiv vlasti. Mene su isekli ne znam koliko puta kad nisu emisije uživo. Kad se emisije emituju uživo, desi se da mi na kraju voditeljka šapatom kaže: "Hvala vam što ste ono rekli". Meni je neverovatno da novinar koji radi informativnu emisiju mora krišom da se

nog lika, iseku na televiziji, zamisli šta rade opozicionim strankama. U takvim uslovima svaka vrsta sukobljavanja mišljenja ili dijaloga je, prosto, suluda. To je političko nasilje nad svima. I nad onima koji hoće što pre u EU (jedan mali procenat čak i u NATO), i nad ovima koji žele neki savez sa Rusijom, i nad onima koji ne daju Kosovo. Sad zamišljam: da nema Vučića, verovatno bi bilo ono što se dešavalo 2005. ili 2006. između Tadića i Koštunice, pre toga između Đinđića i Koštunice. Imao si neku borbu u parlamentu, ova zemlja je bila dosta dugo u nekom iole normalnom političkom dijalogu. Utisak '96, '99. ili 2000. bio je da Milošević neće predati vlast milom kad izgubi izbore. Niko nije sumnjao 2012. da će Tadić predati vlast posle izgubljenih, što se i desilo bez proble-

subote bio najmasovniji do danas.

Moje kolege i ja smo merili vreme prolaska kolone, brojali učesnike po redovima i naša minimalna procena je da je uoči Nove godine bilo više od 20.000 ljudi, s tim što ta procena može da ide i do 30-40 hiljada. Čak sam i fotografisao delove kolone, našao sam i fotografije iz vazduha i to ću da dam studentima kao vežbu jer je to odlično za učenje uzorkovanja u oblasti statistike. Posle Nove godine taj broj je pao, ali u sredu, kad je bila godišnjica ubistva Olivera Ivanovića, bilo je najviše ljudi do sada i taj broj je nastavio da raste. Teško je prognozirati u kom smeru će to da ide. Jedan od razloga što smo na fakultetu pružili podršku je da ukažemo da protest može da se širi i na institucije ili makar delove tih institucija. Naša je ideja da pokušamo da proširimo podršku na ceo Beogradski univerzitet ili čak na sve univerzitete u Srbiji i ako se to desi, to je jedan od načina da izvršite neku vrstu kontrapritiska kako bi se našlo rešenje i otvorio prostor u medijima i sve malo olabavilo. Miloševićeva taktika je bila da agresivno uguši proteste, a ovi reaguju potpunim kuliranjem, ignorisanjem, a sada i vređanjem. Kad im zaškripi malo jače, onda ministar izađe, pa nešto prebrojava ljude na ulici. (smeh)

Šta vi kažete na statistiku ministra Nebojše Stefanovića?

To je očajno. On u svom famoznom doktoratu najavljuje neku statistiku koje nigde nema u radu. U uvodu piše da će da radi regresionu analizu i još neke ozbiljne statističke metode, a onda te strane ne postoje. Nema istraživanja. Doktorat se završava tamo gde treba da počne. Kad ne uradite statistiku u svom doktoratu, kako onda brojite one ljude tamo? To je stvarno bila šarada. Šalu na stranu, ako proteste podrže univerziteti, ustanove kulture, ako svi podržimo, a Vučić i dalje kaže: "I da vas je pet miliona...", možda će ljudi da se umore i da prestanu. Ali, u ovom trenutku to uopšte nije bitno koliko je bitno da mi reagujemo. Ako mi svi sedimo kod kuće i kažemo: "E, pa ovo će pući. Nećemo da idemo subotom u šetnju", nikada se ništa neće promeniti. Ovo je jedan od načina da aktivno tražimo svoja prava, da se ukine političko nasilje, maltretiranje i progon ljudi. ¶

RADOSLAV ČEBIĆ

■ **"Niko nije sumnjao 2012. da će Tadić predati vlast posle izgubljenih izbora, što se i desilo bez problema. E, sad, ja mislim da niko živi ne veruje da će ovaj predati vlast kad je izgubi na izborima"**

zahvaljuje gostu s kojim deli stavove, ali ne sme to javno da kaže. Takvi momenti ujedinjuju sve ove grupacije koje protestuju. Svi oni osećaju da nemaju načine za političku borbu i za drugačija mišljenja, ma koliko se ja sa njima ne slagao.

Mislite li da u frontu protiv Vučića mogu da budu zajedno jedni koji mu zameraju da je izdao Kosovo sa drugima koji mu zameraju što ga još juče nije priznao? Ako eliminišemo Vučića kao parametar, šta će se desiti sa ovim ljudima koji su sada zajedno protiv njega?

Nažalost, otvoreni dijalog u ovom trenutku ne postoji. Šta bi bilo da nema Vučića? Bile bi neke rasprave u parlamentu, nadglasavanja, izbori, referendumi. Vučić stalno nudi izbore, ali drugačiji su izbori kad imaš medije u kojima svaka politička opcija ima ravnopravan tretman. Kad ja kažem "Vučić" na RTS-u, mene iseku. Stvarno, i to u naučnom programu. Nekoliko puta sam iz šale pomenuo njegovo ime, oni me iseku. Jednom su mi isekli ceo intervju: ostali su samo početak i kraj. (smeh) E, sad u takvoj situaciji, kad mene, nastavnika na fakultetu, politički nebit-

ma. E, sad, ja mislim da niko živi ne veruje da će ovaj predati vlast kad je izgubi na izborima. Vratio se taj osećaj.

Ako ih izgubi.

Ako ih izgubi, da. (smeh) Po sili prilika, mora nekad da ih izgubi.

Možda sve priprema da ih nikad ne izgubi, kao Tito onomad?

E, pa to je nešto čega se, zapravo, svi plaše. Moram da podelim još jedan utisak, nemam za njega podatke, samo osećam: stepen kriminalizacije visoke politike i društva se vratio na kraj devedesetih kada smo sumnjali da mnogo državnih zvaničnika ima veze sa kriminalom. Ima u onom filmu *Poverljivo iz LA* zanimljiv obrt kada se šef policije, navodno, obračunava sa kriminalcima, a u stvari čisti konkurenciju. Izgleda mi da su danas neki kriminalci očito privilegovani i da je sada na delu jedno čišćenje konkurencije. Plaši me što ne znam kako će to da se završi.

Šta mislite, u kom će se pravcu protesti dalje razvijati? Uoči poslednjeg izgledalo je da se organizatori svađaju, da će sve propasti, a opet, mnogi kažu da je protest protekle

Kratko pismo za dugo rastajanje

Izuzetna "dodata" vrednost ovog čina grupe profesora Filozofskog fakulteta je u njemu samom, odnosno u signalu koji se njime šalje u etar nad Srbijom

Pre nego što obrazložim uverenje da je već famozno pismo 105 nastavnika beogradskog Filozofskog fakulteta potencijalno prekretnički događaj, hajde da se malo vratimo u 2012. godinu. Šta nas čeka tamo? Aleksandar Vučić osvaja i preuzima Srbiju, koristeći beslovesnog Nikolić Tomislava kao trojanskog konja, i zauzima je u osnovi lako, bez značajnijeg otpora, bez ispaljenog metka (figurativno govoreći). Doduše, među onima koji su smatrani – s manje ili više razloga i prava – intelektualnim kremom ove zemlje nije bilo mnogo onih koji su ga dočekali cvećem i fanfarama, ali je još manje bilo onih koji su se, gledajući ga kako napreduje kroz Srbiju kao kroz puter, tj. kao Vermaht kroz Pariz (videti kod Sartra), spremali "u partizane". Većina je, dakle, bila ravnodušna, indiferentna, laka i naredna svemu što dođe, da li iz fatalizma, konformizma, ili zato što je proizvela ili kupila priču da je ionako svejedno kako se zove već tamo neki "ić" na vrhu, ako nije čak i bolje da dotadašnji "ić", od kojeg su i dobronameri bili pomalo umorni, bude zamenjen nekim novim "ićem", kakav je da je, neće valjda biti neki jako problematičan "ić", nismo li s takvim "ićima" završili još petog oktobra 2000, poslavši poslednjeg od te vrste, izvesnog Milošev-Ića, u penzi-ju pa u zatvor?

Osim što Ić s prefiksom Vuč uopšte nije bio "novi", bio je čak mnogo "stariji" od ne-novih koji su dosadili našoj probirljivoj eliti; i što se o tom Vuč-Iću odavno odlično znalo sve što je bilo važno da se zna, baš kao i o celoj njegovoj bratiji i kom-paseriji. Sva njihova prošlost, ali i sadašnjost, signalizovali su jedno: da su ti ljudi *javna opasnost* najvišeg reda. Suočeni s takvom društvenom pogibelji, intelektualci kao čuvari javnog interesa morali bi da dignu uzbunu. Jer, ono pred čime je Srbija stajala te 2012. nije bilo tek to da neki Tad-Ić izgubi vlast, a da je neki Vuč-Ić osvoji, a da sve drugo ostane manje-više isto, uz izvesne neizbežne stilske razlike. Tu u igri nije bio ni pojedinac ni politička stranka: u pitanju je bila sudbina *petooktobarske republike*, jedine vredne tekovine otužnog srpskog postkomunizma. Vučić je tu dvanaestogodišnju krhku, ali dragocenu tvorevinu odstrelilo, ali sahranila ju je suštinski pasivnost i ravnodušnost onih koji su imali najviše dobrih razloga da je brane.

Od tada do danas, Vučić je mrvio i atomizovao svaki stvarni, ili samo mogući, potencijalni otpor. Formalnu, stranačku opoziciju razorio je nesmiljeno, a pre svega njeno srce (Demokratsku stranku), uz presudnu pomoć svesnih i nesvesnih kolaboranata: kad im je jednom prošla i ukorenila se zaumna priča da akteri petooktobarske republike treba da se

izvinjavaju što su uopšte bili na vlasti (prethodno s nje oteravši secikese i ubice iz devedesetih, danas srećno povam-pirene) i što na vlasti nisu bili savršeni, kad su krenuli da jedni drugima mere i utvrđuju "odgovornost", umesto da se udruženi bore protiv javne opasnosti koja je iznova prekrila Srbiju, dalje je sve bilo lako. Medijima je kičma slomljena takođe bez značajnijeg otpora. Akademska zajednica je pasivizovana, marginalizovana, infantilizovana, a onda joj je benevolentno dopušteno da se igra negde u zakutku, pod uslovom da se mnogo ne pača u poslove odraslih. I ova se bogme držala dogovora, s izuzetkom retkih "nemogućih" pojedinaca, ali ovi sami za sebe nisu mogli biti opasni, ma koliko da su iritantno čačkali po hipersenzibilnoj sujeti vladarevoj. Rekoh već: *mravljenje* otpora, *atomizacija* ili *izolovanje* onih retkih koji se ne daju ni zastrašiti ni kupiti ni učutkati, to je bila tehnika osvajanja i zadržavanja Srbije u pokornosti ili barem pasivnosti, i funkcionisala je besprekorno.

Dobro. Šta se menja s pismom-proglasom sto i petoro nastavnika Filozofskog fakulteta (za kojim je usledila slična akcija profesora Fakulteta političkih nauka, a verovatno će tim putem i neki drugi)? Sve što tu stoji jeste tačno, ali nije da je baš neko senzacionalno naučno otkriće: ko je hteo, znao je to i ranije, i govorio je o tome. Izuzetna "dodata" vrednost ovog čina je u njemu samom, odnosno u društvenom signalu ili indikatoru koji se njime odašilje u etar nad Srbijom. I nemojte misliti da ga ljudi neće čuti i bar u osnovnom razumeti, ma koliko da im ološ veze ometa...

Ono što se menja je slika otpora: umesto gotovo ekscentričnog izuzetka, on polako postaje *nova normalnost*, nešto što ne samo da se "sme i može", nego što niko ko drži do sebe neće propustiti da stavi na rever. Jer, sve dok se javni otpor svodi na ove ili one istaknute pojedince (ionako mahom odavno markirane kao nepodobne, nepouzidane, antiprotivne...), te s druge strane na one koji u suprotstavljanju vlasti imaju neposredan interes (formalna opozicija), stvari su pod kontrolom, i poredak je čvrst kao (Blek) stena. Fortuna (što bi rekli sportski komentatori) menja stranu onda kada u slojevima iz kojih se regrutuju javni autoriteti i opinion mejkeri srednje klase izostanak otpora postane "čudnije" ponašanje i stav nego sam otpor. Ali, zar smo mi već tamo? Nije li ovo samo jedan fakultet, ili dva, samo jednog univerziteta? Da, naravno, ali upravo sa tih adresa obično sve počinje. Objava ovog pisma je objava tog Početka. Putovanje koje odande sledi može biti dugo i teško, ali se putuje samo napred.

SNS je kriminalna

“Ja sam dobro čula upravo ponudu Baneta Trifunovića da opozicija izađe sa konkretnim predlozima i da se u zajedničkom saglasju – do koga će, duboko sam uverena, moći da se dođe – dogovore dalji zajednički aktivizam, ciljevi, rokovi, nosioci politike i oni koji će biti odgovorni: ne samo za to kako će do nje da se dođe, nego i šta ako se ukazano poverenje ne opravda. Političari moraju da budu deo toga, zato što je politička partija ili političko udruženje stub parlamentarnog delovanja. Mi možemo da se bunimo zajedno jako dugo, nije problem, ali neko sutra to mora da iznese”

Razgovor sa Marinikom Tepić, samostalnom narodnom poslanicom u Skupštini Srbije, vođen je na dan kada su se profesori i saradnici na Fakultetu političkih nauka u Beogradu pridružili inicijativi kolega sa Filozofskog fakulteta i podržali građanske proteste koji su se krajem prošle nedelje proširili na dvadesetak gradova i opština u Srbiji. Deluje da su dužina trajanja, intenzitet, masovnost i upornost protesta iznenadile vlast ali i nadmašile očekivanja opozicije. Stoga je prvo pitanje Mariniki Tepić bilo: otkud ovo?

MARINIK A TEPIĆ: Nesumnjivo je da je bunt građana na protestima potpuno autentičan. Upravo zato što su bili neočekivani, došli smo do posledice da je prošle nedelje 20 gradova šetalo. Protesti su počeli u Kruševcu kao politički, zbog pokušaja ubistva Borka Stefanovića. Tada su svi govornici bili političari. Nedelju dana kasnije organizovan je prvi protest u Beogradu na inicijativu Saveza za Srbiju (SZS), odnosno Dragana Đilasa, ali su se oni onda praktično izmestili u građanske proteste. To je takođe zanimljivo – obično se iz građanskog protest usmerava u politički, što sada i vidimo u drugoj fazi: iz vrlo impozantne mase, koja raste iz nedelje u nedelju, protesti zaista sazrevaju i idu ka putu institucionalizacije pobune, zahteva i nezadovoljstva. Ali, tačno je, moram da kažem da je i za mene neočekivano veliki broj građana bio već na prvom skupu u Beogradu. To je trenutak kada shvatite da ti ljudi nisu došli ni zbog političara, ni zbog imena i prezimena govornika, niti zbog parola.

“VREME”: Kakva je vaša saradnja sa Savezom za Srbiju?

Ja sam podržala osnivanje Saveza još 2. septembra, ali sam još uvek samostalno poslanica, nisam ni u jednoj političkoj partiji. Duboko verujem da samo najšire zajedništvo opozicije može da ostvari nameru da se ovaj režim smeni i da se ponude neka adekvatna rešenja. Kad kažem “opozicija”, ne mislim isključivo na opozicione političke partije. Mislim i na građane. Opozicija je i svaki onaj građanin koji – pošto čujemo kritike “samo komentarišete, tvitujete, a ne radite ništa”, sa kojima se ja ne slažem – iz svoja četiri zida nama uputi neku informaciju iz svog javnog preduzeća, lokalne samouprave, ustanove kulture, jer on nema drugi način da reaguje. To jeste opoziciono delovanje, jeste pomoć i jeste nešto što treba da bude sinergija na tom putu.

To što ste opisali je odgovoran građanin, ne opozicija.

Slažem se, postoji veliki broj odgovornih građana koji su u sistemu državne uprave. Država je najveći poslodavac u Srbiji, i mislim da ne postoji nijedna porodica koja direktno ili indirektno ne svedoči o zarobljenoj državnoj upravi, njenoj zloupotrebi u jednopartijske svrhe i o ogromnoj ljubavi prema tuđem novcu koju iz dana u dan ispoljavaju Srpska napredna stranka i Aleksandar Vučić. Vidi se koliko je gradova uspeo da se ohrabri, odnosno građana u njima, vidi se taj impuls ohrabrenja, oni veruju da je ovo vreme kada je “počelo” i kada “možemo zajedno”.

Zašto još uvek nije došlo do objedinjavanja, odnosno prelaska protesta u neku političku priču, nego se to i dalje nekako odmiče od političara? Doduše, sad postoje neki nagoveštaji da će doći do toga.

Ljudi iz organizacije protesta, konkretno Bane Trifunović, koji je bio najprepoznatljiviji do sada, takođe su zaključili da treba da se ide ka pokušaju zajedničkog dogovora sa političkim partijama, udruženjima, pokretima, sindikatima, strukovnim udruženjima – sa svom zainteresovanom javnošću koja može da se uključi u ovaj proces. Dobro sam čula upravo njegovu ponudu da opozicija izađe sa konkretnim predlozima i da se u zajedničkom saglasju – do koga će, duboko sam uverena, moći da se dođe – dogovore dalji zajednički aktivizam, ciljevi, rokovi, nosioci politike i oni koje će biti odgovorni: ne samo za to kako će do nje da se dođe, nego i šta ako se ukazano poverenje ne opravda. Političari moraju da budu deo toga, zato što je politička partija ili političko udruženje stub parlamentarnog delovanja. Mi možemo da se bunimo zajedno jako dugo, nije problem, ali neko sutra to mora da iznese.

Ne može se šetati u beskraj jer će se ta energija u jednom trenutku potrošiti. Sa druge strane, uveliko se najavljuju vanredni izbori. Za šta ste vi – za bojkot ili za izlazak na izbore?

Ja sam apsolutno za bojkot izbora, pri tom govorim u svoje ime. U datim okolnostima ne postoje nikakvi uslovi za fer i poštene izbore. Najpre, ne postoje medijski uslovi koji su preduslov za njih. Potpuno mi je fascinantno to Vučićevo tumačenje slobode medija. On stalno priča, “eto, vidite, mogu svašta da mi kažu”. To sa jedne strane jeste polutačno – tamo gde imate prostor da kažete – ali zato te prekosutra pojede mrak. To je ta sloboda

organizacija

Fotografije: Marija Janković

da medija – možeš da kažeš, ali si onda svakako nastradao na ovaj ili onaj način. Potom, postoji političko nasilje koje progresivno raste, razvija se iz godine u godinu, i na lokalnim izborima u Lučanima i u ostalim opštinama dostiglo je vrhunac – za sada. Mi imamo problem ne samo sa neprimenjivanjem izbornih zakona nego i sa njihovom zloupotrebom – najpre, u predizbornom periodu, potom u izbornom danu, i naročito u postizbornom periodu, kada se ulažu prigovori.

Sad ću da budem đavolov advokat: u redu, budu izbori, opozicija bojkotuje – šta onda?

Nije dovoljno da ih bojkotuje samo opozicija, moraju da ih bojkotuju i građani. Strašno je važno da objasnimo zbog čega se bojkotuju izbori i koji su efekti. Bojkot nije samo jednodnevna ljutnja – raspišu se izbori, mi smo se razljutili zbog svega ovoga – a inače smo jako ljuti – i nećemo da izađemo. A šta radimo u ponedjeljak posle izbora?

Šta radite u ponedjeljak?

Pre svega to je rušenje legitimiteta tih potencijalnih izbora, ukoliko se dese. To

bi bili izbori bez opozicije i bez kritične mase koja bi dala legitimitet jednoj stranci i jednoj koaliciji. Verujem da većina ljudi koji šetaju petkom ili subotom isto to misli. Ali moramo da znamo upravo to – šta radimo posle, zato što će ta vlast nakon pretpostavljenih izbora svakako da se konstituiše.

Imaće i sasvim dovoljno opozicije.

Ali neće imati legitimitet.

Zavisi šta gledate, da li je to broj izašlih birača ili nešto drugo. Ova vlast ni sada nema legitimitet, u smislu da krši sve postojeće zakone i pravila.

Vidite, ja mislim da je na neki način ima, i mislim da je to velika greška, između ostalih i političara koji su – ili koji smo – dozvolili sebi da suviše dugo ostanu u Skupštini.

Evo, zašto sada razgovaramo u Skupštini? Zašto niste izašli iz Skupštine?

Mislim da sam jedina poslanica koja je gotovo šest meseci bojkotovala zasedanja i nažalost veoma mali broj ljudi je to primetio. Naravno, jedan čovek u tome ne može da uradi ništa. Bojkot Skupštine –

kao i bojkot izbora – nije uspešan ako ga uradi jedan čovek ili jedna partija.

Dobro, ali vi ste samostalna poslanica, nemate partiju koja se eventualno ne bi složila sa vama. Ne razumem zašto ste ostali. Jedna stvar je bojkotovati sednice, a druga stvar je napustiti instituciju, odnosno izaći iz Skupštine. Ostankom dajete legitimitet skupštinskoj većini.

Naše ostavke podrazumevaju da će na naše mesto doći neko drugi. Vi time niste apsolutno ničim ugrozili vladajuću većinu, niti ste im srušili ili ugrozili legitimitet, a možete čak i da ih ojačate. Uzmite u obzir da će na moje mesto doći neko iz Lige socijaldemokrata Vojvodine. Pre će biti da ćete ih ojačati nego da ćete im ugroziti legitimitet.

Da, ali to se može reći i za bojkot izbora – ako ne izađete na izbore, SNS će uzeti 220 umesto 100 poslaničkih mesta, i onda će biti mnogo jači. Ne vidim razliku između te dve stvari.

Moram samo da podsetim da mi jesmo napustili zasedanja sa poslednjom sednicom o budžetu. To je bila jedna od

■ “Curile su informacije sa njihovog Glavnog odbora o tome kako izgleda prisilno uterivanje ljudi u autobuse na sve te događaje; pa ti ljudi onda beže, pa ih kažnjavaju, i sad moraju da se slikaju na svakih pola sata da bi dokazali da nisu pobjegli”

najuspešnijih aktivnosti opozicije, sinhronizovana u smislu najvećeg broja opozicionih poslanika. Zajedno smo hteli da se naš glas i mišljenje o budžetu čuju, pa makar i mimo te sale. Noćili smo ovde, praktično smo bili protest pre protesta, jer smo, dan pre nego što je održan protest prve subote u Beogradu, napustili i zasedanje i parlament, pozvali ljude u subotu i pridružili se njima nakon napuštanja zasedanja.

Iz ugla građanina, ne vidim koja je svrha pozivati na nedavanje legitimiteta bojkotom, a onda i dalje ostati u Skupštini.

Mi nemamo suprotna mišljenja, potpuno se slažem sa vama. Ja to zagovaram već godinu dana.

U javnom prostoru se otprilike stvara sledeća slika: eto, sad će biti bojkot, i svi sad tu imaju neke svoje želje šta i kako treba da se uradi nakon što se promeni vlast. Ali stvari stoje ovako: budu izbori, bude bojkot, SNS uzme 220 poslaničkih mesta i ostane na vlasti. Kako doći u poziciju da se preuzme ili osvoji vlast u tom scenariju?

Ostanu na vlasti, da, ali bez legitimiteta. To je prva stvar, koja je prilično važna, ne možete to osporiti. Druga stvar je da će se pritisci pojačati da se ponovo raspisu izbori, koji bi morali da budu slobodni i fer, upravo usled nelegitimiteta. Ukoliko se to ne desi, naravno da će se opet bojkotovati. Neće to moći da traje daveka.

Ja tu ne vidim međukorake: kako se od stanja bojkota dolazi u stanje da se predlaže ekspertska vlada na godinu dana?

Opozicija, a rekoh da tu ubrajam ne samo političke stranke nego i građane, ima osnovni zadatak da vrši pritisak. Da mi možemo da menjamo zakone i da najdirektnije utičemo, mi bismo bili vlast, ne opozicija. Ali je pritisak, priznaćete, prilično veliki. Moram da vas podsetim, pre samo šest meseci niko nije mogao da zamisli da će ovako nešto moći da se dešava u Srbiji. Ni nakon prve subote u Beogradu to nije bilo zamislivo. A to znači da se ipak nešto dešava, i da ovaj pritisak daje neke rezultate, uz sve kritike.

Po meni je manje važno “brojati zareze” u odnosu na ono sa čim se suočavamo svakog dana. Pogledajte kako je izgledalo poslednjih deset dana: dok se mi bavimo time da li je neko izgovorio ne znam koju rečenicu, imamo tri ili četiri veoma važna javna događaja. Imali smo lažno masovno hapšenje sa stravičnom paradom – “150 kriminalaca”, “mi smo im stali na put”, a većina je puštena odmah. Protiv jedne trećine uopšte nije podignuta optužnica, a i ovi koji su optuženi dobili su prijave prilično benignog karaktera. Potom, prilikom obeležavanja godišnjice ubistva Olivera Ivanovića građani nisu mogli da dođu i upale sveću. Ujutru je Aleksandar Vučić sa Markom Đurićem mogao da upali sveću, ali desetine hiljada građana to nije moglo. I potom, cela ova parada sa Putinom.

Mislite li da je moguće da Vučić, takav kakav je, prihvati uslove opozicije?

Jako je teško da bilo ko racionalan promišlja šta se dešava u sivoj masi Aleksandra Vučića. Neodgovorno je davati takve ocene, zato što stvarno ne znam da li njegovo ponašanje na dnevno-nervnoj političkoj bazi može biti predmet bilo kog ozbiljnog razgovora. Ne mogu da se bavim tim procenama – vidite da on iskače iz porodilišta, da je on i poligrafista, i tužilac, i policajac, i odbojkašica, sve je on. Mi radimo svoj deo posla i mislim da ga solidno radimo za sada. Sa druge strane, vidimo da se i ljudi iz sistema SNS-a ne samo distanciraju nego i uviđaju šta se tu dešava. Pre nekoliko dana dobila sam prilično pouzdanu informaciju da su svi autobusi koji su imali sliku Putina na šoferšajbni bili besplatno propušteni na svim naplatnim rampama širom zemlje. To je informacija koju može da vam dostavi samo neko iz sistema, neko ko je za to znao. To su ljudi koji su možda i stvarno verovali da će biti drugačije – u prvih godinu ili godinu i po dana ove “ekipe”, kada se Aleksandar Vučić kao ministar odbrane još uvek udvarao ljudima. Neki naivniji i verujem u mnogo čemu dobronamerni ljudi. Pa, curile su

informacije sa njihovog Glavnog odbora o tome kako izgleda prisilno uterivanje ljudi u autobuse na sve te događaje; pa ti ljudi onda beže, pa ih kažnjavaju, i sad moraju da se slikaju na svakih pola sata da bi dokazali da nisu pobjegli. Vi vidite da se taj sistem i iznutra kruni. Sami ti ljudi uviđaju da je zaista neizdrživo.

Takođe, veoma je važno da ljudi znaju, naročito moja generacija, koja je imala mnogo razočaranja do sada, da nema više propuštenih prilika, i da ih sigurno neće biti kada ovi odu sa vlasti. Tu prvenstveno mislim na proces lustracije, koji ovog puta mora da se završi u punom kapacitetu.

Pa prošlog puta nije ni počeo. Donet je zakon, i to je bilo sve.

Zakon je bio na snazi, postojali su članovi okrnjene lustracione komisije, pošto nikada nije bila u punom kapacitetu, ali to sada ne sme da se dogodi. Ideja lustracije nije osveta, nego onemogućavanje onih koji su se ogrešili o ljudska prava da to ikada više čine u naše ime. Kada kažem “ljudska prava”, uglavnom je prvi refleks “ma, ko će sad time da se bavi”. Ali, ljudsko pravo je i pravo na informisanje, i izborno pravo, i pravo na rad, i pravo na život – sve je to upitno pod ovim režimom. I kada pričam o lustraciji, ne mislim samo na državnike, na članove Vlade ili na predsednika, nego i na sudije, tužioce, urednike medija, predsednike upravnih i nadzornih odbora – dakle, na sva imenovana i postavljena lica na koja treba da se primeni lustracioni postupak, a ne samo na ove najvidljivije. Naravno, mora postojati i antikorupcijski tužilac. Imali smo u neposrednoj blizini priliku da vidimo Lauru Koveši u Rumuniji. Ona nažalost više nije tužilac, ali je uradila golem posao tokom svih tih godina i ona je najbliži primer uspešnog antikorupcijskog tužioca. Za mene, Srpska napredna stranka nije politička stranka koja upravlja kriminalno. Ona je za mene kriminalna organizacija koja se samo registrovala kao politička stranka, i to takođe mora da ima svoj epilog u postrežimskom periodu, naročito u odnosu na ogromnu ljubav prema tuđem novcu, prema novcu građana.

Šta se dešava u vezi sa onim pretnjama smrću koje ste dobijali i pokrenutim postupkom?

Po mojim saznanjima, taj postupak još traje, pošto ga je Više javno tužilaštvo u Beogradu preuzelo i po službenoj dužnosti vodi taj postupak, jer smatraju osnovanim pretnje smrću koje su mi upućene. Reč je o takozvanom novinaru Tomislavu Lovrekoviću iz Novog Sada koji je te najeksplicitnije pretnje uputio u jednom svom tekstu – da sve Marinike treba učutkati, prvo snajperski, onda artiljerijski. To je praktično bila jedna kampanja, počev od mog pitanja koje sam postavila 2. novembra 2017. godine – šta fašista Džim Douson radi u Srbiji, uprkos tome što mu je zabranjen ulaz u neke susedne zemlje, a sluteći da je to nemoguće bez saradnje ljudi iz vlasti i SNS-a.

On se, beše, slikao i u Vladi Srbije?

Sam Džim Douson je dao prvi dokaz, fotografijom iz Palate Srbija. Miša Vacić ih je tamo primio, tada je bio službenik u Vladi Republike Srbije, u Kancelariji za Kosovo i Metohiju Marka Đurića. Nakon toga sam ja postavila pitanje, i posle je objavljen taj tekst – ni prvi, ni poslednji, ali je bio eksplicitan. Onda su se u dva navrata pojavljivali ti grafiti "Marinika,

shvati, nećemo stati". Po meni, oni su bili "mlađa sestra" parole "Ako država stane pred Marinikom, mi nećemo stati". Tu prvu parolu je potpisao Mihajlo Janjić, tada iz pokreta "1389", dakle, takođe organizacija Miše Vacića. Janjić je sada njegov poverenik za severnu srpsku pokrajinu u Srpskoj desnici.

Naravno, u januaru 2018, kada je osnovana Srpska desnica, rame uz rame sa Vacićem stajao je Milenko Jovanov, potpredsednik SNS-a, kao počasni gost, i tu više nije bilo nikakve dileme da je čitava ta ekipa na povocu bratije Vučić i da im služi u ovakvim situacijama, kada treba nekoga da zastrašuju ili da prete opozicionarima – naročito ako su žene, manjina... Mi smo laka meta za njih. Ja sam reagovala otvorenim pismom međunarodnoj i domaćoj javnosti, i mislim da je to bio trenutak kada su malo počeli da paze. To ne znači da su se smirili, jer je postalo vrlo čujno da su unutar svoje ekipe počeli da me nazivaju "Džo", aludirajući na britansku parlamentarku koja je izbodena na smrt godinu i po dana pre toga, a oči britanske javnosti su prvo bile uperene u organizaciju "Britain first", čiji je osnivač upravo Džim Douson.

Pre nekoliko dana videla sam fotografije Miloša Vučevića, još jednog potpred-

sednika SNS-a i gradonačelnika Novog Sada, koji se vrlo radosno fotografiše sa tim Janjićem i ljudima iz Srpske desnice, kao i njegovog naprednjaka, koji je predsednik gradskog odbora Novi Sad – on se takođe vrlo radosno fotografisao sa Džimom Dousonom. To je sada neskriveno savezništvo, saučesništvo, hiperprodukcija tih desničarskih organizacija koje bi, kao, trebalo da naprave nekakav svoj front, a zapravo je to samo držanje na povocu ultradesničara koji treba da posluže svrsi kada Aleksandar Vučić i njegov brat pomisle da je to važno. Naravno, i da se ubacuju na ove šetnje – znate da je na jednoj od šetnji Miša Vacić bio sa nekoliko ljudi, pa ih je policija udaljila.

Nedavno je i poslanik Vladimir Đukanović napisao na svom Twitter profilu isto to – "Marinika, shvati, nećemo stati", a Vučić je stao u zaštitu ove parole, kada je "objasnio" da je poslanik Đukanović zapravo mislio nešto poput "shvati, nećemo stati da pobeđujemo".

Ma, naravno. Vučić staje u zaštitu svakog ko preti opoziciji. On je stao u zaštitu i osoba koje su, osnovano ili ne, bile sumnjane za ubistva opozicionih političara.

RADMILO MARKOVIĆ

Sedma generacija Mladih lidera

38 novih Mladih lidera u Delti

Delta Holding obeležio je danas početak rada sedme generacije Mladih lidera. Ove godine Delta će u svojim kompanijama i sektorima zaposliti ukupno trideset i osam mladih, obrazovanih ljudi koji su na javnom konkursu, u nekoliko krugova selekcije, izabrani između više hiljada kandidata.

Tokom godinu dana i uz pomoć iskusnijih kolega u ulozi mentora, Mladi

lideri upознаće različite delove Deltinog poslovnog sistema i steći prva iskustva u biznisu.

U ovom programu do sada je učestvovalo više od 150 polaznika i mnogi od njih danas obavljaju važne menadžerske uloge u kompaniji.

"Sa velikim entuzijazmom realizujemo ovaj program već sedam godina jer verujemo u mlade i sa zadovoljstvom im

pružamo šansu da se dokažu. Iskustvo je pokazalo da se ovi mladi, pametni ljudi, iako bez radnog iskustva, vrlo brzo uklapaju u sistem i daju novu energiju, ideje, kreativnost i doprinos poslovanju. Polaznici ovog programa danas vode naše fabrike, kompanije, sektore, gradilišta," rekla je Marija Desivojević Cvetković, viši potpredsednik za strategiju i razvoj i pokrovitelj programa Mladi lideri.

Paša i subaša*

Hvala na prijateljstvu. Od najavljenog govora ruskog predsednika Vladimira Putina, hiljade okupljenih građana ispred Hrama Svetog Save moglo je da čuje samo te tri reči. Da li je zapravo bilo planirano da se Putin obrati okupljenima ili je posredi bila želja predsednika Srbije koju Putin svesno nije ispunio

Ma koliko se zvaničnici trudili da uvećaju značaj poludnevne posete Putina Beogradu, koja je počela sa tradicionalnih sat i deset minuta kašnjenja predsednika Rusije, ništa se tu baš novo nije dogodilo pa je susret na vrhu ostao u senci pratećih događaja: odlikovanje za Vučića, darivanje štene-
ta šarplaninca s imenom Paša, okupljanje naroda ispred Hrama Svetog Save i neizbežno pevanje Ivice Dačića (koji svoju zavisnost od pevanja niti leči niti krije: opaska Ljube Živkova u tekstu na sajtu "Peščanika")... Sve ostalo bilo je kao i on pre.

ISPRED I U HRAMU

Centar Beograda postao je 17. januara parking za autobuse. Njih više od hiljadu preplavilo je prestonicu, ne bi li putnici-namernici iz svih krajeva Srbije uživo videli predsednika Rusije i čuli njegov najavljeni govor. Njegov srpski kolega, koji zvanično nema ništa sa organizacijom skupa, saopštio je Vladimiru Putinu da ga obožavaoci čekaju.

"Kako me obaveštavaju, ogroman broj ljudi vas očekuje na centralnim beogradskim ulicama i ispred Hrama Svetog Save, i to govori o onome što ste vi učinili. Ti ljudi mene vide svakog dana, niko nije došao zbog mene, svi su došli zbog vas", kazao je Vučić.

Putin je rekao da blagonaklono gleda na organizovani doček, ali da obraćanje na takvom skupu jednostavno – nije deo agende.

"Znate kako – u planove posete ne ulazi moje učešće u nekim mitinzima. Meni je zaista drago ono što ste rekli, to je malo neočekivano za mene, ali sumnjam da ću tamo moći da kažem nešto više bez prevodioca", rekao je Putin.

Predsednik Srbije ipak je bio uporan. Pokušao je preko posrednika, srpskog patrijarha Irineja.

"Još, vaša svetosti, da zamolite predsednika Putina za tri rečenice da kaže narodu, bilo bi divno", čulo se da kaže Vučić u Hramu.

Nije Vučić prepustio stvari slučaju, posebno kada je čuo da je Irinej više zainteresovan da iskamči neki dodatni novac za uređenje Hrama, pa je gosta ubrzo i sam zamolio.

"Samo nekoliko reči... Dve rečenice?", upitao je.

Po izlasku iz Hrama i par reči u uvo, mikrofon je niotkuda završio u rukama Vladimira Vladimiroviča. Govor je, međutim, bio u najmanju ruku kratak: "Hvala na prijateljstvu. Spasiba za družbu", rekao je Putin.

Posle je Aleksandar Vučić tvrdio da nikad nije ni bilo planirano da se Putin obrati okupljenima. "Ja sam molio predsednika Putina više puta samo da im kaže 'hvala vam, ljudi, što ste došli'. I čovek je to učinio, i meni, i tim ljudima", rekao je na kraju Vučić.

Šta god da se dogodilo i kakvo god moljakanje da je bilo, činjenica je da Vladimir Putin nije dozvolio da njegovu posetu Vučić iskoristi za promociju svoje stranke i pristalica.

Odbijanjem da učestvuje na mitingu, Putin je poslao državničku poruku da poštuje sve građane Srbije, a ne samo njen naprednjački deo.

Ruska diplomatija je ozbiljna još od Petra Velikog, i Putin je bio obavešten o vrsti skupa, bilo je jasno da je to vrsta partijskog inženjeringa i da su ljudi dovedeni autobusima iz cele Srbije. Putin nesumnjivo zna kako se to organizuje i kako se to radi jer i on to radi po Rusiji. Ali on

■ **Odbijanjem da učestvuje na mitingu, Putin je poslao državničku poruku da poštuje sve građane Srbije, a ne samo njen naprednjački deo**

je došao u jednu protokolarnu posetu kao predsednik jedne ozbiljne države i on je ozbiljan državnik. Nije hteo sebi da dozvoli tu blamažu da govori na partijskom skupu.

Da li je to sa govorom naštetilo Vučićevom ugledu? Ne previše. Ideja skupa na koji je Srpska napredna stranka pozvala bila je da pokaže masovnost i time odgovori građanima koji svake nedelje protestuju širom Srbije.

On je postigao taj cilj. Kao da je rekao: "Vidite kakva armija stoji iza mene." Kao i svaka armija, i ova košta. Prema informacijama koje su novinari dobili od auto-prevoznika, celodnevni angažman hiljadu putničkih autobusa staje izme-

*Subaša: nadzornik poljoprivrednog imanja, čuvar, poljar... Može da bude i šef policije ili predstavnik turske vlasti u jednom selu.

đu 300.000 i pola miliona evra, a bilo je tu i dodatnih troškova, samo što završni račun ove pokazne vežbe Vučićeve moći nikad nećemo da vidimo a još manje da saznamo koliko je tu para iz javnih preduzeća i fondova.

PODRŠKA "ZAMRZAVANJU KONFLIKTA"

Putin je dobro upoznat sa ranjivom pozicijom domaćina koji se nalazi na vetrometini konfliktnih interesa Istoka i Zapada. Čuvajući kanale uticaja, nastaviće da brani srpske snove o Kosovu kao "južnoj srpskoj pokrajini". Srbija se, uostalom, poslednjih godina udaljava od Zapada. Stepenn usaglašenosti spoljne politike

Srbije i EU pao je na 49 procenata. Pad je lako objašnjiv: Beograd nije podržao nijednu rezoluciju EU koja, direktno ili indirektno, kritikuje Moskvu.

S druge strane, Zapad pritiska Vučića da koliko ove godine kosovski problem stavi *ad akta*. Rusija mu nudi varijantu "zamrznutog konflikta" i Putin je tokom obraćanja u Palati Srbije u fokus svog izlaganja stavio poštovanje Rezolucije 1244, mada je i Moskvi i Beogradu jasno da je to "nemoguća misija". Ponovio je po ko zna koji put da će prihvatiti rešenje na koje Srbija pristane, a Vučić je, okićen Ordenom Aleksandra Nevskog, obećao da će se prvenstveno, u pronalaženju izlaska iz konflikta, savetovati s ruskim partnerom.

OPŠTA MOBILIZACIJA, SPASIBA I ORDEN:

Poseta Vladimira Putina i domaćini

Foto: Dragan Kujundžić / Tanjug

Gost je još u prednosti. Čak i ako prihvati neku varijantu pravno obavezujućeg sporazuma napisanog u Vašingtonu ili Briselu, Moskva ima, piše spoljnopolitički komentator Boško Jakšić – plan Be. Rusiji su Srbija i Kosovo čip u partiji pokera sa Zapadom. Neće aktivirati veto u Savetu bezbednosti pod uslovom da od Zapada dobiju garancije da se više ne pišu rezolucije osuda aneksije Krima, poželjno bi bilo i da se oslabe sankcije. To bi bila politička trgovina u svom najboljem izdanju.

PRUGE, GAS I OBEĆANJA

Kad je Vladimir Putin završio svoju kratku posetu Beogradu, iza njega i njegove delegacije ostali su 26 potpisanih sporazuma i memorandum o razumevanju između Srbije i Rusije.

Ono što se postavlja kao pitanje jeste šta je od potpisanog suštinski važno, šta je novo i koji od projekata bi mogli da imaju najjače ekonomske domete u kratkom roku.

“Mnogi od sporazuma su važni, a većina je uveliko započeta u Srbiji i predstavljaju samo nastavak saradnje. U najkra-

Gasni sporazumi su na “dugom štapu”, naročito ako imamo u vidu situaciju koja se desila sa Južnim tokom, kada je u celom procesu prepreka bila Bugarska. Ovo pitanje je naročito važno za Srbiju, jer sami nemamo dovoljno svojih rezervi, a ugovor o gasovodu preko Ukrajine ističe do kraja ove godine i pitanje je šta će sa njim biti, da li će Rusija i kako nastaviti saradnju sa Ukrajinom. Aleksej Miler, svevišnji u Gazpromu, rekao je da će gasna konekcija kroz Srbiju između Bugarske i Mađarske početi da se gradi već u martu iduće godine.

ŠARPLANINAC ZA RUSKU STEP:
Vučićev poklon Putinu

Foto: Dragan Kujundžić / Tanjug

ćem roku za nas je svakako značajan sporazum Železnica Rusije i Srbije u vrednosti od 230 miliona evra, ali to je ugovor koji je samo produžetak saradnje”, objašnjava ekonomista Ljubodrag Savić, profesor na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, koji dodaje da je ruska kompanija već u Srbiji i radi tunel u Čortanovcima, a da je ovaj sporazum značajan sa aspekta rekonstrukcije pruge prema Baru.

On ističe da iako je potrebna samo rekonstrukcija, ovaj deo ugovora nije toliko izvestan u najbližoj budućnosti i na njega ćemo morati da sačekamo neko vreme, jer je u pitanju postupak koji traje.

Svi ostali sporazumi, a posebno memorandum, znače zapravo obostranu spremnost na saradnju. Kao značajan sporazum ističe se onaj o modernizaciji skladišta “Banatski Dvor” i povećanje kapaciteta sa 450 na 750 miliona kubnih metara. Proširenje skladišta gasa jeste važno, ali to je dogovoreno još ranije, i taj projekat je već uveliko trebalo da bude pri kraju.

Dušan Bajatović, direktor Srbijagasa, za Televiziju Pink je rekao da je sve spremno, ali da se za početak radova čeka mišljenje Energetske zajednice (EZ) koje bi trebalo da bude doneto verovatno početkom februara.

Bajatović je kazao da je obezbeđeno prvih 300 miliona evra i da je sve spremno za početak radova kako bi već 1. januara 2020. godine gasovod bio stavljen u funkciju. Kada je reč o Đerdapu 2, i to je nastavak još jednog sporazuma, jer ruska kompanija već radi Đerdap 1.

Ono što je novo jeste to da je čak šest sporazuma potpisano u oblasti inovacija i digitalizacije. To je odstupanje od dosadašnje prakse ugovaranja poslova u “teškoj industriji”, energetici i infrastrukturi.

“Ministar Nenad Popović je svakako obavio najveći posao i biće zanimljivo ispratiti kako će teći dalja saradnja, pogotovo ako uzmemo u obzir da za inovacije nisu potrebne naročite investicije, ni odobrenja institucija, pa sve može teći relativno brzo”, navodi Ljubodrag Savić i zaključuje da možda većina ljudi nije očekivala Rusiju u razgovorima o digitaliza-

ciji, ali zbog svih tehnoloških dostignuća u oblasti svemirskih istraživanja, ne možemo reći da je u pitanju mala sila.

TRGOVINA, VISOKA PREPREKA

Kao jedan od važnijih dokumenata koji je trebalo da bude potpisan prilikom posete predsednika Ruske Federacije, najavljujvan je sporazum o slobodnoj trgovini između Srbije i Evroazijskog ekonomskog saveza.

Ovaj sporazum trebalo je da zameni tri bilateralna trgovinska sporazuma sa Rusijom, Belorusijom i Kazahstanom i pored toga da uključi Jermeniju i Kirgistan. Nekoliko dana pre dolaska najavljeno je da je ostalo da se dogovore samo još bescarinski izvoz specijalnih vrsta sireva, cigareta, alkoholnih pića, šećera...

Međutim, sporazum nije potpisan zato što, kako kaže Rasim Ljajić, ministar trgovine, turizma i telekomunikacija, članice Evroazijske unije nisu između sebe došle do dogovora.

“Dogovorili smo opšti tekst sporazuma i neke važne stvari za trgovinu. To su pre svega pravila o poreklu proizvoda, zaštitni mehanizmi, o direktnoj prodaji, što će biti od značaja za naša preduzeća. Nismo usaglasili stavove o nekoliko carinskih tarifa”, kaže Ljajić dodajući da su predstavnici Evroazijske unije dozvolili bescarinski izvoz voćnih rakija.

“Tražili smo kvotu od 2000 tona bescarinskog izvoza cigareta, 1000 tona posebnih vrsta sireva i 50.000 litara vinjaka. Oko ovih stavki se nismo usaglasili, jer nam je rečeno da je, na primer, Jermenija protiv bescarinskog uvoza vinjaka pošto oni imaju svoj konjak. Zatim, Belorusija se protivi bescarinskom uvozu sira. Za bescarinski izvoz šećera nisu hteli ni da čuju”, napominje Ljajić.

Inače, ukupan izvoz Srbije u ovih pet zemalja iznosi nešto preko milijardu evra od čega 995 miliona u Rusiju. S druge strane, uvoz Srbije iz ovih zemalja je 1,8 milijardi dolara od čega 1,58 milijardi je uvoz iz Rusije. Tržište ovih pet zemalja ima oko 185 miliona stanovnika i predstavlja veliki potencijal za izvoz.

Kako stvari trenutno stoje i kad se pogledaju sporazumi i memorandumima o namerama, deficit u trgovinskoj razmeni i dalje će da se povećava.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Braća po atomu

NOVA ERA U OBLASTI NUKLEARNE
ENERGIJE: Aleksej Ligačov, direktor
Rosatoma, i ministar Nenad Popović

Foto: Bojan Stekić

Da li nakon posete ruskog predsednika Vladimira Putina, uz druge eksplozivne teme, Srbija počinje da potajno razmišlja i o zabranjenom voću – upotrebi nuklearne energije

Možda niste primetili, uz toliko drugih velikih tema i mozaika u Hramu, kako je tokom posete predsednika Ruske Federacije, Vladimira Putina, Republika Srbija u četvrtak, 17. januara, potpisala i jedan nuklearni sporazum – dokument koji je nazvan Sporazum dve vlade o saradnji u oblasti upotrebe nuklearne energije u mirnodopske svrhe. Dokument je potpisan sa ruskom državnom kompanijom Rosatom, koja je, uzgred, i najveća korporacija u nuklearnoj industriji na svetu.

Tim povodom, u Beogradu je – ako ne u tišini, onda svakako mimo ogromne medijske pažnje koja je pratila druge događaje vezane za posetu ruske delegacije – jednu noć i dan boravio i jedan od najmoćnijih ljudi na planeti, Aleksej Lihačov, generalni direktor ruskog nuklearnog diva koji obuhvata više od 400 kompanija, laboratorija, vojno-industrijskih postrojenja i, uz to, pose-

duje jedinu flotu nuklearnih ledolomaca na svetu. Prema podacima same kompanije, Rosatom sprovodi ugovore čija je vrednost prošle godine iznosila više od 300 milijardi dolara – trenutno u Rusiji i 12 drugih zemalja izvodi izgradnju čak 42 nuklearna reaktora, od ukupno 58 koliko ih se sada u svetu gradi.

Napisano je onoliko analitičkih tekstova sa odgovorima na pitanje šta baš sada predsednik Rusije radi u Srbiji, a tumačenja su bila raznolika koliko i interesi. No, čak i da su primetili kako je svračao u Beograd, malo koji bi analitičar sada znao zašto čovek poput Lihačova provodi ceo jedan dugi dan u zemlji koja je odavno pogasila sve svoje nuklearne ambicije iz jugoslovenske prošlosti. I gde je gradnja nuklearnih reaktora već punih trideset godina strogo zabranjena zakonom, što podrazumeva da je, verovali ili ne, zabranjeno donositi i investicione odluke ili pripremati investicione programe i

tehničku dokumentaciju (član 1, Zakon o zabrani izgradnje nuklearnih elektrana).

Moguće da sada i sami imate neke hipoteze o misteriji nuklearnog gosta, ali budite oprezni – motivi možda nisu tako mračni kako biste mogli da pomislite. Na primer, Srbiji nije potreban nuklearni ledolomac, to sigurno ne kupujemo.

MIRNODOPSKE SVRHE

“Počinje nova era u oblasti nuklearne energije u Srbiji”, rekao je sam Aleksej Lihačov na izuzetno slabo posećenoj konferenciji za novinare u Vladi Srbije, veče uoči sletanja Putinovog aviona na Surčin. Generalni direktor Rosatoma bio je iste večeri i narednog dana, očekivano, gost Nenada Popovića, ministra u Vladi Srbije zaduženog za inovacije i tehnološki razvoj, koji je potom i potpisao sporazum sa naše strane.

Ministra, naime, nije glas da je u dobrim vezama sa ruskom privredom, kao i da

već mesecima pokušava da privuče visokotehnološke investicije iz Rusije u Srbiju. Nije nepoznato kako je do ove saradnje došlo (o tome piše ne samo u saopštenju ministrovog kabineta, nego i Rosatom na svom portalu). Popović je sa svojim timom u maju prošle godine boravio na tehnološkom sajmu Atomexpo-2018 u Sočiju gde je potpisao međuvladinu izjavu o uzajamnoj saradnji na primeni nuklearne energije u mirnodopske svrhe.

Narednih meseci ideja je očigledno evoluirala i praćena izvesnim promenama u domaćoj pravnoj regulativi, razvila se ideja o izgradnji novog Centra za nuklearnu energiju, tehnologije i inovacije u Beogradu, o čemu je uporedo sa sporazumom potpisana i zajednička izjava.

Nuklearni sporazum će sutradan pred novinarima u jednoj rečenici pomenuti i Vladimir Putin na zajedničkoj konferenciji sa predsednikom Srbije, ali tokom čitanja duge liste novih poslova između dve zemlje prevodilac se sapleo, pa je prosečnom gledaocu bilo teško da čuje kakav je to ugovor o saradnji u "mirnodopske svrhe".

Ako vas iritira ova neprekidno ponavljana fraza, morate se naoružati strpljenjem koliko i Ruska Federacija – sa Srbijom nije moguće sarađivati (niti sklapati sporazume) o nuklearnim pitanjima po bilo kom drugom osnovu osim u mirnodopske svrhe; u sad već lepoj tradiciji protivljenja nuklearnom oružju, Srbija je potpisala na desetine, čak stotine obavezujućih međunarodnih sporazuma koji se protive bilo kakvoj vojnoj primeni nuklearne energije.

Ovakva opšteprihvaćena platforma, čini se, ima jedinstveno uporište i u po mnogo čemu tradicionalno podeljenom srpskom društvu i još podeljenijoj politici, a ogleda se i u aktuelnom Zakonu o radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbednosti, koji nakon uvodnih članova doslovno počinje zabranom: "Zabranjena je upotreba nuklearne energije i jonizujućeg zračenja u Republici Srbiji koje nije isključivo u mirnodopske svrhe" (član 4, stav 1).

Pomenuti Zakon, inače, predviđa postojanje Direktorata za radijacionu i nuklearnu sigurnost i bezbednost Srbije, čija su 24 zaposlena smeštena na vrhu Beograđanke, no, za razliku od sličnih

agencija širom sveta, rade odgovoran, ali sasvim miran, gotovo bezbrižan posao jer – Srbija već godinama nema nikakvih ozbiljnijih nuklearnih poslova, ni otvorenih pitanja.

Situacija bi se sada, međutim, mogla promeniti. Mada je celokupni sadržaj sporazuma koji je Srbija potpisala ostao nepoznat, dolazak Rosatoma u Srbiju mogao bi promeniti trenutno izuzetno pasivnu ulogu naše zemlje u nuklearnom svetu.

"Resetujemo oblast nuklearne energije u Srbiji", rekao je Lihačov novinarima u Beogradu, dodajući da "počinje renesansa nuklearnih potencijala koji su nekad postojali".

TITOVO NASLEĐE

Bivša Jugoslavija je intenzivno učestvovala u istraživanjima i razvoju nuklearnih potencijala koji su tokom 20. veka bili dostigli zavidan nivo – središte nacionalnog nuklearnog programa nalazilo se na novoosnovanom Institutu u Vinči, na obali Dunava. Njegov glavni protagonista bio je fiziko-hemičar Pavle Savić (1909–1994), najznačajniji srpski naučnik iz jugoslovenske epohe koji je pre rata radio u laboratoriji Irene Žolio Kiri u Parizu, da bi tokom rata postao lični prijatelj i saborac Josipa Broza.

S obzirom na prvobitne bliske veze jugoslovenskih komunista sa Staljinovim SSSR-om, odmah po oslobođenju Beograda Tito šalje Savića u Moskvu da se bolje upozna sa daljim razvojem

nuklearne tehnologije i on se uključuje u istraživanja sovjetskog nobelovca Petra Kapice. Međutim, već 1946. godine, tokom zvanične posete SSSR-u, Josip Broz Tito obilazi svog ratnog druga na Tehničkom institutu u Moskvi i poziva ga da se vrati u zemlju.

Po povratku Savića u Beograd, jugoslovenska vlada u januaru 1948. godine osniva Institut u Vinči jednom uredbom sa Titovim potpisom. U prvim godinama rada Institut, uprkos brojnim političkim i materijalnim iskušenjima, uspeva da uvede tadašnju FNRJ u nuklearnu eru. Kruna njegovog razvoja bilo je postavljanje istraživačkog reaktora RA koji počinje sa radom u decembru 1959. godine sa niskobogaćenim uranijumskim gorivom, koje je 1980. zamenjeno visokoobogaćenim. Njegovom paljenju, naravno, prisustvuje i Josip Broz.

Reaktor je radio do avgusta 1984. godine, kada je zaustavljen zbog rekonstrukcije i zamene goriva. Međutim, nikad potom nije pokrenut zbog, kako "vinčanci" kažu, "brojnih tehničkih, administrativnih i političkih razloga". Nakon razno-likih sumnji tokom devedesetih, tadašnjeg lakomislenog odbijanja saradnje sa Međunarodnom atomskom agencijom (IAEA) tokom sankcija, kao i članaka iz 1999. godine u "Njujork tajmsu" o potencijalu SRJ za izgradnju nuklearnog oružja, naša nuklearna odiseja se završava posle Petog oktobra.

U julu 2002. godine srpska vlada, pod rukovodstvom Zorana Đinđića, donosi

Zanimljivo je da se Srbija spremila za ovaj sporazum sa Rosatomom – gorepomenuti krovni zakon o nuklearnoj bezbednosti promenjen je na sednici Narodne skupštine pre samo mesec dana – 8. decembra 2018. godine. Dug čitavih 250 članova, Zakon je promenio ime Agencije u Direktorat i uneo izmene u razne procedure. Takođe, nedavno je za predsednicu Upravnog odbora Direktorata imenovao ni manje ni više nego predsednicu parlamenta.

Ako mislite da se ljubav prema nuklearnoj energiji sada u Srbiji obnavlja pomalo prebrzo, možda zapravo brinete da vlasti svim ovim pripremaju teren za izgradnju nuklearne elektrane. Ma kako bila neutaživa želja Rosatoma da počne gradnju još jednog reaktora, takva briga je ipak u domenu teorije zavere. Još od 1989. godine, u našoj zemlji je na snazi pomenuti Zakon o zabrani izgradnje nuklearnih elektrana, poznat i kao Moratorijum. Mada ovaj zakon ima samo četiri člana, nije ga nimalo jednostavno promeniti – zamislite političku opciju, bila na vlasti ili ne, koja bi pokušala da brani ukidanje Moratorijuma i bila spremna da zbog nuklearke snosi političku štetu pred gnevom stanovništva.

Moratorijum je donet u mračno doba, u godinama nakon nesreće u nuklearnoj elektrani Černobilj, dok se nad istokom Evrope nadvijao zastrašujući radioaktivni oblak, a milioni stanovnika Ukrajine i Belorusije bili su prinudno raseljeni. Ovim moratorijumom je svojevremeno zaustavljen izuzetno ambiciozan jugoslovenski program izgradnje nuklearke. Prva nuklearna elektrana u SFRJ u Krško, u Sloveniji, sa snagom na pragu 696 MW, ostvarila je samoodržavajuću lančanu reakciju u septembru 1981. godine, a prve kilovat-sate dala je na mrežu mesec dana kasnije.

Malo je poznato da su postojali planovi za izgradnju čitave serije nuklearnih elektrana u SFRJ nakon Krškog. Prema tom planu, polovinom osamdesetih planirala se izgradnja kapaciteta od 2000 MW, a zatim još četiri elektrane sa 4000 MW. Da je taj plan realizovan, i Srbija bi imala svoje nuklearne kapacitete. Bio je raspisan međunarodni konkurs, ali se upravo tada, u aprilu 1986. godine, dogodio – Černobilj.

LANČANA REAKCIJA

Dok nema incidenata, nuklearna energija omogućuje brojne blagodeti, pre svega zbog zapanjujuće količine energije koja se oslobađa u reaktoru. Tako se, na primer, u PWR reaktoru sa vodom pod pritiskom, kakav je u NE Krško u Sloveniji, kao gorivo koristi uranijumov dioksid u prahu, sabijen u tablete od 8x9 milimetara. Samo jedna ovakva minijaturna tableta uranijumskog goriva oslobađa energije koliko i jedna tona uglja, 2,5 tone ogrevnog drveta, tri bureta od 200 litara nafte ili 500 kubnih metara zemnog gasa.

Zagovornici nuklearne energije su tokom prethodnih decenija kritikovali ne samo Moratorijum, nego i u Srbiji široko rasprostranjeni stav da sa nuklearkama ne treba rizikovati, zbog čega nijedna inicijativa te vrste nikada nije zaživela. Pobornici nuklearke neprekidno ističu sve ono što sadrže izjave povodom sporazuma sa Rosatomom – kako je nuklearna energija jeftina, ojačava ekonomiju i povrhu svega, čista jer za razliku od termoelektrana (na kojima je bazirana energetika u Srbiji) ne dovodi do emisije CO₂. Zato se početkom 21. veka značajan broj zemalja vratio nuklearnoj energiji, što je nazivano nuklearnom renesansom. Slične ideje su se i u Srbiji javljale 2007. i 2010. godine.

Međutim, sve se promenilo 11. marta 2011. u ranu zoru, kada je čudovišni cunami pogodio japansku nuklearnu elektranu Fukušima 1. Serija nesrećnih događaja, uprkos svim merama bezbednosti, pa čak i požrtvovanju japanskih operatera koji su sebe svesno žrtvovali i izložili ubitačnoj radijaciji, dovela je da zastrašujućeg incidenta. Nakon ove nesreće širom sveta zatvoreno je na stotine reaktora.

Bezbednosni aspekti obično znače da se o ovom poduhvatu odlučuje na referendumu, a sudbina nuklearke lako postaje prvorazredno političko pitanje – NE Belene u Bugarskoj srušila je seriju tamošnjih vlada i onda pre osam godina napuštena kao projekat, prethodno je obećanje o gašenju starih bugarskih VVER reaktora u Kozloduju ubrzalo ulazak ove zemlje u EU, dok se često kaže i da je Černobilj razorio Sovjetski Savez iznutra.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

konačnu odluku o trajnom prestanku rada reaktora u Vinči i pristupanju dekomisiji, kako se stručno naziva rasklapanje ovakve nuklearne mašine. Uz finansijsku pomoć SAD organizuje se transport neistrošenog uranijuma u zemlju porekla, Rusiju. Zaposleni u Vinči će potom još osam godina uklanjati radioaktivni otpad, koji se u decembru 2010. godine železničkim transportom odnosi u Rusiju.

ČERNOBILJSKI OBLAK

Kako je sada saopšteno, povodom pokretanja saradnje sa Rosatomom, "sporazumi sadrže inovacionu i digitalnu komponentu, kao i nuklearnu energetiku", a planira se upotreba nuklearne energije u medicini, ali i doprinosi "efikasnosti ekonomije, razvoju poljoprivrede, obrazovanja, kao i podizanju kvaliteta života i životnog standarda".

Najavljeni Centar za nuklearnu energiju, tehnologiju i inovacije gradiće se krajem ove ili početkom naredne godine, a sasvim je jasna motivacija obeju strana da u njega ulažu. Uz razne druge nedaće, Institut u Vinči se odavno mahom bavi drugim, ništa manje značajnim, multidisciplinarnim istraživanjima. Mada Srbija danas ima izuzetno razvijene druge oblasti fizike, ako se želi razvoj nuklearnih potencijala bilo koje vrste, nužno je obnoviti stručne kadrove kojih Srbija, nakon trideset godina nuklearne apstinencije, praktično više nema.

Fotografije: Marija Janković

NARODU JE PREKIPELO

“Smatram da je u pitanju građanski bunt uperen pre svega protiv opšte fašizacije društva, kao i želja ljudi da se smanji uticaj bilo koje stranke-sekte ili teškog bolesnika na naše živote. Narodu je prekipelo od toga da pojedinac mora da se učlani u neku stranku da bi dobio bilo koji državni posao. Ljudi više ne žele da gledaju Predsednika koji ih svakodnevno laže da žive u ‘zlatnom dobu’. Ovo je prvi put, posle mnogo godina, da se broj učesnika u protestima uvećava iz dana u dan. Tu karakteristiku sam želeo da predstavim na svojim fotografijama i zato sam počeo da se pentram po raznim krovovima kako bih mogao to da snimim”

Dragoljub Zamurović, poznati fotograf, dobitnik brojnih nagrada, autor monografija štampanih širom sveta. Arhitekta po obrazovanju, član ULUPUDS-a čije su fotografije objavljivane u “Tajmu”, “Njuzvikju”, “Njujork tajmsu”, “Šternu”, “Figaro magazinu”, “Nacionalnoj geografiji” ...; njegova fotografija se našla na naslovnoj strani magazina “Lajf”. Čovek koji ume da misli. Za sebe kaže da je večiti opozicionar i da čim neko dođe na vlast, on gleda šta bi moglo biti bolje. Umetnik i onaj čije su životne priče i priče o putovanjima poput filma.

Dok izlazim iz kuće da se nađem sa njim, pade mi na pamet kako je srpski jezik možda najbliže opisao one isprepletanosti kod mog sagovornika – kod nas su reči *slikati* i *fotografisati* sinonimi, a Dragoljub Zamurović će se već na početku razgovora složiti sa tim: “Kada razmišljam o sebi, ne doživljavam sebe kao ‘pravog’ fotografa. Ja sam, u stvari, slikar sa foto-aparatom. Foto-aparat je tu da ne bih morao da crtam i skiciram. Svaki put kada pravim fotografiju, pokušavam da je načinim drugačijom. Često, kada radim neki projekat, ja kao da se razbolim, mislim samo na to i danju i noću. Tako i zaspim i sanjam taj projekat, sanjam ideje kako da nešto snimim. Možda to nije uvek baš pravi san, već nekakvo somnambulisanje. I najviše ideja dobijem tada – kako da fotografišem, a da se to razlikuje od onoga što sam ranije snimao i od svega što sam do tada video. To je slikarski

pristup belog platna. Kada slikar počinje, pred njim je belo platno, kod fotografa je obrnuto, on ima sve, samo treba da se namesti i da proceni kako će stvari tehnički da izvede. A ja kao da pokušavam da stvorim. I ako ta ideja koju imam ne uspeva, ja se vraćam i vraćam. Najviše puta sam bio na Tarzanovom Tamišu kod Pančeva. Tamo je bara dugačka kilometrima i pojavili su se kormorani; kada oni dođu, njihov izmet uništava prirodu, drveće više ne postoji, osuši se. Ceo taj potez izgleda tako: voda sa algama, žabokrečinom i drveće sa golim granama. Hteo sam to da snimim rano ujutru, pa da se vidi ta sumaglica iz koje vire grane. Posle dvadesetak puta, koliko sam bio tamo, mislim da sam donekle uspeo da uradim nešto slično onome što sam zamislio.”

Pitam ga odmah da li voli Šagala, jer kada god se govori o tim prostorima između sna i jave, nekako se javi misao na njega. “Da, mnogo. Šagal je čovek-san.”

Ipak, razgovor nastavljamo o ovoj, našoj realnosti, koja je predaleko od snova.

“VREME”: Vi ste se nekoliko meseci, početkom osamdesetih, bavili i novinarstvom. Međutim, dosta razočarani ste napustili našu profesiju. Naime, posle vašeg članka o slovenačkoj “Iskri” koja proizvodi i prodaje, uz pomoć korupcije, veoma lošeg kvaliteta ali preskupu telefonsku centralu “Metakonta 10C,” gde ste sve te tvrdnje i dokazali, ništa se nije desilo i niko nije snosio posle-

dice. Kako vam se sada čini stanje u medijima?

DRAGOLJUB ZAMUROVIĆ: U vreme komunizma, naravno, novinari su bili društveno-politički radnici čiji je zadatak bio da lepo pišu o vlasti i društvu, svi moji urednici su bili članovi Saveza komunista, a pravo istraživačko novinarstvo ni tada nije postojalo u dovoljnoj meri kao što i danas skoro da ne postoji.

Mislim da je danas stanje u medijima svakako lošije nego u vreme Miloševića. Ja, recimo, za vreme komunizma nisam nikada glasao jer glasanje tada nije imalo smisla – bila je tu jedna partija, jedan doživotni predsednik, bila je to diktatura – tako da sam prvi put izašao na glasanje kada je počelo višestranačje. A danas, glasate da bi vam pokrali glasove. A mediji su učutkani i blokirani, ne možete ljudima ni da kažete šta ne valja. A ako to nekako uspete, onda ste odmah državni neprijatelj. Vlast deli ljude na “mi” i “vi”, a ja sam uvek pokušavao da ne delim jer svi smo mi – mi. Po rečima onih koji su na vlasti, oni su dobri, mi smo ološ i plaćenici. Čini mi se da se upravo pred nama, poslednjih godina, odvija jaka fašizacija društva. Ali šta ja mogu osim da fotografišem i nešto napišem na Fejsbuku?

Odem juče da slikam proteste, popnem se na zgradu koja ima 15 spratova – obično se tako popnem pa pogledam da li imam izlaz na krov – i vidim da postoji izlaz, ali je zaključan. Zazvonim na prva vrata i jedva da sam krenuo nešto

da zaustim, a bračni par koji mi je otvorio kaže: "Gospodine Zamuroviću, idete na krov?" odgovorim da idem, a oni na to kažu: "Izvolite ključ, mi pratimo šta radite. I sad bismo bili dole u koloni, ali nam se rodila unuka."

Kako vidite ove proteste? Ili, da vas pitam, zašto se penjete po krovovima?

Smatram da je u pitanju građanski bunt uperen pre svega protiv opšte fašizacije društva, kao i želja ljudi da se smanji uticaj bilo koje stranke-sekte ili teškog bolesnika na naše živote. Narodu je prekipelo od toga da pojedinac mora da se učlani u neku stranku da bi dobio bilo koji državni posao. Ljudi više ne žele da gledaju Predsednika koji ih svakodnevno laže da žive u "zlatnom dobu". Ovo je prvi put, posle mnogo godina, da se broj učesnika u protestima uvećava iz dana u dan. Tu karakteristiku sam želeo da predstavim na svojim fotografijama i zato sam počeo da se pentram po raznim krovovima kako bih mogao to da snimim. Verovatno bi mi bilo mnogo lakše da podignem letilicu sa kamerom, ali iz bezbednosnih razloga to ne radim. Te fotografije onda, uz nekoliko reči komentara, postavim na svoju Fejsbuk stranicu Dragoljub Zamurovic Photography i, kako imam više od 20.000 pratilaca, to vidi veliki broj ljudi. Mnogi podele te objave i onda to dospe i do nekoliko stotina hiljada ljudi. Rekord za sada drži fotografija koju sam postavio 22. decembra, a koju je videlo 752.509 ljudi samo na Fejsbuku, ne računajući Twitter i druge društvene mreže. Ljudi u ogromnoj većini podržavaju te moje objave, ali ponekad dobijem i komentare tipa "Ko umesto Vučića" ili "Svi su oni isti". Jasno mi je da se radi o onima koji svesno ili nesvesno podržavaju ovu vlast. Moj odgovor njima uvek je da ljudima više ne treba nikakav vođa koga će slepo slediti zbog nekoliko litara mleka ili konzerve paštete, već zdrave i nezavisne institucije koje će garantovati jednak tretman svim građanima. A što se tiče krilatice "Svi su isti", snimajući godinama mnoge političare, znam i te kako dobro da to nije ni približno tačno.

Dva osnovna zahteva koja su zajednički sadržalac većine onih što protestuju, kako ja to vidim, jesu oslobođenje medija i slobodni izbori. Da bi se za to izbori

li, ljudi su sada shvatili da je neophodno prethodno formiranje neke vrste ustavotvorne skupštine, koju ne bi činili političari već stručnjaci raznih profila.

Fotografisali ste mnoge političare, Miloševića, Đinđića, Koštunicu, Nikolića, čak i Mladića. Mislim da Selindžer u Lovcu u žitu kaže kako je dobar pisac onaj posle kojeg, kada pročitate njegovu knjigu, poželite da mu budete prijatelj. Pa da li ste, nakon što ste provodili vreme fotografišući ih, poželeli sa nekim od njih da budete prijatelj, jeste li bili?

Mogu da kažem da sam bio prijatelj sa Zoranom Đinđićem. Bio je izuzetan čovek i što se tiče fotografije, u svojoj biblioteci imao je nekoliko knjiga koje su pravili fotografi o političarima. Nažalost, jedno vreme sam bio i Koštuničin fotograf. Godinu dana sam bio sa njim u posetama kraljevima, predsednicima, papi, ali od početka je bio čovek s kojima nisam mogao da napravim kontakt. Mislim da je on smatrao fotografiju nečim nižerazrednim, za njega je to samo škljocanje. Jednom prilikom u Parizu, kada smo se vraćali, bilo je dosta foto-reportera oko njega, on je dobio Ljiljani Nedeljković: "Toliko puno kamera, a tako malo pera."

A Zoran je od početka otvoreno prišao fotografiji. Kada je bio u opoziciji, poželeo sam da uradim foto-reportažu o njemu i zamolio sam ga da jedno vreme idem s njim kada obilazi gradove. Išli smo i na Kosovo. On je imao svoj rokovnik u koji je mnogo toga zapisivao, ali smo dosta i razgovarali. Jednom prilikom smo se dogovorili da ga slikam sa porodicom. Trebalo je oko osam da se sretne, već sam bio kod njega u stanu sa svojom ženom Dobrilom – ona uvek ide sa mnom kada fotografiram, ona je moj asistent, inače je komunikativnija sa ljudima, otvorenija, a ja sam onda slobodniji da radim – i bili su tu Ružica i deca, a on nije došao do devet. Kada se pojavio, držao je pištolj u ruci, izgledao je tako izmučeno. Kazao je: "Dajte mi samo deset minuta da se odmorim", otišao je, vratio se nakon desetak minuta svež kao da se ništa nije dogodilo, kao da se odjednom probudio. Počelo je slikanje sa decom, slaganje lego kocka, sve do ponoći, bio je pun strpljenja.

Kada su ga ubili, radio sam za Gammu (francuska fotografska agencija) i dobio

sam zadatak da fotografiram sahranu. Nisam mogao. I danas mi je teško kada o tome govorim. To je bio jedini fotografski zadatak koji nisam izvršio u životu. Zaista sam osećao Đinđića kao prijatelja.

Jeste li se sretali sa nekim iz sadašnje vlasti?

Dolazio je Tomislav Nikolić da ga slikam 2004. pred izbore. Zvali su me dok sam radio knjigu o Vojvodini, ja ne volim njihovu politiku, ne volim njihov pogled na svet. Da bih ih otkao, kada su me pitali pošto je fotografisanje, kažem im: "Jedna fotografija – 1000 evra." Oni odgovore: "Dobro, u koliko sati da dođemo?" Došao je i Vučić. Profesionalno sam uradio portret. Dogodilo se nešto čudno. Čim je video Zoranovu fotografiju kod mene, Nikolić je prokomentarisao: "Ovo je najbolji srpski političar svih vremena". Da li mu je rečeno da sam bio prijatelj sa Zoranom pa je hteo da ostavi utisak, ne znam. Isto to veče, na televiziji slušam Nikolića kako govori da je Đinđić bio veliki izdajnik. Isto veče. Nisam se posle toga nikada video sa njim niti sa Vučićem.

Iz ove vremenske distance, sa ovim saznanjem o tome kako su se stvari razvijale, da li vam se neko od onih koje ste fotografisali, sa kim ste razgovarali, čini drugačijim nego tada?

Kada portretiram ljude, pričam sa njima o raznim temama. Jedna od interesantnih ličnosti je Mladić. S njim sam pričao četiri sata, to je rađeno za "Figaro

Foto: Dragoljub Zamurović

magazin". Pokušavao sam da razumem njegov ugao. Sreli smo se mesec-dva pre užasnog zločina u Srebrenici. Tada nam je ispričao da je, kada je počeo rat, on zarobio 300 ljudi – on ih je nazivao Turcima – i onda je Milošević javio da ih oslobodi, što je i učinio. "Nije prošlo ni mesec dana", kaže Mladić, "a mi opet zarobimo neke Turke koji pucaju i ubijaju moje borce, kad ono to ti isti koje smo pustili. Rešio sam, više ih neću puštati." To je verovatno bilo njegovo unutrašnje opravdanje.

A Milošević?

Sa Miloševićem nisam mnogo razgovarao, ali kada smo radili intervju za "Tajm", stekao sam utisak, a i dan-danas to mislim, da on nije želeo veliku Srbiju. Želeo je komunističku zemlju u kojoj će živeti svi, kako Srbi, tako i drugi narodi. Uvek su svi ponavljali i to sam sâm slušao od najranijeg detinjstva da "čim Tito umre, raspašće se Jugoslavija". Svako ima svoje ideje zašto se ona raspala, a moja je da je u svakoj nacionalnoj republici, koje pre Drugog svetskog rata nisu ni postojale, bio jedan koji je hteo da bude Tito, a jedino je Milošević hteo da bude Tito u celoj Jugoslaviji.

Govorite o nacionalnom principu, a uz to se, makar na našim prostorima, često vezuje i religija. Na vašim fotografijama je mnogo religijskih motiva. Je li to predstavlja vaše tražanje ili na takvim mestima, događajima pronalazite neku autentičnost

■ **"Rekord za sada drži fotografija koju sam postavio 22. decembra, a koju je videlo 752.509 ljudi samo na Fejsbuku, ne računajući Tviter i druge društvene mreže. Ljudi u ogromnoj većini podržavaju te moje objave, ali ponekad dobijem i komentare tipa 'Ko umesto Vučića' ili 'Svi su oni isti'. Jasno mi je da se radi o onima koji svesno ili nesvesno podržavaju ovu vlast"**

koja vas privlači kao umetnika?

Ja sam malo čudan čovek, ali za mene je sve što teži partikularnosti, bilo kakvoj nejednakosti, sekta uz negativni prizvuk. Bilo da je reč o rotari klubu, udruženjima, političkim partijama, religijama... Nacija je sekta. Ja smatram da nemam naciju, meni su svi ljudi na svetu apsolutno ravnopravni i isti i ne vidim, ali zaista, nikakvu razliku između komšije i Bantu crnca. Ali sam veoma zainteresovan i volim što se ljudi razlikuju. U Homolju, recimo, imaju fantastične običaje zagrobnog života. Pravio sam knjigu o Međugorju, za mene je to bila i jeste manipulacija, ali ljudi koji su tamo u ono vreme dolazili bili su duboko religiozni. Mnogo sam više voleo da fotografišem njih nego bahate turiste na Jadranu. Ja u suštini volim ljude koji su iskreno religiozni i ljude koji imaju tradiciju i koji veruju u tu tradiciju. Zamislite da su svi kao ja... šta bi onda ostalo za fotografisanje? Ja ne slavim ni rođendane, ni Novu godinu, ni praznike, ni Božić, ništa. Samo, zbog žene, slavim 29. novembar, zato što smo se na taj dan upoznali.

Taj kosmopolitski odnos o kojem govorite verovatno delom dugujete i tome što ste mnogo putovali. Otkle ta potreba za lutanjem? Urođena? Inspirisana i podržavana?

Znam kako je to počelo. Kada sam bio mali u Nišu – Niš se nalazi u kotlini, okolo su brda – stalno sam gledao u ta brda koja su bila u izmaglici i žalio što nemam neki veliki dvogled pa da vidim šta se tamo događa, pa šta je iza tog brda, pa šta je iza tog iza. Prva knjiga koju sam pročitao bila je *Kroz pustinju i prašumu*. Mislim da sam imao šest ili sedam godina kada sam krenuo na svoje prvo putova-

nje. Moj drug Braca i ja smo krenuli njegovim trotinetom iz Niša i stigli smo do Niške banje, što je čak 12 kilometara daleko, sve dok nas tamo nije video tatin prijatelj s posla, strpao nas u autobus i poslao nazad. Uvek sam hteo da vidim šta je dalje. I lutao sam često kada sam bio mali. Jednom sam se čak izgubio kada je Tito došao u posetu Nišu, ali znao sam gde stanujem pa sam pitao. Mama me je naučila da lepa reč i gvozdena vrata otvara i ja sam se toga uvek držao. Zato sam odmah kazao: "Da li biste bili ljubazni da uslišite moju molbu i kažete mi gde je ulica Filipa Kljajića?" Hteo sam da budem što ljubazniji, a ljudi su se verovatno krstili i pitali "šta je s ovim malim".

A onda mi se na drugoj godini fakulteta, studirao sam arhitekturu, rodila ideja da idem do Afrike kolima. Tada sam i počeo da se bavim fotografijom.

Šta su vam kazali roditelji?

Moji roditelji su bili prema meni bolji nego što treba. Bilo je u našoj porodici četvoro dece. Najstariji brat Velimir je 1958. emigrirao za Belgiju. Druga po redu je bila Vukica, koja je umrla u četvrtoj godini jer je dok smo bili u Nišu – tako je bar otac pričao, ja se tada još nisam ni rodio – njih troje su ušli u tramvaj. Bilo je to odmah posle oslobođenja, neki partizan je izvukao iz džepa trešnje i dao ih mom bratu i sestri. A tata nije smeo da kaže "Nemojte, prljavo je", jer se uplašio, izvešće ga pa će ga streljati. Oni su pojeli te trešnje i oboje su dobili dizenteriju. Stariji brat je preživeo, a ona je umrla. Treća je bila Danica koja je izvršila samoubistvo u 15. godini. Ja sam imao četiri godine kada se to desilo i sećam se samo dve stvari: uzela je esenciju i popila i pre

toga poljubila mene i babu. I ostao sam ja. Onda su oni meni sve činili, i ono što je bilo normalno da mi se ne čini. Kada sam rekao da ću ići u Afriku, oni su odgovorili: "Sine, idi, samo se čuvaj."

Sigurno im je trebala velika snaga da vas puste...

Da, od malena su me puštali i sve mi pružali. Moji roditelji su bili izuzetno dobri ljudi, mnogo bolji nego što sam ja. Moj otac je deci koja dođu u posetu uvek davao pare, ali tako što im je novčanice krijući stavljao u džep da oni to i ne znaju; kad god bi videli nekog prosjaka na ulici, odmah bi mu davali novac. Mislim da nikada nisam mogao da učinim ni delić onoga što su oni u životu učinili za mene. Ali sam uradio koliko sam mogao. Kada su ostarili, preselili smo se u jedan zajednički stan kako bismo mogli da živimo zajedno. Oni su imali svoj ulaz, mi svoj, a između nas su bila vrata u zidu debe-

ste išli ne može, tamo su njam njam ljudi". I onda ja, da ne bih bio pojeden, odustanem od Australije.

Inače, ja sam došao do zaključka da ljudi veoma lako mogu da produže svoj život. T ako što će da putuju i žive brzo. Da li vam se nekad činilo kada negde otputujete pa doživite neke druge stvari, kao da ste duže živeli? Znači, treba da putujete što više i da što više radite, krećete se. Mene nervira – znam da nije lepo što me nervira, ali šta da radim – što kod nas ljudi stoje na pokretnim stepenicama. Ja to ne mogu da shvatim! Pa, za šta služe pokretne stepenice? Ne služe za vožnju, nego da vam olakšaju ako ste stari, pa ne možete da idete. Vi onda stanete desno, a s leve strane ljudi idu, trče. Ali kod nas ne. Bio sam juče u tržnom centru Ušće. Ma, ne samo da stoje na onim stepenicama, nego se onako fino naslone, pa se nalakte na obe strane. Zdrav čovek od 25 godina

umlju, vraćanju u totalitarizam... Onaj ko čuti, u tome učestvuje. I ne mogu da ćutim na to što ova vlast uništava sve. Pogledajte onaj spomenik patrijarhu Pavlu. Čak da sada ne govorimo o samom spomeniku, ali u žiriju za taj spomenik nije bio nijedan vajar. Samo političari, Selaković, Vučićeva sekretarica, a jedini koji ima neke veze sa umetnošću bio je Folić. Oni su bili članovi žirija na konkursu, koji inače ja nikada nisam ni video. Nijedan profesor Akademije se nije našao tamo. Pogledajte na šta liči Cvetni trg, Slavija... Obišao sam 44 zemlje kolima, od 1968. ne izlazim iz auta, kad ulazim u Slaviju, ne znam s kim ću da se sudarim. Čega god da su se dohvatili, oni su to uništili. Beogradu će biti potrebno mnogo godina da se vrati u stanje kakav je bio pre nego što su oni došli na vlast. Šta raditi sa Beogradom na vodi? Mi nismo tako bogati da možemo da ga srušimo kao što su to uradili Šveđani šezdesetih godina prošlog veka sa jednim sličnim naseljem. Arhitektonska udruženja, komore, svi su to nazvali besmislicom. Kako je uopšte došlo do te gradnje, ko odlučuje o tome? Da vam ispričam nešto. Jedna marketinška kuća je, još ranije, kupila deset mojih fotografija. Nisam znao da su te fotografije kupljene za Beograd na vodi. I oni su napravili veliku knjigu-prospekt u 5000 primeraka – a ja se u poslednje vreme šalim i kažem da živim od minulog rada, tako što pronađem ko mi je ukrao fotografiju, pa to dam advokatu da šalju opomene. Ko plati plati, ko ne plati, da ga tuže – i svih deset fotografija su isekli. Autorsko pravo podrazumeva da ste vi slikali neku fotografiju da izgleda onako kako vi hoćete. I sada dođe neko, iseče je i ne potpiše da sam ja autor niti jedne fotografije. Znači, po Zakonu o autorskim pravima, oni su napravili prekršaj. Moji advokati hoće da pošalju opomenu, provere o kome se radi, kome da šalju opomenu, i šta bude? Cela firma ima šest računa, a ni na jednom nema ni dinara. I to se završi tako što mi kažu da bismo mogli da dobijemo tužbu, ali ne bismo mogli da naplatimo ništa jer oni nemaju sredstava. I... nismo ih tužili.

Da ne završimo ovaj razgovor sa ovim temama koje nas nerviraju...

■ **"Mi nismo biljke, moramo da kažemo šta mislimo. Meni se čini da mi sada idemo prema jednom strašnom jednomlju, vraćanju u totalitarizam... Onaj ko čuti, u tome učestvuje. I ne mogu da ćutim na to što ova vlast uništava sve"**

lom 60 cm. U tim vratima je stajao frižider i bili su neki ormarići. Simpatično je što je moj sin, kada je bio mali, stalno gledao kako mu baba kucne, on otvori, ona mu da čokoladu, i onda je govorio da mu baka i deka žive u ormaru.

Ali, da se vratim na put u Afriku. Roditelji su mi dali 250 dolara, to je bila 1971. godina, ja sam vozio ami-8 koji sam preuredio tako da bi mogao da stigne do Sahare.

Koliko je trajalo to prvo veliko putovanje?

Put je trajao 52 dana, spavao sam u kolima, hranio se po samoposlugama. Ta želja da se vidi nešto drugo je istinski snažna. Proputovao sam kasnije kolima i Aziju, kroz Irak, Siriju, Iran do Indije. Ali kada sam se spremao kolima do Australije preko Azije, otišao sam u indonežansku ambasadu, da pitam da li može da se ide preko Sumatre, a oni su mi rekli "taj deo kojim ste vi predvideli da bi-

naslonjen stoji na stepenicama koje idu ka dole! Inače, pokušavam ja da se uzdržim od nerviranja, ali mi ne ide. Kao što ne mogu da ne kažem šta mislim.

A zašto biste ćutali?

Da, smatram da nije dobro ako bih ćutao. Imao sam u životu loša iskustva zbog toga, ali smatram da sam bio u pravu. Jednom su, devedesetih, sećam se, trojica policajaca jurila nekoga ko je verovatno prodavao drogu pored škole, stigli su ga i oborili. I on je ležao, a oni su prišli i cokolama ga šutirali. I svi su ćutali, ja sam se pobunio: "Što šutirate čoveka ako već leži? Ako je kriv, odgovaraće", a ostali kažu: "Ćuti, neka ga izudaraju".

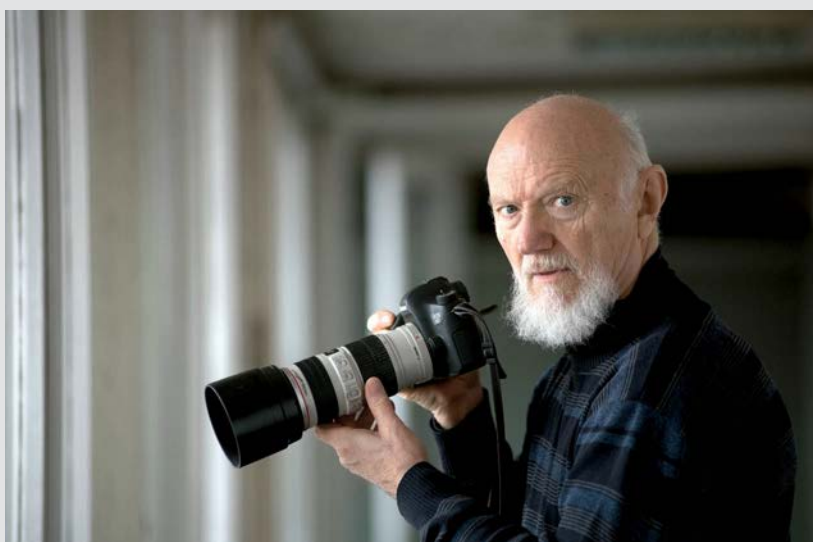
Ipak, vidimo da je dosta onih koji ćute i deluje da nemaju problem sa tim. Ovo današnje vreme je, čini mi se, u Srbiji karakteristično po tome...

Mi nismo biljke, moramo da kažemo šta mislimo. Meni se čini da mi sada idemo prema jednom strašnom jedno-

O supruzi i porodici – davanje bez ostatka

“Mi nismo pravili svadbu, moralo je dvoje da potpišu tako da sam ja zamolio mog druga Osmana, Sudanca sa kojim sam putovao po Evropi i njegovu devojku. Ni roditeljima nisam ništa kazao. Prvo, ja sam mislio da se nikada neću oženiti, da neću imati decu, iz jednostavnog razloga – posao fotoreportera je da bude godinu dana na Sumatri, godinu dana na Antartiku... Kada ste oženjeni, onda ne možete da ostavite ženu i da odete. A pogotovo kada imate decu. Ne možete da budete slobodni na taj način. Kada sam radio fotografije za foto-monografiju “Cigani sveta”, bio sam u Indiji i svakog dana sam telefonirao kući. A kada biste tada iz Indije zvali Jugoslaviju, trebalo je i po šest sati ranije da najavite. Tako, uveče kada se vratim sa snimanja, najavim poziv i ujutru pred zoru dobijem vezu. Sve pare koje sam zaradio tom knjigom potrošio sam na telefonske razgovore sa porodicom. A nisam mogao da se ne javim svakog dana, da vidim šta rade i kako su. Kada se rode deca, to je velika stvar, sve se menja. Imam potrebu da sve podredim njima baš kao što su to i moji roditelji činili sa mnom. Tu nema i ne sme da bude bilo kakve kalkulacije.

Dobrila i ja nismo dve osobe. Mi smo četrdeset godina u braku, mi smo zaista jedno, nema tu tvoje, moje, sve je naše i sve je dečije, to je tako u jednoj vezi, u porodici... Dobrila ide sa mnom na snimanja, ona je moj asistent i, znate, ona je i bolji fotograf od mene, ima osećaj za fotografiju, estetiku, možda

nema moju tehniku... Smatram da sam ja bolji slikar zato što imam drugi pristup, a ona odmah vidi šta je dobro za fotografisanje. Ja tražim ono što je u meni da slikam, a ona vidi ono što je vani. Ja fotografišem zato što znam da mi je to potrebno za nešto, a ona ne, ona te fotografije nikome ne pokazuje. I tako godinama. Ne znam zašto. Podseća me to na onu Amerikanku Vivijen Doroti Mejer, koja je celi život fotografisala... Stotine hiljada slika, hiljade i hiljade filmova od kojih mnoge nije ni razvila. Sve je to pronađeno posle njene smrti i sada je ona viđena u samom vrhu svetske dokumentarne fotografije.

Srećan sam što ću da umrem pre Dobrile, logično je da hoću jer sam stariji i muškarac sam, a muškarci žive kraće. Oni koji umru prvi su srećniji, samo zaspimo i ne znamo ništa, a oni što ostanu, oni pate. Što sam stariji, imam sve više prijatelja koju su tako zaspali i to mi je baš teško.

Niste me pitali o budućim projektima, to me obično svi pitaju.

Tačno! Izvinjavam se. I koji su budućni projekti?

Za Gammu sam počeo da radim 1987, ali saradnju sam nedavno raskinuo jer se nisu pridržavali ugovora. Tražio sam da mi pošalju sve moje slajdove, ima ih više od 20.000, a slikao sam razne stvari, rat u Bosni, na Kosovu, Hrvatskoj, bio sam jedan od prvih koji je ušao u Vukovar, proteste, inflaciju, Miloševića... Rešio sam sada da napravim jednu mapu sa odabranih 50 fotografija i da one budu rađene u tehnici digigrafije (Epsonova tehnologija: printer vrhunskog kvaliteta koji ima osam ili deset kertridža i štampa 2800 tačaka po milimetru, boja koja traje stotina godina, papir koji sve to može da izdrži – kada se to udruži, govorimo o digigrafiji. Inače, priznata je u muzejima jer se zna da otisak neće dugo godina izbledeti.) Svojevremeno je Epson meni poklonio jedan printer, prošle godine su me pozvali da kažu da imaju novi i hoće da mi

ga daju, samo, naravno, da na mojim fotografijama stoji njihovo ime. Ja bih i bez toga radio na njima, jer smatram da je njihova tehnologija najbolja. Taj projekat sam nazvao *I remember*. Donekle me je inspirisao i kolega Imre Sabo koji je pravio izložbu o devedesetim. Neke od fotografija koje planiram da stavim su objavljivane u “Lajfu”, ma svuda u svetu, ređe kod nas, ali neke nikada nisam ni poslao Gammi.

Takođe, volim one projekte, i nekom takvom projektu se nadam, kada odem u neki grad ili zemlju, budu mi plaćeni troškovi puta, a ja njima poklonim sve što sam snimio da bi oni to koristili za svoje prospekte, knjige... Fotografišući tu zemlju, upoznam je mnogo bolje nego kada bih bio samo turista. Mnogo mi je značila izložba u Berlinu, ispred Bundestaga, kada je tamošnji predsedavajući u Bundestagu kazao da tako nešto Berlin, koji je mnogo toga doživeo, još nije video. I onda me je njihovo Ministarstvo spoljnih poslova pozvalo da o njihovom troš-

ku odem u Nemačku i da fotografišem šta god hoću. Odabrao sam da mi tema bude Dunav i imao samo jedan uslov – da Dobrila pođe sa mnom. Išli smo tako i u Portugal...

I bude tu zanimljivih situacija i sa ljudima. Sećam se, kada sam slikao u Holandiji Cigane, jedan bogatiji par me je pozvao u goste. Sve čisto, uredno, beli tepisi, te njihove kuće tamo su na točkovima, mada one samo tako izgledaju, ali ne mogu zaista da idu. Ja vidim iznad bračnog kreveta veliku kvarc lampu. Pitam otkud to, a žena kaže: “Moj muž je Holanđanin, ali on želi da što više liči na mene, da bude što bliži meni, pa se stalno kvarcuje”. Ja volim Cigane jer imaju razne običaje, a i sam se malo osećam Ciganinom, zbog te potrebe za lutanjem. Za vreme Čaušeskua u Rumuniji, njima je bilo zabranjeno da putuju. Davane su im kuće, a onda bi neki od njih stavljali šatore u dvorišta i živeli su u tim šatorima.

JELENA JORGAČEVIĆ

Antipolitika – pogrešan odgovor na etičku krizu politike

Narod, kao format političkog udruživanja, nema ni teoretski izgleda da se organizuje na način da bude iole efikasan, jer je naprosto preglomazan. Kao takav, on je na najdužem štapu da postane pretnja establišmentu. Celom političkom establišmentu upravo odgovara da ostanemo na nivou nekakvih neformalnih narodnih pokreta, inicijativa i udruženja, usitnjeni i zavađeni oko uzavrelih političkih tema jer tako nikada niko neće prerasti u pretnju političkom establišmentu koji će se unedogled vrteti ukруг na javnim funkcijama

Srpskom društvu potrebni su novi politički ishodi. Za to su najpre potrebne nove politike. Nove politike se stvaraju kroz politički rad. Danas u Srbiji ima dosta birača koji traže nove ljude, ali ne i nove politike. Ponuditi nove politike zahteva hrabrost. Novih politika nema dovoljno i ponuda je ograničena na protivljenje postojećoj vlasti, zalaganje za povratak na ono dobro iz prošlih sistema ili je u oblacima visoke politike. Birač želi da čuje šta on od ponuđenih politika ima već danas. Želi da za što kraće prolazno vreme izmeri vrednost li mu da akontira poverenje.

Nažalost, ljudi u politiku neće. Ogađena im je. Establišment je sa uspehom odnegovao ideologiju antipolitike. To je ideologija zasnovana na ideji da su političari i političke stranke loši sami po sebi. Naše političke elite svesno su naš politički sistem gurnule u krizu, koja je pre svega etička. Osećaj gađenja politikom u našem društvu sistemski se neguje, sa ciljem da u nju niko ne poželi ući, kako bi ona ostala zatvorena za probrane. Čim se pojavi neka inicijativa koja deluje uspešno i masovno, od predstavnika vlasti čuće se argument da je ona politički obojena. Cilj je političkom etiketom naružiti i inicijative i ljude oko njih. Ne treba se stideti politike. Treba se stideti odsustva etike u njoj. Upravo treba reći da inicijative i jesu političke, uperene protiv loših politika, i da nude bolja rešenja. Uostalom, ako je politika nešto loše, šta to onda govori o predstavnicima vlasti? Nisu li onda i oni sami, kao neko ko u politici jeste, loši sami po sebi? Nije li ta vrsta argumentacije i svojevrsni autogol?

Naruživanjem politike podstiče se i apstinencija, kao jedan od glavnih ciljeva ideologije antipolitike. Nasedajući na tezu da je politika utočište za nečasne, građani prihvataju društvenu marginu i svoju sudbinu ispuštaju iz svojih ruku.

Piše: **Vladimir Đurić**

Narodni poslanik

OTKRIVANJE NOVOG SUNČEVOG SISTEMA U POLITICI

Za one koji ipak nisu spremni da apstiniraju, ideologija antipolitike nudi organizacioni format koji se zove narod, koji se jedini ima pitati kakve su nam politike potrebne. Antipolitika je stoga i opasna vrsta populizma. Ne postoji na svetu razvijena demokratija bez razvijenih političkih stranaka. Narod, kao format političkog udruživanja, nema ni teoretski izgleda da se organizuje na način da bude iole efikasan, jer je naprosto preglomazan. Kao takav, on je na najdužem štapu da postane pretnja establišmentu. Celom političkom establišmentu upravo odgovara da ostanemo na nivou nekakvih neformalnih narodnih pokreta, inicijativa i udruženja, usitnjeni i zavađeni oko uzavrelih političkih tema (pitanja Kosova, odnosa prema Evropskoj uniji i susedima u regionu, odnosa prema lekarima, advokatima, političarima, preduzetnicima, uspešnim privratnicima, kapitalu, novcu itd.), jer tako nikada niko neće prerasti u pretnju političkom establišmentu koji će se unedogled vrteti ukруг na javnim funkcijama.

Političke stranke su globalni i kroz vekove verifikovani format kroz koji inicijative građana postaju politička akcija. Javni interes se istovremeno politički artikuliše i kroz rad nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva, koje formulišu realno ostvarive politike. Potom se te politike kroz političke stranke na izborima kandiduju, traže podršku i na osnovu izbornog rezultata dolaze u priliku da se ostvare. Druga je tema kakve su naše političke stranke. Rešenje nije u antipolitici, već u razvoju dobrih političkih stranaka: transparentnih, demokratskih, dobro normiranih i finansiranih, sa jakim infrastrukturom, teritorijalnom pokrivenošću, kvalitetnim ljudima koji su adekvatno plaćeni za svoj rad. Ne treba nam nova forma, već

nova suština. Političko udruživanje radi se u formi političke stranke. Nova suština podrazumeva suštinski drugačije stranke, organizovane da omoguće slobodan protok ideja. Stranke su stoga problem samo do nivoa stanja u kojem se nalaze. Ovakve kakve su sada, nisu deo rešenja, već suština problema. Ali, bez dobrih stranaka nemamo šanse. Da bolje forme ima, izmislili bi je i napravili u poslednjih 300 godina. Odakle nama ideja da ćemo mi otkriti novi Sunčev sistem u politici? Svaka dobro organizovana skupina ljudi moraće imati unutrašnju organizovanost i normiranost (Statut, pravilnike...). Konačno, moraće i kandidovati svoje politike na izborima. Ne moramo takvu organizaciju nazvati strankom, ali ona će to *de facto* postati. Ona će biti uspešna, ne zato što će svoju formu nazvati drugačije, već samo ako iz sebe eliminiše suštinske organizacione nedostatke postojećih stranaka. Ti unutrašnji nedostaci su i nas i te stranke doveli do postojećeg stanja.

■ “Antipolitika ne nudi odgovore i rešenja. Ona nudi bespomoćno i jalovo ogovaranje problema”

Stranke jesu preduzeća, i to preduzeća za proizvodnju i plasman ideja i politika. Razlika između stranaka i preduzeća je svrha osnivanja i postojanja. Preduzeća se u privredi osnivaju u svrhu ostvarivanja profita svojim osnivačima. Strankama profit nije svrha. One takođe treba da posluju finansijski odgovorno, ali ne da bi njeni osnivači ili funkcioneri i lica povezana sa njima profitirali, već tek toliko profitabilno da ostvari javni interes. Stranka time ispunjava svoju misiju, koja je i svrha njenog osnivanja i postojanja. Kao što je kompanija uspešna onoliko koliko je profitabilna, koliko ulaže u svoje resurse i koliko joj je tržišni udeo, a od čega i njeni akcionari imaju finansijsku korist, tako je stranka uspešna u meri u kojoj kreira i realizuje društveno prepoznate politike od javnog interesa.

POLITIKA NISU DRUŠTVENE MREŽE

Našem političkom sistemu potrebno je ozbiljno renoviranje i inoviranje. Antipolitika će se ponajpre zalagati za njegovo rušenje do temelja. Narodna skupština je jedna od najviše degradiranih institucija našeg političkog sistema. Nije se ni to desilo slučajno. Takva u šta je sa namerom pretvorena, snažan je promoter ideja antipolitike. Podstiče osećaj gađenja i apstinenciju od bavljenja politikom. Rešenje nije u stavu da ovakvu skupštinu treba ugasiti. Naprotiv, treba se svim sredstvima boriti da se ona osnaži, jer snažni parlamenti odlika su svih razvijenih društava i predstavljaju nezaobilazno mesto polaganja računa građanima od strane političkih elita. Sama

činjenica da vlast Narodnu skupštinu nerado saziva, ili je sazove da bi je naružila, govori o tome kome odgovara njeno degradiranje i gašenje.

U Ustavu i zakonima piše kako je uređen politički sistem. Nije dobro uređen, zakoni su manjkavi, ali ih ne smemo obrisati i ukinuti, već menjati, i ako treba – nanovo napisati. Svuda u svetu postoje izborni sistem i izborni zakoni po kojima se neka organizacija na izborima kandiduje da uđe u političke institucije kako bi realizovala kandidovane politike. Nigde u razvijenom svetu se monetarna politika ili socijalna politika ne kreiraju i ne realizuju u hipi kampovima i volonterskim krugovima. Dobronamerna su zalaganja za potpunu direktnu demokratiju, ali ne možemo raspisivati otvoreni *online* referendum za svako političko pitanje. Ne smemo upasti u pretpolitičko razmišljanje sa kraja 16. veka. Nismo plemenska zajednica kojoj je najkomplikovanije političko pitanje na koji će se izvor danas ići po vodu i na koga je red da ide po nju.

Politika nije samo protest i društvene mreže. Politika je i rad. Rad na sebi. To što neko u raspravi o politici uvek pobedi rodbinu na slavi ili sagovornike na društvenim mrežama, ne čini ga nužno kompetentnim za bavljenje politikom u bilo kom delu političkog sistema. Dok ne dođemo do rada, mnogi su aktivni i sve znaju. Kada se dođe do toga da se dogovoreno realizuje, kreće ponovno preispitivanje dogovorenog, kao način da se učesnici u političkom procesu slude, zamore i odustanu. Beskrajna preispitivanja često su i izgovor za nespremnost na rad. Jer, para nema, a volontiranje je potrošna roba.

Onaj ko je spreman da na sebi politički radi, lako će prozreti servirane zablude. Jedna od njih je i izborni sistem. Ogromna energija u javnosti se troši na zalaganje da se izborni sistem preuredi tako da građani znaju za koga glasaju i da se biraju ljudi, a ne stranke. Previđa se da mi danas znamo koje ljude biramo. Njihova imena nalaze se na izbornim listama i svako ozbiljan i dobronameran potrudice se da kvalitet svoje liste promovise i kvalitetnim ljudima na tim listama. To jesu ljudi koje građani biraju i svi se lako o njima mogu informisati. Trikovi sa javnim ličnostima na listama, koje služe kao mamac, a koje podnose ostavke na javne funkcije odmah nakon izbora, kratkog su daha i mogu biti lako i brzo kažnjeni već na sledećim izborima.

Antipolitika ne nudi odgovore i rešenja. Ona nudi bespomoćno i jalovo ogovaranje problema. Krenuti putem antipolitike je stranputica. Antipolitika će podstaći apstinenciju, ljude će marginalizovati izvan političkog sistema, nove lidere nam neće izgraditi, a bez njih nema ni novih politika, a ni srpskom društvu toliko potrebnih novih političkih ishoda. Deficit našeg demokratskog sistema nije nikakva srpska specifičnost. Sve razvijene demokratije imale su slične boljke, ali su one za te bolesti odavno našle sistemsku rešenja i razvile imunitet na njih. Moramo i mi.

“Lazar” se rodi

Kada su u Jugoimportu SDPR čuli da Vojska Srbije razmišlja o nabavci novih oklopnih vozila, odmah se krenulo u razvoj, bolje reći u “budženje”, sopstvenog. Uzeto je osam točkova sa kamiona FAP 2226, montirani su na šasiju, ugrađen je motor i upravljački sistem, napravljena kupola sa mitraljezom, sedišta za posadu i vojnike, puškarnice i prozori za gledanje na koje su kasnije ugrađeni i brisači

Ako je verovati ministru odbrane Aleksandru Vulinu i njegovom v.d. pomoćniku za materijalne resurse Nenadu Miloradoviću, opremljenost Vojske Srbije savremenim borbenim sistemima nikad nije bila bolja. Sa druge strane, reprezentativni Vojni sindikat kaže da ta sredstva neće imati ko da koristi jer vojsku u proseku napušta pet-šest ljudi dnevno.

Vulin i Miloradović obišli su u prvoj polovini januara prikaz sredstava i borbenih sistema uvedenih prošle godine u upotrebu u vojsci, kao i onih koji će tek da se uvedu. Nabrojali da ih je u 2018. uvedeno 29, od početka ove godine za još četiri Tehnički opitni centar (TOC) izdao je dozvolu, 20 je “trenutno na internim i završnim ispitivanjima”, a očekuje se da do kraja godine još 10 uđe u ispitivanja. Pa onda da je planirano da se “za srednjoročni period opremanja” uvede 90 sredstava, od kojih 76 domaće proizvodnje. Njihov obilazak Vojnotehničkog instituta (VTI) trajao je više od sat i po: pored svakog sredstva Vulin je značajno klimao glavom, a Miloradović je detaljno i opširno iznosio svoja zapazanja i stručnu procenu. Nešto manje oduševljen od Vulina bio je načelnik Generalštaba Milan Mojsilović.

Stigli su konačno i do haubice 155 mm B-52 NORA. Miloradović se pohvalio da je izvezeno 76 komada tog oruđa, čiji je domet 42 kilometra, a Vojsci Srbije “donirano” je šest komada (doduše u zamenu za kasarnu “Jakub Kuburović” u širem centru Zemuna). Ostaje samo da se vidi kako će i gde Vojska isprobati njen maksimalni domet, pošto u Srbiji nema poligona tolike dužine.

KRATKA ISTORIJA BUDŽENJA

Inače, na prikazu se moglo videti da razna sredstva proizvođača Jugoimport SDPR koja su, navodno, ušla u upotrebu –

od NORE i “Lazara”, do “Miloša” i sličnih kamionskih “budževina” – na sebi nemaju tablice Vojske Srbije niti evidencijske oznake, nego civilne probne (BG PROBA, tako piše), neke prave, neke kartonske. Zašto nemaju, nije objašnjeno. Za “Lazar 3” se čak još ni ne zna da li će imati tablice kao točkaši ili evidencijski broj, kao oklopnjaci.

Vulin i ekipa potom su ušli u hangar VTI, gde ih je čekala “zvezda” prikaza, oklopni točkaš “Lazar 3”, koji je napokon, posle mnogo peripetija i pritisaka, glavni vojnotehnički savet prihvatio da uvede u upotrebu. Pošto je obilazak bio nekoliko dana posle Božića, moglo se komotno reći “Lazar se rodi” jer je 10 godina trajao njegov razvoj, a premijeru je imao u januaru 2009. na poligonu u Nikincima pod dirigentskom palicom koga drugog nego Miloradovića. Ta “premijera” prošla je neslavno: proklizavao je “Lazar”, nije mogao savladati ni malu prepreku, a vrhunac blama bilo je slučajno novinarsko otkriće da je, umesto oklopa, napravljen od medijapan ploča ofarbanih u zeleno sa zadatkom da glume čelik. Autor ovog teksta posle je čuo priču iz vojnog vrha šta se desilo. Pošto su u Jugoimportu SDPR, kojim je i tada, kao i danas, suve-

MITRALJEZ, BRISAČI I OSAM TOČKOVA: Lazar
Foto: Rade Prelić / Tanjug

reno vladao Miloradović, čuli da vojska razmišlja o nabavci novih oklopnih vozila, odmah se krenulo u razvoj sopstvenog, bolje reći u “budženje”. Uglavnom, uzeto je osam točkova sa kamiona FAP 2226, montirani su na šasiju, ugrađen je motor i upravljački sistem, napravljena kupola sa mitraljezom, sedišta za posadu i vojnike, puškarnice i prozori za gledanje, na koje su čak kasnije ugrađeni i brisači. Nije, međutim, bilo ni sistema za usisavanje barutnih gasova, niti hvatača čaura.

“Znate li vi kako izgleda kad vam u tako skučenom prostoru vrela čaura upadne za vrat”, pitao je tada jedan novinar Miloradovića, i dobio odgovor da “vojnici imaju pancire”. Odgovor na pitanje zašto nema usisnika barutnih gasova, jer bi se ljudi unutra pogušili kad bi ih samo nekoliko pucalo, a ne svih osam, nikad nije dobijen. Tek na “Lazaru 3” je to ugrađeno.

Iskusni vojnici kažu da je ugradnja puškarnica sa balističkim staklom za posmatranje potpuno bespotrebna, i kao primer navode finsku “Patriu” i druge slične borbene točkaše. Za 10 godina “Lazar” je bezbroj puta prikazivan, vozali su ga od grada do grada i uvek se govorilo

da "samo što nije uveden" u naoružanje. I bio bi, samo im je "prepreka" bio TOC, koji nije davao saglasnost.

NAREĐENJE, IZVRŠENJE

U novembru 2017. tadašnji načelnik Generalštaba Ljubiša Diković je, tokom jednog, ko zna kojeg po redu prikaza "Lazara" u Nikincima najavio da će on ući u upotrebu "do kraja godine" i da je to gotova stvar. A na novinarsko pitanje koje oružje će biti na njemu, da li top 30 milimetara po taktičko-tehničkom zahtevu vojske ili postojeći mitraljez 12,7 milimetara, Diković je prostodušno i iskreno odgovorio sa "ne znam". Načelnik Generalštaba je po funkciji na čelu glavnog vojnotehničkog saveta koji odobrava uvođenje novih sistema naoružanja i vojne opreme, a Diković je time nehotice ogolio stvarnost u Srbiji – da neko drugi odlučuje. Neko je naredio "Lazar mora proći" i to se moralo desiti.

A što se naoružanja tiče, iskusni vojnici kažu da je "Lazar 3" sa mitraljezom 12,7 mm upotrebljiv samo za mirovne misije, gde nema realne opasnosti. I tu do izražaja dolazi mitraljez na daljinsko upravljanje, kao i "prozorčić" sa brisačima. Prema njihovom mišljenju, upotreba "Lazara" u, na primer, Kopnenoj zoni bezbednosti, bila bi potpuno neefikasna u slučaju da tamo dođe do nekakve eskalacije sukoba. A načelnik Generalštaba Milan Mojsilović je rekao da su novouvedeni "Lazari", čiji broj nije preciziran, ne zna se koliko će ih Vojska dobiti u prvoj isporuci (spekuliše se brojkama između 10 i 18), namenjeni 21. i 41. pešadijskom bataljonu – u prevodu Drugoj brigadi čije sedište je u Kraljevu (pokriva severni deo Kopnene zone bezbednosti) i Četvrtoj, koja je stacionirana u Vranju (zadužena za istočni deo zone). Na terenu idealnom za zasede naročito je neefikasan mitraljez 12,7 mm jer nema takvo razorno i psihološko dejstvo po protivnika kao top 30 mm. To, uostalom, traže i sve ostale armije sveta.

Zašto je SDPR ostao na 12,7 mm, ne zna se, ali nije teško naslutiti odakle je stigao pritisak na vojsku da prihvati "Lazara" takvog kakav je. Uzgred, kupila sa topom 30 mm morala bi se uvoziti, raspisivati međunarodni tender, a jeftinija varijanta bila bi iz Rusije, gde ona košta između 400 i 500 hiljada dolara, što

Hajde da se oklopimo

Nije samo Srbija zemlja koja je razvila svoja borbena vozila. Povedeni njenim primerom, to su učinile i Crna Gora i Republika Srpska, svojim projektima "Mašana" i "Despota".

"Mašan", neobično nalik na američki "Hamer", oklopno je vozilo četvorotočkaš, koji je proizvela kompanija "Montenegro armour group" iz Bijelog Polja. Premijerno je prikazan 2017, a u avgustu 2018. dat je na ispitivanje vojnoj i civilnoj policiji. Rezultati ispitivanja još nisu poznati.

Na Dan RS, 9. januara u Banja Luci prikazan je oklopni četvorotočkaš "Despot", koji su udvorički mediji predstavili kao "oklopno čudo" i "projekat koji je zadivio region". Imajući u vidu da su, kao i u slučaju SDPR, neki mediji na razne, uglavnom finansijske načine (ali ima i drugih oblika, poput zapošljavanja srodnika) povezani sa tom kompanijom, pa su neumereno i neosnovano hvalili "Lazara", nije čudo da se to isto dešava i sa "Despotom", koji proizvodi kompanija "Tehnički remont Bratunac".

Karakteristike oba vozila nisu poznate, od motora i snage do drugih performansi. Konstruktorima je, izgleda, bilo važno napraviti oklop i što bolji dizajn, "oku prijemčiviji". Sve to može, kad uđe u upotrebu, biti mač sa dve oštrice, što se u praksi pokazalo na Kosovu 1998. kada je MUP Srbije, suočen sa stalnim napadima iz zasede, odlučio da oklopi ruske džipove UAZ i na njih montira mitraljeze. I to je stvarno bila dobra zaštita, ali samo za puteve, jer na manje prohodnim terenima, za koje su džipovi prvenstveno namenjeni, oni su, zbog težine oklopa i slabog motora, bili praktično neupotrebljivi.

Pametniju stvar od svih napravila je Hrvatska, koja je pokušala da pravi svoje oklopnjake, pa je digla ruke od svega i od Finaca kupila 126 "Patria". Pored toga, uspeali su da postignu dogovor da ih sklapa fabrika "Đuro Đaković" u Slavonskom Brodu (sklapali nekad i tenkove M-84), čime su podigli i domaću privredu. Prvobitna verzija hrvatskih "Patria" imala je isto mitraljez od 12,7 mm, što je izazvalo podsmeh kod vojnih stručnjaka, pa su to vozilo nazivali, a mediji uredno prenosili, najskupljim vojnim kamionom na svetu. Da bi svoje oklopne točkaše doveli pravoj nameni, Hrvati su usvojili odluku da se ide na ugradnju topa od 30 mm, i posle međunarodnog tendera, posao je sklopljen sa Izraelom, a pored topa kojim se upravlja daljinski, iz kabine, na "Patriu" će biti ugrađen protivoklopni raketni sistem "Spike", takođe izraelski.

bi znatno poskupelo cenu "Lazara". Ne treba, takođe, zaboraviti ni da je bivša JNA imala borbena vozila pešadije M-80, koje je u prvobitnoj verziji imalo top od 20 milimetara, pa su ispitivanja pokazala da ima malu vatrenu moć i nova verzija M-80A1 dobila je top od 30 milimetara. Čak je i borbena oklopno vozilo BOV, koje je koristila vojna policija, imalo na obrtnoj kupoli top trocevac od 20 mm. Ne bez razloga, ali tada su o tome odlučivali

IGRE OKO RATNE OPREME: Parada u Banjaluci
Foto: AP

stručnjaci, na osnovu brojnih ispitivanja.

Uglavnom, na prikazu novih sredstava uvedenih ili onih koja će se uvesti u vojnu upotrebu Vulin je u izjavi novinarima iskazao zadovoljstvo viđenim, Miloradović se u neizbežnoj parauniformi sa kačketom "šepurio" i hvalio sve što je proizvedeno, general Mojsilović bio umereno suzdržan, a oficiri stručnjaci iz VTI ionako nisu smeli ništa da komentarišu. ¶

DAVOR LUKAČ

U potrazi za solidarnošću

Snežana Jovanović živi sa svoje tri ćerke i dve unuke u stanu od 26 kvadrata. Stan je dobila na korišćenje od GO Stari grad, a Zakonom o restituciji on je vraćen Jevrejskoj zajednici. Kako dalje? Rešenje mora da se nađe da bi se sprečila ljudska patnja, veća od ove koja već traje

“Nalaže se Jovanović Snežani iz Beograda, ulica..., da u roku od 3 (tri) dana od dana prijema ovog Rešenja od svih lica i stvari isprazni stan broj 1a”, stiže na adresu Snežane Jovanović, datum je 8. januar 2019. Temperature su u minusu, svuda veje i ledi. “Sva lica” koja se spominju u rešenju Uprave beogradske opštine Stari grad su Snežanine tri ćerke i dve unuke, stare godinu i sedam meseci i dve godine. One, ako ih izbace, jednostavno nemaju kuda. Osim na ulicu. Romske su nacionalnosti, a stan površine 26 m² su dobile na korišćenje od opštine. Zakonom o restituciji je taj stan vraćen u svojinu Jevrejskoj opštini Beograd (JOB).

Šta sada? Šta učiniti da ne dođe do još veće ljudske patnje, veće od ove neizvesnosti da sutra možda neće imati krov nad glavom?

KUDA?

Snežana Jovanović je samohrana majka. Sve tri ćerke su završile srednju školu. Najmlađa ćerka je zaposlena i lepi etikete za 15.000 dinara mesečno. Kada su prvi put ušle u pomenuti stan, objašnjava i to potkrepljuje fotografijama, prostor je bio ruina i, malo je reći, neuslovan za život: “Morala sam da kopam ovde, to je bila zemlja, pa sam betonirala, pa stavljala laminat. Nije bilo tuša, ve-ce je bio u hodniku, nije bilo pločica, prozora, ničega. Romska organizacija mi je pomogla, obezbedili su mi materijal. Svake godine su mi u opštini Stari grad produžavali ugovor po godinu dana.”

U međuvremenu, dve starije ćerke su se udale i razvele, dobile po dete i vratile se da žive sa majkom.

“Bolesna sam, imam ozbiljnih problema sa kičmom, bubrežima, pritiskom... Celi život sam čistila stanove pa možda i zato. Od čega živimo? Dve starije ćerke čiste stepenište, ja odem u (narodnu) ku-

hinju svaki dan po hleb, nešto za ručak, i imam 11.000 dinara socijalne pomoći”, nastavlja Snežana Jovanović. “Ja izlaza nemam. Nisam u mogućnosti da plaćam kiriju, jer ako bih to platila, ne bih mogla da preživim sa decom. Otac mi živi u Novom Slankamenu, dođe povremeno, on tamo nema struju, sada kada je bio veliki sneg, urušio mu se zid na kući gde ima samo kuhinju i sobu... Kada mi je stiglo ovo rešenje da se iselim, meni je pozlilo, vodili su me u Urgentni centar. Hoću da izađem odavde, ali u drugi stan, nek je i manja kvadratu-

DA LI ĆE OSTATI NA ULICI: Snežana Jovanović

Foto: Marija Janković

ra. Za posao i život ćemo se snaći, ali stan ne možemo da stvorimo. Ne bih mogla da podnesem da mi unuke završe na ulici.”

Stan u kojem su sada je za njih šest tliko mali da se čovek pita kako uopšte može da se živi u tako skučenom prostoru, ali atmosfera je topla, unuke su nasmejane, radosne, odrasli naravno zabrinuti i iskreno uplašeni zbog svega.

Ukratko, stanje izgleda ovako: prema dokumentima u koje je “Vreme” imalo

uvida, Snežana Jovanović je u pomenuti stan ušla 2015. godine, prema rešenju koje je doneo GO Stari grad – gde je inače radila – nakon što ju je preselila iz drugog stana u kojem je bila sa ćerkama. Povodom toga, 2017. godine sklopljen je ugovor o privremenom stanovanju radi čuvanja. Svih prethodnih godina, Snežana Jovanović nema svog pravnog zastupnika. Kako je stan pomenutim Zakonom o restituciji vraćen JOB-u, novembra 2018, predstavnik JOB-a i Snežana Jovanović sreću se u Odeljenju za imovinske, pravne, stambene i opšte poslove, kako bi se iznašlo neko rešenje. Ona ponavlja da je vrlo voljna da se iseli ukoliko bi joj se obezbedilo preseljenje u drugi stan. Stav Jevrejske opštine je, kako piše, da više organa treba da se angažuje u iznalaženju mogućnosti. Zbog zdravstvenih problema Snežane Jovanović, ona moli da se sledeća rasprava odloži.

Ukratko, potpuno neočekivano nakon nekoliko nedelja, JOB, u čijem je vlasništvu stan od februara 2018, podnosi zahtev za njeno iseljenje, a GO Stari grad donosi pomenuto Rešenje s početka teksta.

DOK DANI IDU...

Kako nam je objašnjeno u advokatskoj kancelariji Živković Samardžić, koja sada zastupa Snežanu Jovanović, problema ima nekoliko. Prvi je taj da ugovor koji je Snežana Jovanović zaključila sa GO Stari grad tumači sud. Laički rečeno, iz toga proizlazi da je opština Stari grad donoseći rešenje o iseljavanju postupala protivno pravilima o nadležnosti.

“Oni su čak primenili član 77 Zakona o stanovanju i održavanju stambenih zgrada koji kaže da je opština nadležna za iseljenje pod uslovom da je lice bespravno useljeno, što ovde nije slučaj”, kaže Nikola Šiljegović iz advokatske kancelarije. Kao drugi važan element navodi njeno ulaganje u stan te (ne)ekvivalentnost onoga što je dala i onoga što je dobila, o čemu je opet nadležan sud. I konačno, Međunarodni akt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima koji je potpisala Srbija kaže da je obaveza države da očuva određena prava nacionalnim manjinama.

“Ako vam je država jednom rešila stambeno pitanje, ne može tek tako da digni

ruke od vas, da vas izbaci na ulicu i kaže ‘radite šta hoćete’... Ovo uzeto u kontekstu odredbi Ustava kojima je propisano da se dostignuti nivo manjinskih prava ne može smanjivati podrazumeva obavezu države i njenih institucija da najugroženijim među stanovništvom pomognu u granicama mogućeg. A u konkretnom slučaju jasno je da te granice nisu bile dosegnute već je namera svih učesnika bila da se kroz brz administrativni postupak čisto formalnom primenom prava postigne određeni cilj bez obzira na posledice”, pojašnjava Šiljegović.

Oni su podneli žalbu po kojoj opština Stari grad može odmah da odluči da ukinе rešenje ili da se oglasi nenadležnom i da je prosledi drugostepenom organu. Koliko je vremena time dobijeno i za šta će to vreme biti upotrebljeno?

ŠTITITI SLABE I NEMOĆNE

Rabin Isak Asiel kaže za “Vreme” da je upoznat sa slučajem Snežane Jovanović jer ga je ona kontaktirala u februaru prošle godine, kao i da je tada dobio uveravanja Jevrejske opštine da Snežanu neće iseljavati, već da će opština Stari grad njima (JOB-u) dati prazan prostor. Drugim rečima, on je verovao da će se za Snežanu rešenje naći, a ako to rešenje ne nađe GO Stari grad, da će ona sa porodicom ostati u stanu u kojem je. Međutim, povodom događaja koji su usledili, kaže: “JOB je takođe i verska zajednica i kao takva je obavezna da se rukovodi četrdesetovekovnim biblijskim propisom koji nalaže da se bude pravičan tako što se štite prava slabih i nemoćnih, kao što je rečeno: ‘Nemoj izvrtati pravdu siromahu u parnici njegovoj. Ne izreci suda neduševnog, i ne čini da nevini i pravедni umre, jer Ja neću krivoga opravdati.’ (Izl., 23:6-7) Svako izvrtanje pravde je takođe nametanje patnje nekome ko ne može da se brani od toga, kao što je rečeno: ‘Ne povređuj pravo strancu ni siroti. Seti se da si bio rob u Egiptu.’ (Pnz., 24:17) U poslednjih godinu dana JOB-u je vraćeno preko 120 nepokretnosti na atraktivnim lokacijama u Beogradu. Kome ide u prilog ekspresno iseljenje majke sa tri ćerke i dve unuke u roku od tri dana, bez poziva za rešavanje stambenog pitanja kroz preseljenje?”

Shvatanje rabina je da “Zakon o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika ne može postati povod i instrument za prouzrokovanje nove nepravde, zato što time gubi svoj smisao i svrhu. Snežana Jovanović i njene tri ćerke i dve unuke su upravo na putu da postanu prve žrtve nepravdom primenom tog zakona od strane sadašnjeg rukovodstva JOB.” Rabin dodaje da se to ne sme dozvoliti, jer “izdajom sirotih i nevinih naše postojanje gubi smisao. A Bog pozva Adama i upita ga: Gde si?”

OBEĆANJE

Sa druge strane, Danilo Medić, predsednik Jevrejske opštine, kaže da Grad Beograd ima zakonsku obavezu da Snežani Jovanović obezbedi stan, jer ona sa njima ima ugovor o čuvanju, te da je čitav postupak pokrenut samo zato da bi se Grad požurio da reši problem za koji je nadležan. “Bez pokretanja postupka, sve bi stajalo tako ko zna do kada”, kaže on. Medić za “Vreme” odgovorno tvrdi i obećava da dok se ne iznađe dobro rešenje za Snežanu i njenu porodicu, ona će ostati u stanu. “Mi tražimo da se ona iseli jer je prostor naš, a Grad Beograd je dužan po Zakonu da reši taj problem. Mi je iseljavati neće-mo!” To obećanje ohrabruje.

Takođe, Danilo Medić je u razgovoru napomenuo da je pre očekivao da će ga nedeljnik “Vreme” zvati zbog teksta o Ljotiću u “Politikom Zabavniku” nego zbog Snežane Jovanović. Ovaj strašni i sramni tekst kojim se relativizuje uloga Dimitrija Ljotića u Drugom svetskom ratu zaista bi morao da dobije svu pažnju, tačnije kritiku ovdašnje javnosti; da se upitamo dokle sve mogu da idu istorijski revizionizam i bezočno falsifikovanje istorije, kao i da reakcijom na to sprečimo dalje ovakve tekstove.

Ali isto tako, treba da posluži i kao podsetnik za sadašnjost, da je potrebno boriti se protiv nepravde čim je primetimo i truditi se da poštujemo dostojanstvo svakog čoveka, kao i da nam to bude imperativ sopstvenog života. Bilo da smo pojedinci, mediji, gradska vlast, religijska institucija... ¶

J. JORGAČEVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta “Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo” koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika “Vreme” i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Dogodine u Prizrenu

Starešina Hrama u Valjevu osvešta veliku i oslikanu crnu kacu, pa uđe u crkvu. Postrojena litija, na čelu sa najgolemijim vojnikom, koji je držao golem krst, nije kretala, čekala je da glavni pop u Hramu obavi parastos Nikoli Kalabiću

I ove godine je plivanje za Časni krst, na Bogojavljenje, 19. januar, kao i sve čega se Srbi do'vate, bilo za istoriju. Plivalo se sve u 33, u čast Hrista, a na ponos nacije. U Šapcu je najmlađi učesnik imao dve i po godine, u Trebinju je pobedio mladi plivač Nikola, koji pobjednički reko da se radost ne može opisati, krst koji je osvojio mu je draži od svih medalja. Iako je voda bila hladna, osećaj je bio lep, čak vrlo topao.

U Zrenjaninu su svi bili pobjednici, kao i u Kragujevcu, na jezeru u Šumarićima, gde probijen led, a pop pištaljkom označio start. Plivalo se i na jezeru Gazivode, na Kosovu, gde je pobedio Mileta iz Zvečana, u Nišu je, uz lovorov venac, pobjednik dobio i 30.000 dinara. U Vranju ne plivali, tamo Miloranka, u porti crkve, otkupila Časni krst za 200.000 dinara, za zdravlje svoje dece i sreću doma.

Zato u Podgorici bilo rekordno, na ušću Ribnice u Moraču, preko 200 plivača. Bila hladna kiša, a i Morača bila hladna. Svi vikali: Kosovo je srce Srbije, a mitropolit Amfilohije sve proglasio za pobjednike. Svima poručio da mu milo što pevaju o našem Kosovu i opomenuo, da ne zaborave, da je Kosovo i srce Crne Gore.

PUŠTANJE GOLUBA

Najtradicionalnije, i sve kako se zapoveda, bilo u Zemunu. I tu svi pobjedili, i

patrijota Miša Vacić, koji bio u nešto duže gaće. Pre skoka u vodu 242 plivača, plus Miša Vacić, klekli pred Patrijarhom i uzviknuli da plivaju "za Srbiju, Republiku Srbiju i Rusiju". I podviknuli: Dogodine u Prizrenu! Časni krst dodeljen gradonačelniku Beograda, Vesić nije bio prisutan, predsedniku Rusije i RTS-u.

Tradicionalno i najbolje bilo i u Valjevu. Ispred Hrama vaskrsenja Gospodnjeg, tmušta i tma naroda, pohrlili natoče Bogojavljenku vodicu. No, nije se moglo odma'. Tu bila velika i crna plastična kaca, obmotana svetlom plastičnom folijom, na foliji odštampan Isus i reči "Bog se javi, Hristos se javi". Na kaci bio natpis "Voda se može točiti posle osvećenja". Slavine su odvrnute tek kad je starešina Hrama, ozgo, iznad kace, manuo bosiljkom.

Pred Hramom je bila postrojena litija, napred bio najgolemiji vojnik sa golem drveni krst, na kome je bio oslikan Isus, ćirilicom ispisane reči "Za tebe čoveče, ženo i dete dao sam se raspeti!" Litija ne kretala jerbo je u Hramu gospodin starešina Hrama – uz sadejstvo gospodina u "Gorska garda" četničkoj uniformi, koji se preštaljka kao vojvoda, i gospodina Ljubinka, crni gunj, a šajkača u boji šajkače, SNS finansijskog inspektora koji se potpisiva kao četnički major – držo parastos Nikoli Kalabiću. Kad se završi parastos, litija, sa najgolemiji vojnik na čelu, krenu.

Litija u redu i poretku stiže do Berkove brane na reci Gradac. Sa betonske ploče, ispod koje je bio bife "Brek", preko ozvučenja, išao je umetnički program, crkvene pesme i etno-muzika. Litija, po protokol, stupi na most, prelaz preko brane. Rasporediše se crkvene zastave i krstovi, pristigli gospodin "Gorska garda" je, visoko podižući desnu ruku, sve snimavo preko veliki mobilni telefon. Sa brane se, sa zastavu u levoj, mikrofon u desnoj ruci, javi pop: "Braćo i sestre, srećan praznik, Bog se javi, dobrodošli na plivanje za Časni krst, ove godine, posle čišćenja brane, ponovo imamo plivanje, sa nama su danas pripadnici Vojske Srbije, želim da ih svi zajedno pozdravimo i čestitamo svim momcima i devojkaama koji su došli da zajedno učestvujemo, i da proslavimo jedan od najvećih hrišćanskih praznika. Sada ćemo izvršiti osvećenje vode i spustiti ledeni krst, takođe će naš meštalin Golubović pustiti bele golubove, kao simbol mira, ljubavi i slobode, kao što je Svetitelj sišo u reku Jordan, Bog se javi!"

Popovi uzeše da osvećuju i osveštavaju, Miiir svima, osvećenje preuze glavni pop, starešina Hrama, svi popovi skidoše kape, Gospodu se pomolimo... za preuzvišenog episkopa našeg Milutina, Gospodu se pomolimo... za sve pravoslavne hramove, Gospodu se pomolimo, da se osveti voda ova gospodu se pomolimo...

Vojnici baciše ledeni krst u Gradac, naš meštanin Golubović pusti belog goluba iz kartonske kutije, pusti i drugog, trećeg... Pop sa mikrofonom ponovi pozdrav "Bog se javi", sve obavesti da će plivači da se raspreme i pređu na drugu stranu reke.

TETAK VEĆNIK

Nastavi se umetnički program, glavni pop, najgolemiji vojnik sa golemim drvenim krstom, gospodin Gorska garda koji sve snimavo, još popova, svi siđoše na splav koji bio do desne obale. Gospodin Gorska garda se pozdravi sa najgolemi-jim vojnikom, prisutnim popovima, preko razglasa je guslo umetnički program, na vodi se pojavi crveni gumeni čamac na kome je pisalo "Vatrogasci spasioći". Na splav značajno stupi većnik Mire, izaslanik SNS gradonačelnika Valjeva, koji uzeo dva slobodna dana, posle podviga od pre dva dana, kada je predvodio 14 SNS autobusa za Beograd. Mire gospodin, koji se potpisiva kao Prof dr, se, kako objasniše oni koji poznaju materiju, kao tetak od ministar doktor Stefanović, aktiviro iz penzije i preuzeo resor sporta.

Dunu "Marš na Drinu", plivači se skinuli i prešli na drugu stranu reke, ima ih nekoliko desetina, dve ženske, jedan u žute gaće i crvenu majicu. Tu stranu je budno kontroliso, crne dokolene čizme, šajkača u boji šajkače, "major" Ljubinko.

Svi siđoše do reke da se plaknu. Na splav pristiže ekipa Hitne pomoći, u sastavu tri ženska čeljadeta, bi "Bože pravde", plivači su se i dalje plakali, onaj u žute gaće skinu crvenu majicu, od uzvodno se pojavio crni gumeni čamac, okićen sa zeleno lišće, belo i žuto cveće, u čamcu tri popa, u sredini protonasmesnik Filip, arhijerejski zamenik vladike Milutina, koji u ruke imadaše beli stiropor krst okićen ka'no i crni čamac, zeleno lišće, beli i žuti cvetovi.

Pop sa mikrofonom javi da će protonasmesnik arhijerejski zamenik Filip spustiti krst u vodu blizu splava, a da će plivači, na znak "Sad", ući u vodu. Jopet pustiše "Marš na Drinu", pade komanda "U ime Boga, sad", plivači skočiše u ladni Gradac, koji je i leti da se smrzneš. Uzburka se voda, svi stigoše do belog stiropor krsta koji je bio ukrašen sa zeleno lišće, beli i žuto cveće, svi Srbi, ko na komandu, dozvoliše da se krsta prvo do'vati žensko u takoreći ronilačkom kostimu.

RESURS: Možete natočiti posle osvećenja

Foto: D. Todorović

PRIPREMA, POZOR, SAD: Vojnici VS na čelu kolone, valjevski četnik u silasku ka reci i spasilačko sudijski čamac

Fotografije: D. Todorović

Svi izađoše iz vode, i pobednica izađe iz vode, ogrnuše je pobedničkim plaštom, sjatiše se kamere, pobednica objavi da iz Valjeva, ima 33 godine, medicinska sestra, radi u anesteziološkoj službi, srećna, presrećna, plivala za porodicu, nije se pripremala, sve u ime Boga, muž bio sa njom, i on pliv'o, bodrio je, bez njega ne bi uspe-la, okrete se, potraži muža, on priđe, pa reče on njoj "Bog se javi", a ona mu odgovori "Vaistinu se javi". Onda bilo slikanje, pojedinačno i kolektivno, pobednici, za slikanje, priđe i SNS izaslanik SNS gradonačelnika Valjeva, gospodin koji tetak na ministar doktor policije, tako da bi se moglo reći da je gospodin tetak, u neku ruku, bio i izaslanik gospodina tečinog deteta.

Sa one betonske ploče, pod kojom bio "Brek" bife, preko razglas, nastavi se etno-muzika na pravoslavne motive, eee se produžavalo na ooo. U povratku, kod Hrama vaskrsenja Gospodnjeg, bogojavljenjska voda se još točila, sve slavine, na belim plastičnim cevima, koje su izlazile iz velike i osveštane crne kace, obmotane oslikanom svetlom folijom, bile su odvrnute.

DRAGAN TODOROVIĆ

Ne gubite vreme,
čitajte ono što je bitno.
Svakog dana.

KOMENTAR DANA

urednika i novinara
nedeljnika "Vreme"
samo na www.vreme.com

nedeljnik

VREME

“Ekran kao ogledalo”

Televizijska kritika je gotovo po pravilu uzaludan posao. Tu i tamo doživite posledice povređene sužete urednika ili autora, ponekad se nadure političari ili moćnici, ali sve ukupno mi smo komarci na debeloj koži nosoroga

Ako je već tako, logično je da se upitamo šta to neke od nas decenijama tera da pitamo prvo sebe a zatim i ljude oko sebe šta smo to gledali na malim ekranima.

Tri značajna TV kritičara, čije sam tekstove redovno pratio, bili su Petar Luković, Ranko Munitić i naravno Branka Otašević. O momcima drugom prilikom, red je na Branku i njenu novu knjigu simboličnog naslova *Ekran kao ogledalo*. Knjiga u 4 segmenta predstavlja Brankine tekstove (iz “Politike”), koji pokrivaju: “Slike vremena” (mozaik osamdesetih i devedesetih), “Čari pripovedanja” (priče o igranom i dramskom programu), “Vetrovi politike, vihori rata” (tekstovi iz ratnog doba) i konačno “Kraj veka” (tekstovi o aktuelnim temama televizije i moguća vizija njene budućnosti).

Ovaj reprezentativni izbor daje nam uvid u kritičarski opus Branke Otašević ili, još preciznije, u sve oblasti televizije kojima se bavila. Ovaj mozaik, kako je na promociji rekla Snježana Milivojević, daje prave kockice koje nam rekonstruišu razvoj televizije od osamdesetih godina do kraja veka, ali nam daje i sliku o ulozi televizije u svim aktuelnim društvenim zbivanjima.

Možda postoji i treće čitanje ovog zbornika Brankinih tekstova, meni možda najbliže, a to je svojevrсно sentimentalno obrazovanje kroz jedan masovni medij.

Na početku knjige pronaći ćete dirljivo podsećanje na televizijske emisije i fenomene iz osamdesetih, kada se na zalasku jedne epohe i sumraku jedne zemlje televizija pojavljivala kao treći roditelj za mnoge generacije. Branka je već tada vispreno primetila početak uzdizanja populizma, lake zabave, ali je takođe mogla da prepozna i originalne TV stvaraoce i moderne medijske trendove.

Tada je Slavko Šajber rekao: “Jugosloveni svih uzrasta, uobilje se!”

U pozadini tog lepršavog propadanja mogla su se naslutiti mračna vremena koja su došla devedesetih. U knjizi su i TV kritike iz te dekadice koja je srozala profesionalne, etičke i estetske standarde, afirmisala ratnu propaganda i politički marketing za vlast.

To je deo simbolike naslova knjige, jer ekran je ogledalo sa više značenja. To je odraz prošlih vremena koja bi danas ili da mitologizujemo ili da satanizujemo. Međutim, to je ujedno i naše lično ogledalo, koje postavlja neprijatno pitanje o našoj ličnoj odgovornosti. Osim preispitivanja svakog od nas ponosob, moguće je preispitati ulogu medija, odnosno TV kuća u tim prošlim vremenima, a prevashodno javnog servisa. Neprijatna tema, naročito danas, kada ponovo još jedna generacija ima potrebu da tokom protestnih šetnji zastane baš ispred RTS-a i

postavi pitanje o objektivnom informisanju. U ovom mozaiku, koji počinje romantično i naivno baš kao i televizija, stižemo do krvavih devedesetih kada je televizija postala najvažnije oruđe u rukama političke propagande, što se, da se ne lažemo, održalo do danas. U ovim tekstovima su možda najbolje prošli političari, mada ćete naleteti na emisije u kojima se pojavljuju današnji politički akteri, uključujući i Predsednika, tada ministra za informisanje. Tada je verovao da će sloboda medija doći kao posledica privatizacije i liberalizacije, kao i dejstva slobodnog tržišta. Danas je vlast pod kontrolu stavila sve televizije – pa mi nije jasno šta bi sa liberalnom ekonomijom u oblasti medija.

Posebno su zanimljivi tekstovi o onome što nismo videli na televiziji, naročito tokom devedesetih, od Vukovara, preko rata u Bosni, šetnji građana nakon pokradenih izbora do izbegličkih kolona posle Bljeska i Oluje.

No, postoje na televiziji i sadržaji koji zaslužuju ne samo pohvalu nego i podsećanje, a to su dramski i igrani program, koji tek poslednjih godina pokazuju znake oporavka nakon duge hibernacije.

Na kraju, kada Branka Otašević piše o televiziji na prelasku u 21. vek, oseća se jedna vrsta razočaranja. Kao urednica “Studenta”, ona je do danas sačuvala ideju da televizija mora da ima prosvetujuću ulogu, da ide, kako ona kaže, barem pola koraka ispred kulturnog proseka jednog društva. Televizija nije samo populističko oruđe za gradnju nacionalnih identiteta, ona mora biti instrument korekcije društvene patologije i socijalne pravde. Nažalost, današnju televiziju možemo opisati samo kroz dva njena osnovna obeležja – rejtinge i propagandu. Tu se njena uloga i završava.

Ipak, na kraju sam dužan odgovor na pitanje sa početka teksta o smislu pisanja o televiziji. Kada pogledate ovaj pažljivo sklopljeni mozaik, shvatite da je sećanje ipak ono što nas opominje i donekle štiti u medijskoj džungli, tako da ti 30 ili 40 godina stari putokazi još uvek mogu da nam pomognu da se snademo u našoj realnosti. Novinski tekstovi su kratkog veka, završe kao fišek ili materijal za reciklažu, pa je zato ova knjiga dragocen skup tih zaboravljenih iskrica koje sijaju i danas. Branka Otašević ima britko pero, ali i svojevrstan gospodstven pristup čak i najbizarnijim TV sadržajima. Ona će kritikovati delo, ali nikada autore lično, što je danas gotovo nezamislivo u vremenu ličnih obračuna putem društvenih mreža. Danas, na sreću, televizija nije jedino medijsko ogledalce koje imamo u rukama.

Zato ima smisla potražiti ovu knjigu, naročito danas, kada televizije ponovo upadaju u ambis propagande, primitivizma i jednoumlja, i pogledati se u ogledalu ekrana.

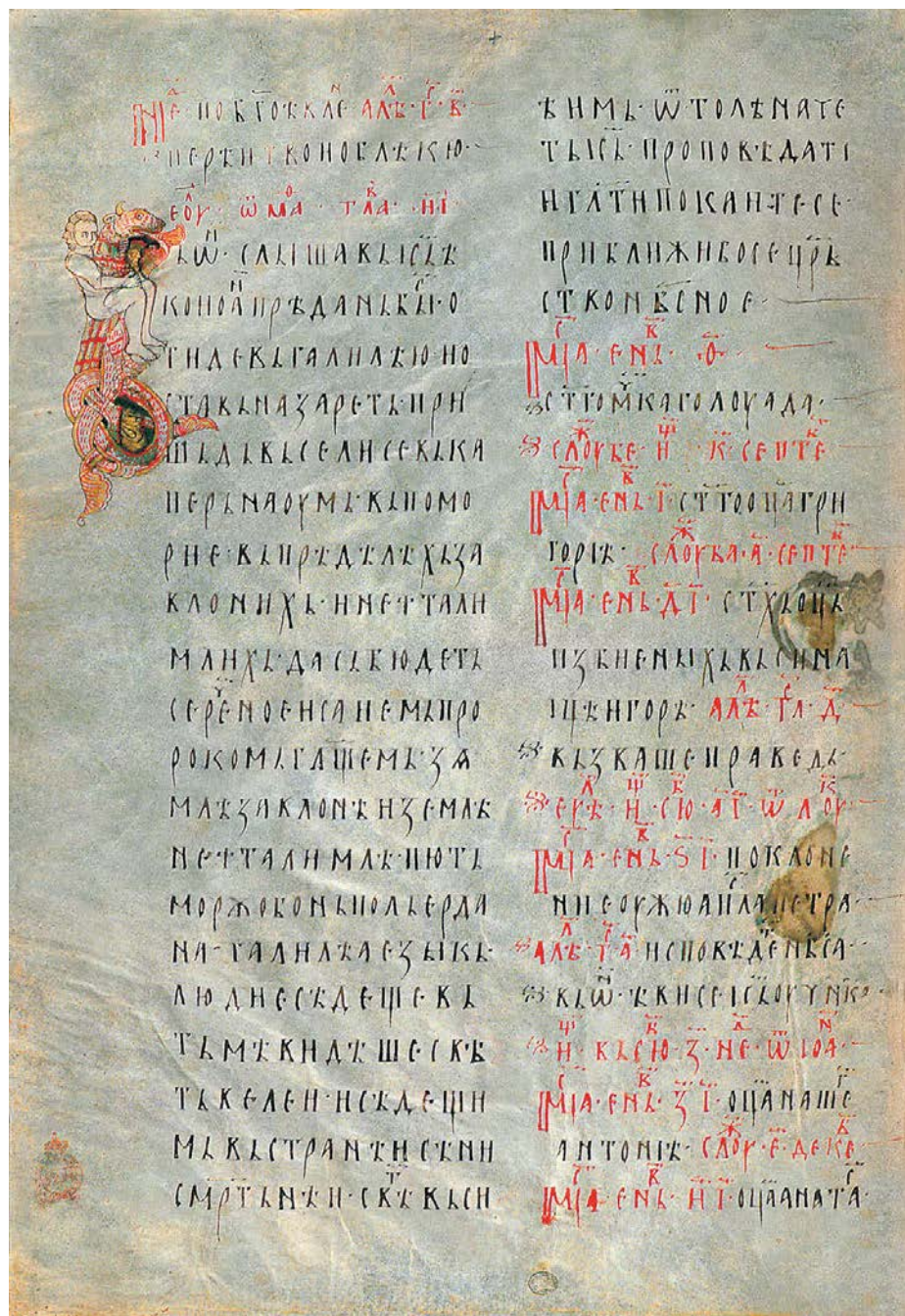
POVRATAK LISTA

Jedan od rezultata nedavnog susreta predsednika Putina i Vučića u Beogradu je razmena kulturnih dobara između dve zemlje. To je dobra vest, mada ima mišljenja da je srpska strana lošije prošla

Rusija će Srbiji vratiti Petrogradski list, folio 166 Miroslavljevog jevanđelja, a Srbija će Rusiji vratiti sedam slika Nikolaja Rerih – dogovorili su se u Beogradu predsednici ove dve države Vladimir Putin i Aleksandar Vučić.

Pomenuti 166. list Miroslavljevog jevanđelja, najstarijeg sačuvanog srpskog ilustrovanog ćirilčnog rukopisa koji je 2005. godine upisan na Uneskovu listu Pamćenje sveta (*Memory of the World*) a koji čuva Narodni muzej u Beogradu, nalazi se u Rusiji od 1846. godine. Sedam Rerihovih slika doneto je u beogradski Narodni muzej između dva svetska rata.

Ministarstva Rusije i Srbije godina ma unazad pregovaraju o povratku lista koji nedostaje Miroslavljevom jevanđelju. Uoči dolaska predse dnika Putina u Beograd, ministar kulture i informisanja Vladan Vukosavljević objasnio je "Sputnjiku" da je slikar Nikolaj Rerih "u Rusiji skoro kulturna ličnost i ima veliki značaj. Dobra koincidencija je bila što ruski ministar kulture Vladimir Medinski i njegovo Ministarstvo nameravaju da u toku ove godine otvore muzej Nikolaja Rerih u Moskvi. Te slike koje su u de-

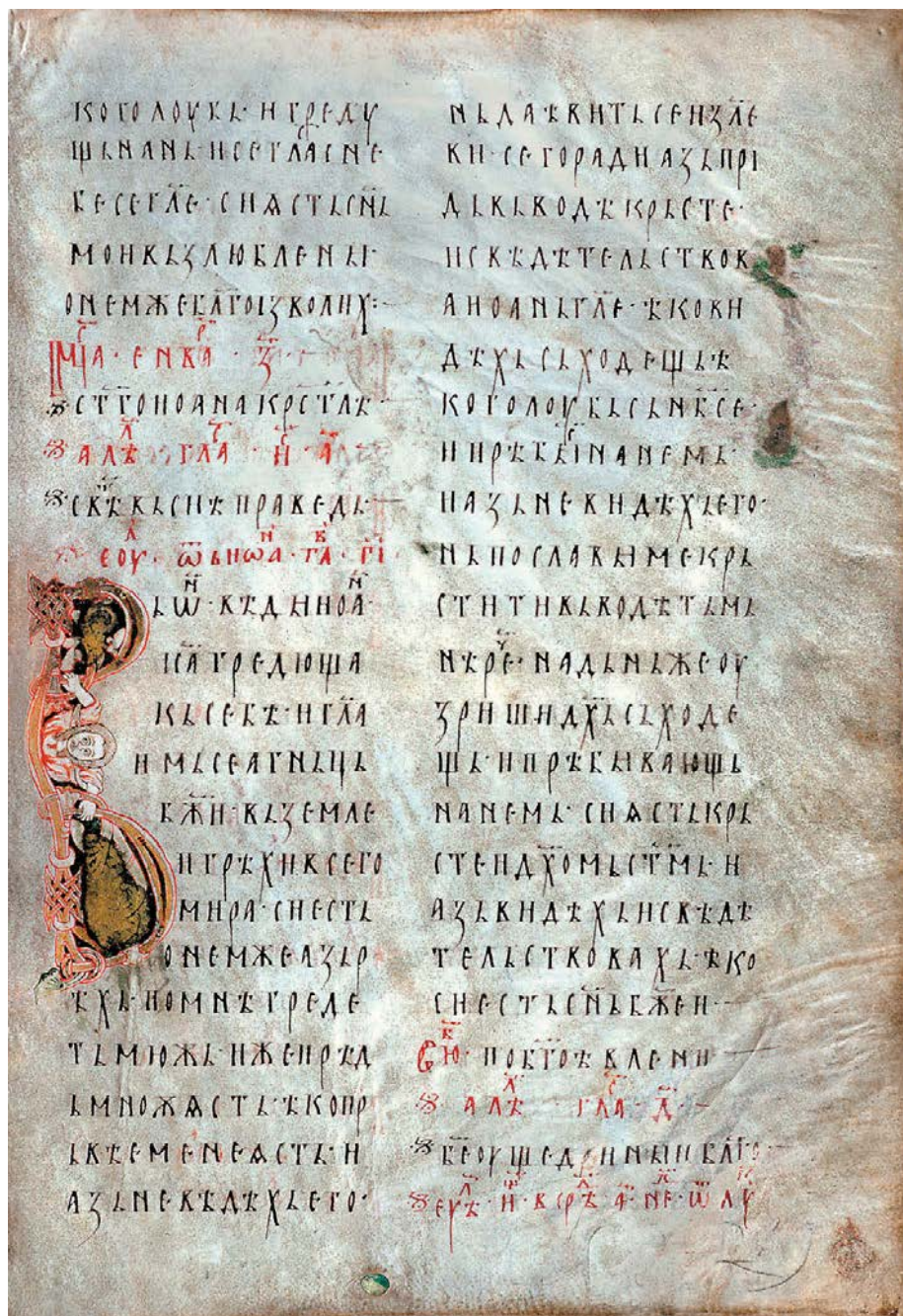

pou Narodnog muzeja nisu naše, nikada nisu ni izlagane. Značaj povratka stranice Miroslavljevog jevanđelja je neprocenjiv jer se na taj način upotpunjuje najstariji dokument na ćirilčnom pismu u srpskoj istoriji."

Istoričar umetnosti i nekadašnji kustos Narodnog muzeja Nikola Kusovac tvrdi da je ministar Vukosavljević po-

grešno informisan. "Rerih je bio deo stalne postavke Narodnog muzeja, znači nije tačno da nikad nije izlagan. Sećam se i gde se nalazio: u sobi između slika strane umetnosti 20. veka i slika srpske umetnosti", kaže za "Vreme" Nikola Kusovac. Menjanje sedam Rerihovih slika za jedan list Miroslavljevog jevanđelja, kaže Kusovac, "nije dobro". Rerihovih sedam slika

KOJI NEDOSTAJE

“sada košta najmanje tri i po miliona dolara, da li vi znate šta smo mogli da kupimo za taj novac.” Kusovac ne dovodi u pitanje vrednost lista 166 “kome je kao delu Uneskovke liste Pamćenje sveta nemoguće definisati vrednost”, niti značaj mogućnosti da Miroslavljevo opet bude kompletno, ali podseća “da je list na nelegalan način dospao u Rusiju i bilo bi logič-

no da nam ga Rusi vrate bez nadoknade”.

Nikolaj Rerih je bio slikar, filozof i pisac, kaže Kusovac, stvarao je između dva svetska rata većim delom u emigraciji u SAD i Indiji. Svrstan je u prvu kategoriju ruskih umetnika. “Prvi put sam video njegove radove na izložbi u Moskvi 1967. godine. Priznajem, do tada gotovo da nisam ni znao za njega. Sećam se nevero-

vatno dugog reda ljudi koji su čekali da vide njegove slike. Da nisam bio stranac, sumnjam da bi me propustili. Bio sam opčinjen Rerihom! Nisam imao pojma da i mi, u depou Narodnog muzeja, imamo njegove slike. Odmah sam ih postavio u stalnu postavku uz Rjepina. O tome postoje podaci. Šteta što je Narodni muzej pogrešno informisao ministra Vukoslavjevića.” Nikola Kusovac se ne seća kako je Narodni muzej dobio sedam Rerihovih slika, pretpostavlja da su ih između dva svetska rata doneli ruski emigranti među kojima je bilo izvanrednih scenografa “pa su ih, moguće je, zanimale Rerihove slike na kojima su prizori kao iz pozorišnih predstava”.

List 166 doneo je u Rusiju arhimandrit Porfirije Uspenski, naučnik, istraživač, teolog i kasnije vladika kijevski, nakon posete Hilandaru januara 1846. godine. Po ruskoj verziji, hilendarski monasi su gostu poklonili list iz Miroslavljevog jevanđelja, a po srpskoj – Uspenski je list isekao iz Miroslavljevog jevanđelja i sakrivenog u širokom džepu mantije prokrijumčario u Kijev. Dušan Mrđenović, glavni i odgovorni urednik Autorsko-izdavačke zadruge “Dosije” koja je 1998. godine sa “Službenim listom SRJ” objavila reprint Miroslavljevog jevanđelja, a čemu je prethodilo sedmogodišnje izučavanje i istraživanje, smatra da je ta priča malo verovatna. “Uspenski je bio izuzetno važna ličnost zbog angažovanja na uspostavljanju Ruske crkvene misije u Jerusalimu, pa su se srpski monasi, ali i bugarski kojih je tada bilo u Hilandaru, izuzetno potrudili da se dodvore visokom gostu. Prvi ne bi li im pomogao u uspostavljanju boljeg položaja bratstva, a drugi u nastojanju da Hilandar pređe u bugarske ruke”, objašnjava Dušan Mrđenović. “Uz sumnju da je neko kao Porfirije Uspenski, ko je ruske biblioteke i Dvor snabdevao značajnim knjigama iz sveta i trudio se da se sačuvaju pre svega hrišćanske a posebno pravoslavne knjige, mogao da izvrši takav vandalski čin sečenja i čerupanja

ČUVAR STARINA: Porfirije Uspenski

jedne očigledno vredne i stare knjige, a nemoguće je da bi srpski monasi dirali u svoju svetu knjigu, ostaje da se zapitamo ima li osnova za pretpostavku da su bugarski monasi, u znak poštovanja i budućih dobrih odnosa, Uspenskom poklonili jedan list u znak sećanja na ovu posetu? Na njemu je čitanje za 20. januar (7. januar po starom kalendaru), a to je datum koji se uklapa u pretpostavljeno vreme boravka ruske misije u Hilandaru. Možda je Uspenski u Hilandarskoj biblioteci boravio baš tog dana, na dan Svetog Jovana, kada se čitalo kako je ovaj svetac krstio Hrista i kako je predat caru Irodu? Možda je inicijal ukrašen likom i telom Vavilonske bludnice koja jaše na zveri, metaforom za ženu cara Iroda koja je tražila od muža glavu Svetog Jovana, ujedno i jedini nag ženski lik u jevanđelistaru, pobudio želju arhimandrita, kako kažu cinici, da ga ponese sa sobom? Šta god da se desilo te zime, ostaće prekriveno tajnom drevnog manastira. Zna se samo da je Uspenski prepisao zapis Grigorija dijaka sa kraja knjige. U svakom slučaju, jedan vandalski čin kakav je cepanje knjige, ko god da ga je počinio, skrenuo je pažnju sveta na ovu dragocenu knjigu."

Na arheološkoj izložbi u Kijevu 1874. godine, list 166 video je Stojan Novaković, tada upravnik Narodne biblioteke, prekopirao je obe strane lista na žučkastom providnom papiru i prepisao zapis u kome Grigorije dijak kaže da je ukrašavao "ovo jevanđelje velikoslavnom knezu Miroslavu". Po tom zapisu Stojan Novaković je nazvao knjigu Miroslavljevo jevanđelje, što je od tada njen zvanični naziv.

Nakon što ga je Uspenski odneo iz Hilandara, list 166 se još jednom sreo sa svo-

jom matičnom knjigom, kaže Dušan Mrđenović. Bilo je to 1897. godine, kada je iz Petrograda poslat u Beč kako bi Ljubomir Stojanović (vidi okvir) završio njegovo fototipsko izdanje. Stojanović je uspeo da uradi izdanje sa samo četrdeset strana u punom koloru a ostale u dve boje, i to u duplo manjem formatu od originalnog. Tiraž je bio 300 primeraka. U istom tiražu, ali prvo pravo i potpuno fototipsko izdanje Miroslavljevog jevanđelja urađeno je tek posle sto godina.

List 166 nalazio se u Kijevu do 1883. godine, a zatim je prenet u današnju Nacionalnu biblioteku Rusije u Sankt Peterburgu gde je zaveden u zbirci Porfirija Uspenskog. Osim lista iz Miroslavljevog, u ovoj biblioteci nalazi se 370 srpskih srednjovekovnih spisa a među njima i Vukanovo jevanđelje iz 1202. godine i Radoslavljevo jevanđelje iz 15. veka.

Prema rečima ministra Vukosavljevića, povratak lista 166 očekuje se ove godine. Biće to njegov drugi dolazak u Beograd. Pre četiri godine, bio je glavni eksponat izložbe "Putevima Miroslavljevog jevanđelja" u Muzeju Vuka i Dositeja. Izložba je trajala mesec dana, protekla je tiho i bez odgovarajućeg odjeka u javnosti.

U zaista gustom rasporedu nedavne posete predsednika Vladimira Putina Srbiji, organizovano je da u Palati Srbija, na putu do sale za sastanak, gost obiđe u društvu svog domaćina predsednika Vučića izložbu "Srpsko-ruske veze u dokumentima Arhiva Srbije od 1804. do 1918". Kamere direktnog televizijskog prenosa beležile su izdaleka razgledanje, pa se samo pretpostavlja da je bilo vremena da u nekoliko minuta razgledanja eksponata izložbe predsednik Putin vidi i Miroslavljevo jevanđelje – jednu od tema svoje posete.

Fototipsko izdanje Miroslavljevog jevanđelja koje je pokazano predsedniku Putinu (nigde nije rečeno da mu je pokazan reprint a ne original, ali ne želimo da pomislimo da je specijalna zaštitna komora u kojoj se čuva originalno Miroslavljevo jevanđelje prenošena u Palatu Srbija) u stvari faksimil je koji do tančina odgovara originalu: od pergamenta do svake fleke, poderotine ili oštećenja nastalih za vreme 800 godina života ove knjige. Reprint je štampan u Joha-

nesburgu, u 300 primeraka kompleta u kome su faksimil, i knjige istorije rukopisa i komentara izdanja. Osim Dušana Mrđenovića, priredili su ga Veljko Topalović i Branislav Brkić. Sve je završeno novcem jugoslovenskih i stranih darodavaca bez ijednog državnog dinara. Danas se reprint nalazi u Kongresnoj biblioteci u Vašingtonu, Britanskoj biblioteci, univerzitetskim bibliotekama Princeton, Harvard, Jejl, Oksford, Lomonosov... ali i na adresama gde se fototipsko izdanje Miroslavljevog jevanđelja ne bi očekivalo.

Ubrzo nakon objavljivanja, izdavač se sporazumom obavezao da Ministarstvu kulture da 30 primeraka koji će imati sertifikate sa imenom vlasnika i brojem primerka. Međutim, ispostavilo se da umesto ustanovama kulture, Ministarstvo kulture reprinte deli pojedincima po sopstvenom ukusu. U "Vremenu" od 11. januara 2001. Dušan Mrđenović je tim povodom rekao sledeće: "Malo je reći da nas je iznenadio zahtev Ministarstva da pet sertifikata napišemo na imena Slobodana Miloševića, Mirka Marjanovića, Milana Milutinovića, Dragana Tomića, i samo jedne ustanove – Brandenburške akademije umetnosti. Kad su odmah zatim tražili još dva sertifikata, za Borislava Milačića i Dragana Hadži Antića, shvatili smo da nema ništa od dogovora iz sporazuma, dakle da te knjige neće stići u biblioteke. Poslednja dvojica sa spiska Ministarstva nisu dobili reprinte. Odlučili smo da ubuduće knjige namenjene Ministarstvu sami nosimo u biblioteke, da i one ne završe kao i prvih pet. Razumemo da primerak treba da stoji u kabinetima predsednika Jugoslavije i Srbije, to je normalno, pa da sledeći ko dođe na tu funkciju zatekne knjigu, ali nam nisu bili najjasniji motivi za deljenje te knjige partijskim članovima. Mi čak nismo uspeali da saznamo da li su primerci u kabinetima ili na privatnim policama."

Setimo se još jedne zloupotrebe Miroslavljevog jevanđelja. U okviru centralne proslave Dani evropske baštine u Srbiji 2007. godine, u Hramu Svetog Save bilo je izloženo Miroslavljevo jevanđelje. Program je nazvan "Knjiga u Hramu 72 sata". Na otvaranju 20. septembra, Sreten Ugričić, tadašnji upravnik Narodne

Detalji iz života

Miroslavljevo jevanđelje je po sastavu jevanđelistar, bogoslužbena knjiga čiji su tekstovi raspoređeni prema čitanjima u toku crkvene godine. Prema zapisu Grigorija dijaka, jednog od pisara na kraju knjige, zna se da je jevanđelje prepisivano za humskog kneza Miroslava, Zavidinog sina i brata velikog župana Nemanje, pa je tako izračunato da je rukopis iz osamdesetih godina 12. veka. Po tadašnjem običaju, Miroslav je želeo da jevanđeljem daruje svoju zadužbinu, Crkvu Svetih apostola Petra i Pavla u Bijelom Polju.

Smatra se da je Miroslavljevo jevanđelje prepisano najlepšim rukopisom, naročito elegantnim pismom, uskih, vitkih i potpuno pravilnih slova kakvih nema u ćirilčnoj kaligrafiji. U saglasju sa njihovom lepotom su ukrasi, 296 minijatura crtanih perom a zatim bojenih četkicom crvenom, zelenom, žutom i belom bojom i ukrašenih zlatom. Osim Grigorija dijaka koji je ostavio zapis o sebi, ne zna ko su bili drugi pisari i iluminatori knjige niti koliko ih je bilo. Grigorije za sebe kaže da je pozlatio inicijale i da je pisao alilujare. Na poslednjoj strani jevanđelja jedna reč je izazivala nedoumice – varsameleon. Jedni su je tumačili kao potpis još jednog pisara, a drugi kao vežbu nekog pisara iz kasnijeg perioda. Reč varsameleon znači balzamovo ulje, a ono je bilo jedan od mnogih sastojaka za impregnaciju listova pergamenta.

Pretpostavlja se da je rukopis doneo na Hilandar Nemanja 1195. godine posle abdikacije. U Beogradu je od 1896. godine, kad su ga kralju Aleksandru Obrenoviću darovali Hilandarci u znak zahvalnosti za 15.000 dinara u zlatu koje je poklonio manastiru. Čim je rukopis došao u dvor, Ljubomir Stojanović, poznati filolog i izdavač starih rukopisa, izdejstvovao

IZ ALBUMA: Aleksandar i Živojin Mišić ispred crkve u Hilandaru

kom velikom svetskom muzeju pod uslovom da se o tome čuti 50 godina, pa i da je poklonjen kćeri rumunskog ambasadora u Londonu, kraljevoj rođaci.

Rukopis je nađen u oktobru 1915. godine, slučajno. Ispostavilo se da je sve vreme bio na Dvoru. Kao što je "Štampi" izjavio J. Pavlović, bivši upravnik Dvora kralja Aleksandra, rukopis je po kraljevom naređenju predat na čuvanje njegovom ađutantu generalu Lazi Petroviću. Posle kraljeve i ađutantove pogibije, u metežu, iz generalovog stola su izvučena sva dokumenta i u sanduku predata Petru Prvom Karađorđeviću. Među njima je bilo i Miroslavljevo jevanđelje, neka stara i nevažna knjiga, kako je tada na brzinu procenjeno.

Sanduk je prvi put otvoren 1915. godine u Kruševcu gde je vlada prešla iz Topole. Otvorio ga je Dobra Ružić, kraljev bibliotekar, i ugledao dragoceni rukopis. U Raškoj je Jevanđelje zapakovano u drveni sanduk, zapečaćeno i s velikom pažnjom i brigom preneto preko Albanije na Krf. Tamo je čuvano u državnoj blagajni, a posle oslobođenja preneto je u Beograd. Tokom Drugog svetskog rata skrivano je ispod oltara manastira Rača i u sefu Narodne banke.

U Narodnom muzeju u Beogradu je od 19. juna 1945. godine.

biblioteke Srbije, rekao je: "Naš zadatak na Danima evropske baštine jeste da se predstavimo najdragocenijim primercima kulturnog blaga. Zato smo izabrali da početak centralnog dela programa bude predstavljanje knjige koja se nalazi na listi Uneska." Mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije (Radović) je rekao: "I Hram u kojem se nalazimo i knjiga zbog koje smo se okupili u duhu su logosa, slova Hrista. Blagodarim svima koji su doprineli da se svedok našeg viševjekovnog postojanja nađe na ovom mestu."

Naredna 72 sata ljudi su strpljivo, u redovima, čekali da stignu do staklene vitrine u kojoj je, uz nadzor policajca, smešteno Miroslavljevo jevanđelje. Deljene su afiše s informacijom da je u Hramu

izložen "najstariji srpski srednjovekovni rukopis" i da "potiče iz druge polovine 12. veka". Međutim, ispostavilo se da izložena knjiga ima samo devet godina, a da svi oni ljudi koji su došli na "kulturno hodočašće", kako je pisalo u afiši, u stvari gledaju fototipsko izdanje. Tatjana Cvjetičanin, tadašnja direktorka Narodnog muzeja, potvrdila je "Vremenu" (broj 873) da original nijednog trenutka nije bio izvan zgrade Muzeja. Programom "Knjiga u Hramu 72 sata" Beograd se kandidovao za Evropsku prestonicu kulture 2020. godine.

Reprint izdanje je bilo od presudne pomoći prilikom kandidature Miroslavljevog jevanđelja na Uneskovu listu Pamćenje sveta. Unesko, naime, pod svoju za-

štitu stavlja samo knjige sačuvane u celovitoj verziji, dakle kojima su sačuvani svi listovi. Kako se folio 166 nalazi u Rusiji, priređivači su Unesku poslali primerak kompleta reprint izdanja rukopisa koji sadrži i list koji je odvojen od knjige. To se, kao što znamo, pokazalo delotvornim.

Šta će biti sa listom 166 kad stigne u Srbiju, još nije odlučeno. Postoje samo dve opcije: ili da bude izložen posebno, van knjige, ili da joj bude priključen i vraćen na svoje mesto. Ova druga varijanta je neuporedivo rizičnija po rukopis. Međutim, s obzirom da je marketinški atraktivnija, ko zna koju će od dve mogućnosti ovog puta preživeti Miroslavljevo jevanđelje.

SONJA ĆIRIĆ

“Mali čovek” i veliko zlo

Preko osamdeset godina star roman gotovo zaboravljenog Sinklera Luisa iznova je u središtu pažnje, a tamo ga je, sasvim nehotično, lansirao neko ko verovatno nikada nije ni čuo za njega: Donald Tramp

*Zašto se toli plašiš reći “fašizam”, Do-remuse? To je reč – samo reč! I ne mora biti tako loša, sa svim lenjim propalica-
ma koje prose pomoć u današnje vreme i žive od mog i vašeg poreza... nije toliko lošije imati Snažnog Čoveka, kao Hitler ili Musolini – kao Napoleon ili Bizmark u strim dobrim danima – pa da oni stvarno upravljaju zemljom i učine je opet efika-
snom i prosperitetnom. Drugim rečima, naći doktora koji neće slušati bezvezne prigovore, već stvarno zapovedati paci-
jentu i učiniti da ozdravi, hteo on to ili ne!*

Sinkler Luis (Sinclair Lewis), američki pisac koji je bio silno važan u prvoj polovini XX veka – dobio je Nobelovu nagradu za 1930. godinu – da bi posle bio pomalo zaboravljen, nedavno je u Americi, ali i drugde, “dočeka” pomalo neobičan talas novog interesovanja za svoje delo, a pre svega za roman *It Could't Happen Here*, izvorno objavljen 1935. Naime, kada je Donald Tramp, na ogromno iznenađenje mnogih sveznajša, osvojio predsedničku nominaciju Republikanske stranke, a naročito kada je i postao predsednik SAD, davni je Luisov roman izvučen iz prašnjavih biblioteka na sunce i iznova prodat u silnim hiljadama primeraka, jer se pročulo da je, pojednostavljeno rečeno, Luis nekako “predvideo Trampa”. E sad, kakve veze imaju odavno pokojni Luis i nepodnošljivo živahni njujorški bilioner, ovisnik o nešto lakšim ženama i nešto težim hamburgerima, i svakako apsolutni ravnodušnik prema bilo kakvoj tekstualnosti dužoj od tvitova, i to isključivo vlastitih? Jer, mora se priznati: ideja da je Donald Tramp na bilo koji način i ma koliko nehotično zaslužan za uskrснуće jedne knjige zabav-

na je u svojoj bizarnosti: Donald Tramp i knjiga prosto ne mogu da stanu u istu rečenicu, istu misao, isti asocijativni niz... Ali eto, dogodilo se. I to nimalo slučajno niti “bez neke”.

Razume se, nije dobrom, starom Luisu padalo ni na krajnji rub pameti da se bavi time šta će njegovi zemljaci raditi u dalekom i nezamislivom XXI veku: vruća, rizična, opasna sadašnjost je bila ono što ga je brinulo. A sredina tridesetih godina je davala više nego dovoljno razloga za brigu: Amerika je i dalje bila morena teškom ekonomskom krizom i njenim posledicama; u Nemačkoj su Hitler i nacisti osvojili vlast i poletno prionuli na ostvarivanje svog totalitarnog, rasističkog i zapravo prilično otvoreno zlikovačkog programa, a na silno oduševljenje “širokih narodnih masa” filistara i lumpena unapređenih u gorde “arijevce” (uzgred, Luisova supruga, novinarka Doroti Tompson, intervjuisala je Hitlera početkom tridesetih, ostavši osupnuta njegovom savršenom ispraznošću); u Italiji je Musolini radio isto, doduše bez patološke antisemitske komponente; dobar deo Evrope je bio pod diktaturama i poludiktaturama; Rusija je, pak, kroz boljševizam ponudila alternativu postojećem svetu koja je imala samo jednu manu: bila je neretko još krvavija, još brutalnija od njega.

Zaplašen onim što je video, zabrinut za neposrednu budućnost i civilizovani opstanak Amerike i zapadnog sveta, a bez sumnje iziritiran olakošću s kojom su mnogi izgovarali i pisali kako je Amerika nekako volšebno imuna na fašistička i druga totalitarna iskušenja, Luis frenetično, za svega nekoliko meseci, ispisuje običan roman sa antiutopijskom potkom, koji u jesen 1935. izlazi iz štampe i posta-

je ogroman hit. Biće da je Luisovo upozorenje ipak primljeno ozbiljnije nego što se pisac usuđivao da se nada, jer kao što se sida (kako kaže stari slogan) uvek dešava nekom drugom, tako se i diktatura uvek dešava negde drugde. Ne kod nas, jer “mi” smo, oh, isuviše iskusni, prefinjeni, razumni, emancipovani, da bismo dozvolili jednu tako gadnu stvar... Hm, pod uslovom da je prepoznamo na vreme, dok je još mala. U tako nešto se neretko veruje čak i u zemljama bez pažnje vrednih demokratskih tradicija, kamoli u starim, čvrstim, stabilnim demokratijama.

Najveći deo romana smešten je daleko od salona visoke političke (i ekonomske) moći, u provincijski Vermont. Luis nas polako, upravo odviše polako, pa ćemo kroz prvih 60-70 strana nekoliko puta (nestrpljivost je greh...) biti u iskušenju da batalimo celu stvar; uvodi u mikrosocijalnu sredinu palanačke Amerike, one u koju “velike vesti” stižu sa zakašnjenjem i uz specifično prelamanje. Pojavljuje se niz koloritnih likova koji zapravo sačinjavaju pronicljivu, pre svega kulturološku fresku epohe, kroz koju se dobro zrcali ono što je tridesetih godina prošlog veka bilo “liberalno”, nasuprot pak “tradicionalnom”: od rasnog, rodnog, klasnog, generacijskog, medijskog pa do tehnološkog pitanja. Društvo je dinamično, ali i frustrirajuće, i mnogi su, opravdano ili ne, nezadovoljni ulogom koja im je pripala u njemu. A šta ako se karte malo promešaju? Ovo omogućava piscu da “poopšti” priču, da je izmesti na mesta stvarne moći (i terora) i da prikaže način funkcionisanja totalitarnog aparata u nastajanju, i način na koji milioni inače “dobrih i normalnih” ljudi pristaju na njega, ili ga čak oduševljeno prisvajaju, nadajući se nekoj

separatnoj ličnoj vajdici koja će nekako neutralisati sliku sveopšte sknavosti režima. Elem, Doremus Džesap, vlasnik lokalnih novina, liberal starog kova s opreznim levičarskim nagnućima, prati izboru kampanju u kojoj će se naizgled niotkuda pojaviti izvesni Baz Vindrip, baraba i ignorant opšte prakse, demagog kojem ni znanje ni savest nisu balast da obeća svakom nezadovoljnom Amerikancu hitnu isporuku baš onoga što mu najviše treba – bilo da je to keš, društveni status (bez rada, znanja i ostalih meritokratskih kerefeka...), “red i disciplina”, ili naprosto utešno osećanje superiornosti pred bilo kim ko je po nečemu drugačiji. On i njegov konsiljer – a u neku ruku i politički stvoritelj – Sarason uspevaju da osvoje demokratsku (!) nominaciju i zatim osvoje predsedničku vlast, veselo parazitirajući na socijalnom očaju i na klasnim i rasnim frustracijama pre svega bele, radničke Amerike iz duboke unutrašnjosti (zvuči poznato?). Vrlo brzo nakon toga, uspostavljaju poredak terora: praktično ukidaju Kongres i Senat, a pobunjene kongresmene zatvaraju, regularne snage reda marginalizuju u korist vlastite paramilicije, likvidiraju slobodne izbore i opoziciju kao jevrejsko-buržoasku izmišljotinu koja samo nepotrebno sluđuje tzv. običnog Amerikanca, štampu stavljaju pod striktnu kontrolu i iz nje isteruju svaku kritiku vođe, režima i novog sistema uopšte, državu okreću naglavačke, reorganizuju je teritorijalno, politički i ekonomski, uglavnom drastično uvećavajući količinu haosa, nepravde, nasilja a naročito nekompetencije, kad se nađu u škripcu pokreću sumanutu rat s Meksikom (!) ne bi li pojačali patriotsku mobilizaciju i postrojavanje iza Vođe, Jevreje dakako koriste kao mitske dežurne krivce (gde se “klasno” i “rasno” opet zgodno isprepliću), ionako deklasirane crnce vraćaju u de facto ropski položaj, žene pakuju nazad “u kuhinju” (*Sluškinjina priča* Margaret Etvud doima se gotovo kao literarno

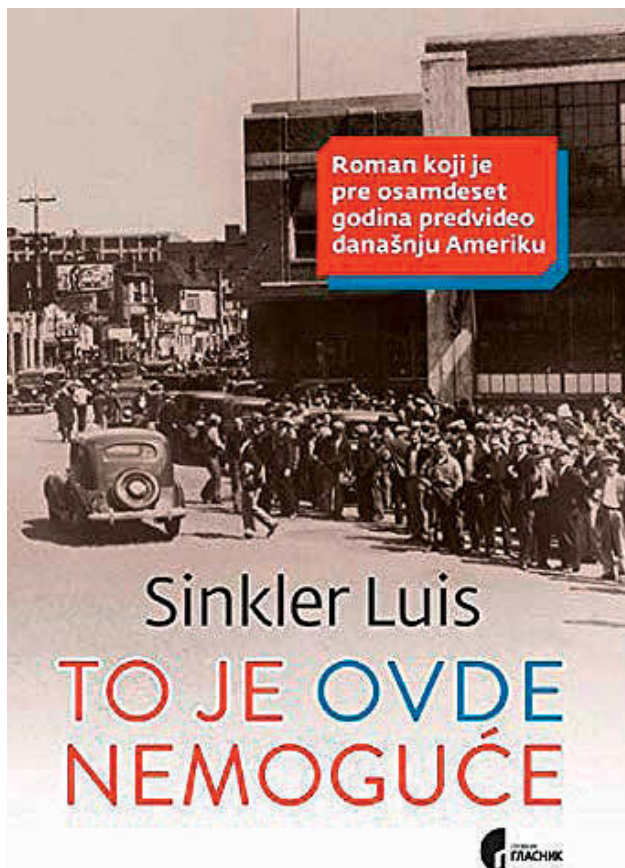
superiorniji derivat Luisovog romana, ali skoncentrisan na rodnu problematiku; inače, njen Gilead i Luisova korpo-Amerika su države-blizanci), naposljetku otvaraju konc-logore za neposlušne, i tako dalje, sve do kraja, koji vam dakako neće-mo otkriti – reći ćemo samo da je Džesap

skoj...) produkciji “progresivne” orijentacije. Ako možda postoji delo prozne ili dramske fikcije u kojem Kanada postaje totalitarna i tiranska država iz koje se beži u SAD, moram da priznam da ja za tako nešto nisam čuo...

Sinkler Luis nije veliki literarni stilista,

a to se pogdegd dobro vidi i u ovom romanu, pisanom u velikoj hitnji. S druge strane, on je izvanredan društveni opservator, i njegovi neretko briljantni uvidi ne samo da su sa savršenom preciznošću upozoravali njegove savremenike na iskušenja tridesetih, u vreme uspona nacizma, fašizma i staljinizma, nego u svakom bitnom aspektu vrede i danas: otuda i ta renesansa interesovanja za ovu knjigu u sumračni osvit ere Donalda Trampa, ali bogme i Putina, Bregzita, populističkih i ksenofobnih režima širom Evrope.

Luisov roman *To je ovde nemoguće* napokon je dostupan i u srpskom prevodu (preveo Milan Đurić; Službeni glasnik, Beograd 2018). Zanimljivo je da, mada je Luis dosta preveden, ovaj roman nikada nije ugledao svetlo dana u socijalističkoj Jugoslaviji, osim u slovenačkom prevodu. To vam može biti neobično dok

kroz vrlo ozbiljna iskušenja prerastao u odlučnog borca za “make America free again”. Ali, kako je sve to moguće kad “to ovde nije moguće”? Lepo: nikada ne treba potceniti, pod jedan, sposobnost “malog čoveka” da entuzijastično participira u velikoj destrukciji, pod dva, beskrupuloznost i odlučnost grupe ljudi kojoj ste podarili povlašteni status u zamenu za bespogovornu lojalnost i nepostavljanje bilo kakvih “moralističkih” pitanja.

Uzgred, mala digresija, a kad smo već spomenuli Kanađanku Etvud: baš kao u *Sluškinjinoj priči*, i u Luisovom romanu Kanada je mesto željeno bekstva i spasenja od američkog ludila, zemlja nepomerive progresivno-liberalne čestitosti i slobodarstva; takva je Kanada vremenom postala gotovo pa opšte mesto u američkoj literarnoj (filmskoj, televizi-

ne išitate sve Džesapove (to jest, u dobroj meri Luisove) jeremijade protiv mesijanstva komunizma, u kojem je čestito liberalno piskaralo dosledno odbijalo da vidi kredibilnu alternativu fašizmu. Zašto? Mnogo kasnije, autori poput Danila Kiša znaće sve o tome, i ostaviće nam o tome jednako validna, a literarno mnogo snažnija upozorenja. Što se, pak, Sinklerovog romana tiče, on nije literarno remekdelo – jasno je to bilo i njegovim savremenima – ali je vrlo pronicljivo i, na žalost, s trajnom aktuelnošću napisana studija o lakoći posrnuća društva i njegovih “malih ljudi”, ali i tzv. elita, pred demagogizma, tiranima, hohštaplerima i konjokradicama svih vrsta. Uostalom, nije da u Srbiji nemamo takvih iskustava, i nije da su ona samo stvar prošlosti.

TEOFIL PANČIĆ

Kritičarske i druge dileme

Premijere u Subotici: Šta se dogodilo sa Bebi Džejn?
i **Ukroćena goropad** u Narodnom pozorištu

Subotica je po broju stanovnika manja od Niša, Kragujevca ili Vranja, ali je po snazi i kvalitetu pozorišnog života odmah uz Beograd i Novi Sad. Grad ima tri stalna pozorišta: Narodno, "Deže Kostaljanji" i Dečije pozorište. Najnovije premijere održane su u Narodnom pozorištu: *Šta se dogodilo sa Bebi Džejn?* na sceni Drame na mađarskom jeziku, i *Ukroćena goropad* na sceni Drame na srpskom jeziku.

Predstava *Šta se dogodilo sa Bebi Džejn?* nastala je na osnovu istoimenog filma Roberta Oldriča. Film je poznat po izuzetnoj glumi Bet Dejvis i Džoa Kraford koje igraju dve sestre, bivše glumice. Blanš (Džoa Kraford) je invalid, a Bebi Džejn (Bet Dejvis) brine o njoj, ali je i je maltretira. Situacija postaje sve napetija, da bi na kraju došlo do neočekivanog i katarzičnog preokreta. Subotička predstava minimalnim sredstvima maksimalno dočarava atmosferu košmara, i to je njena najveća vrednost. Reditelj Peter Galamboš i scenograf Katalin Libor su pomoću providnih platana i inteligentno postavljenim detaljima napravili višestruke ekspozicije čime se stiče ubedljiv utisak o preklapanju prošlosti i sadašnjosti junakinja sa njihovim snovima, fantazijama i košmarima. Dodatnu snagu ambijentu daje živa muzika (bend "Pegasusi ne postoje"). Predstavu preporučujemo onima koji se profesionalno bave pozorištem, a naročito scenskim dizajnom.

Međutim, dramaturgija predstave (Bea Ernei) je problematična. Umesto da filmu dramaturgiju zgusne na pozorišnu meru, dramaturg je u kompaktnu priču ubacio motive iz filma *Čarobnjak iz Oza*, priču o Džudi Garland i tragičnoj sudbini deteta-zvezde. Time se radnja razvodnila, zbrkalo i postala troma. Tako je propuštena prilika da na sceni vidimo ono što je najveći potencijal priče, a to je nadgornjavanje dve vrsne glumice. Verujemo da su Monika Pešić (Džejn) i Žuža Kalmar (Blanš) to mogle, jer subotička drama na mađarskom ima izvanredne glumce i glumice.

Rediteljka Olja Đorđević uspešno postavlja komedije što je redak i tražen dar te se zato čini kao razuman izbor postavka *Ukroćene goropadi* Viljema Šekspira. Međutim, *Ukroćena goropad* govori o brutalnom "kroćenju" drske supruge Katarine što za posledicu ima slamanje njene ličnosti. Nama danas jezivo zvuči Katarinin monolog o ropskoj poslušnosti žene spram muža. Zbog toga se u savremenoj teatrologiji, naročito onoj feminističke orijentacije, smatra da ovaj komad ne treba tumačiti kao komediju. Olja Đorđević, naprotiv, nije imala dileme oko žanra komada. Ona je baš htela da napravi komediju koja će da zasmee time što će fizičke i verbalne bitke Katarine i Petručija pretvori u geg. No, geg komedija ne podnosi moralna preispitivanja pa je rediteljka, da bi radnju učinila lakšom i pitkijom, prebacila u pedesete godine. To je dobar izbor, jer naša publika ima vrlo maglovit odnos prema renesansi (vreme dešavanja komada), ali zato zahvaljujući popularnoj kulturi ima jasnu predstavu o pedesetim godinama kao poslednjem vremenu čednosti kada je bunt mladih (tzv. buntovnici bez razloga) bio u začetku, a građanski moral još uvek jak. Takođe, to je predstavi dalo dozu lepršavosti gliter estetike. Posebno su uspele reminiscencije na tadašnju modu, muziku i ikonografiju filmova *Divljak* i *Briljantin*...

Postupak je bio uspešan do pred sam kraj kada se otvorilo pitanje šta sa Katarininim završnim monologom. Problem je razrešen tako što je monolog podeljen na dva dela kao da ga govore Petrućio i Katarina, čime muž i žena jedno drugom izjavljuju bespogovornu i beskompromisnu vernost. To nema veze sa Šekspirovim idejama, ali se uklapa u ideje novog konzervativizma koje se, opet, nadovezuju na stil iz pedesetih sa uštirkanim haljinama i naučenim muškim frizurama. Ipak, da bi ovo zaista imalo smisla bilo bi neophodno više intervenisati na tekstu i značajno promeniti perspektivu odnosa Petručija i Katarine,

Šta se dogodilo sa Bebi Džejn?

Ukroćena goropad

a to je izostalo, pa je transformacija Petručija od siledžije u papučica ostala nejasna.

Međutim, to su problemi koje vide kritičari, ali ono čime se oduševljava subotička publika su glumci. NP Subotica je pozvalo na saradnju tek svršene glumce Akademije umetnosti u Novom Sadu. Oni su osvežili ansambl i oduševili svojom energijom. Svako od njih je stvorio karakter i dosledno ga sproveo od početka do kraja. Isidora Vlček igra Bjanku kao naivku Sendi iz *Briljantina* koja lukavo vodi svoju igru. Danilo Brakočević igra slugu Tranija koji živi svoj san da postane dendi. Igor Greksa (Hortensio) i Milan Nikolić (Lučenco) su veoma smešne zamlate. Zadovoljstvo je bilo gledati kako se glumci, mladi i stari, međusobno nadgornjavaju. Ljubiša Ristović igra oca Vičenca kao starog Marlona Branda iz filma *Kum*, Dimitrije Dinić igra Petručija kao mladog Branda iz *Divljaka*, a Katarina Sonje Leštar liči na "buntovnicu" Beti Rizo iz *Briljantina*... Sonja Leštar kao Katarina i Dimitrije Dinić kao Petrućio su sasvim dobri u okviru ansambla, iako bi se očekivalo da oni budu glavne zvezde. Nisu, zato što je fokus predstave na dešavanju oko Bjanke kako bi se izbegla suvišna pitanja o Katarininom sudbini i Petrućijevoj transformaciji.

Predstave *Šta se dogodilo sa Bebi Džejn?* i *Ukroćena goropad* deo su projekta "Kritičarski karavan" koji je pokrenulo Udruženje kritičara i teatrologa Srbije uz podršku Ministarstva kulture i informisanja. Gledali smo jednu solidnu i jednu veoma dobru repertoarsku predstavu. Ostaje otvoreno pitanje kada će srpski i mađarski ansambl zajedno zaigrati umesto što komšijski trpeljivo dele scenu. A to nije tek još jedna kritičarska dilema.

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Jedna noć neuspešnog scenariste

Iako se ne može podičiti originalnošću, *Taksi bluz* je veoma pitak i gledljiv film, što dokazuje i njegovih prvih 50.000 gledalaca

Sudeći po bioskopskim rezultatima u drugoj polovini januara, pred nama je uspešna godina za srpski film. Trend koji su krajem prošle godine započeli još uvek aktuelni hitovi *Južni vetar* Miloša Avramovića i *Kralj Petar I* Petra Ristovskog (prvi je postao prvoklasni popkulturni fenomen koji još uvek trese zemlju i region), ove godine je nastavio *Taksi bluz*, komedija koju je za samo prva četiri dana prikazivanja gledalo gotovo 50.000 gledalaca. To je zaista impresivan broj koji već sada, na samom početku distribucije, ukazuje da će debitantska režija Miroslava Stamatova biti jedan od najpopularnijih filmova godine, a istovremeno i treći srpski bioskopski hit za tri meseca.

Scenario koji potpisuju dva Marka – Backović i Jocić – veoma je jednostavan. Priča prati jednu noć u životu neuspešnog scenariste Marka (glumi ga popularni televizijski glumac Andrija Milošević u svojoj prvoj pravoj glavnoj filmskoj ulozi) koji zarađuje tako što taksira. U Markovom taksiju će se od sumraka do svitanja voziti čitav niz živopisnih likova, a njegov susret sa siročetom Damirom (debitant Todor Jovanović, dečak koga ćemo ove godine imati prilike da vidimo i u filmu *Heroji* mladog Gorana Nikolića) promeniće mu život iz korena. Scenario ima pikarsku strukturu, sa glavnim junakom koji ide iz jedne avanture/vožnje u drugu. Segmenti najčešće nisu u uzročno-posledičnom odnosu, što ponekad ume da bude frustrirajuće, tim pre što su neki delovi filma znatno efektniji i smešniji u odnosu na druge. Opet, film funkcioniše kao celina pre svega zahvaljujući dvema narativnim nitima koje prožimaju radnju: prva prati zbližavanje Marka i Damira (kao i dečakove pokušaje da pronađe svog biološkog oca), dok je

druga usredsređena na (moguću) romansu Marka i dispečerke Tanje (Milena Predić).

Andrija Milošević je u svakom kadru. Glumi u okvirima svoje prepoznatljive televizijske persone, nijansirane uz pomoć par dražesnih scenarističkih ukrasa (Marko je, na primer, veliki ljubitelj stripova, pa se u njegovom taksiju uvek mogu naći nove epizode *Zagora* i *Dilana Doga*, što predstavlja šlagvort za nekoliko komičnih dijaloških razmena). Scene neretko "kradu" epizodni glumci, pre svih poznata stendap komičarka Sandra Silađev u ulozi razgoropađene trudnice i Aleksandar Meda Jovanović kao transvestit poganog jezika. Najpoznatiji i najiskusniji glumci, poput Nikole Đurička, Borisa Milovojevića i Sergeja Trifunovića, ostavljaju najslabiji utisak, dok nova lica zaslužuju najviše pohvala – pored pomenutih, tu su i Aleksandra Tomić, čija uloga u sećanje priziva Branku Katić iz vremena filma *Mi nismo anđeli* (veći kompliment od toga joj nije potreban), i Srđan Bjelogrić, čije prisustvo u film unosi malo jeze i podsećanje da Beograd, kao i svaka metropola, krije brojne opasnosti.

Taksi bluz je najbolji kada nije politički korektan, kada je humor grub i na granici "dobrog ukusa", ali je vidan pokušaj da ponuđeno, uz svega par odstupanja, bude prijemečivo što širem auditorijumu, pa otuda i potreba da se romantičnim podzapletom ublaži komična oštrica. Reditelj Stamatov zna kako da izvuce što više iz postavke i ograničenog budžeta, uz svesrd-

nu pomoć ekipe sastavljene od iskusnih profesionalaca i mladih nada, među kojima treba izdvojiti one ključne: direktora fotografije Luku Milićevića, scenografinje Sanju Bulat i Katarinu Plavšu, kostimografinju Jelenu Đorđević i montažera Davora Bosankića.

Balansirajući između melodrame i komedije, Stamatov i ekipa snimaju veoma pitak i gledljiv film, ostvarenje koje se svakako ne može podičiti preteranom originalnošću (naslov je pozajmljen od Lungina, postavka od Džarmuša, dok je po tonu i samozadetim ciljevima *Taksi bluz* najbliži Andrićevim *Munjama*), ali koje ima šarma i koje je u produkcijskom pogledu iznenađujuće kompetentno i zaokruženo. Film sadrži i nekoliko prilično dobro režiranih akcionih scena, što svakako predstavlja još jedan plus, pa je šteta što sličnih vratolomija na četiri točka nije bilo više. Iako svakako ne predstavlja prevratničko ostvarenje u okvirima srpske kinematografije, *Taksi bluz* je zdrav komercijalni film i podsećanje da je naša publika željna filmskih razbibriga. Srećom po one željne da se rasonode, bluz u *Taksi bluzu* uglavnom ostaje samo u naslovu. Naša publika je očigledno već dugo željna komunikativnog i rasterećujućeg filmskog sadržaja, a Stamatov im je ponudio upravo to – dobru zabavu i mogućnost da se gledalac tokom sat i po provedenih u bioskopu opusti i nasmeje. Ni više ni manje od toga.

ĐORĐE BAJIĆ

O Dilanu Dogu – lično

Naročito hroničarsko svedočanstvo o pojavi, nedoumicama, sumnjama i neverovatnom uspehu lika koji je nastao u mašti Ticijana Sklavija

Jedno od najlepših izdanja ovogodišnjeg Sajma knjiga u Beogradu svakako je bila knjiga s naslovom *Dilan Dog Dnevnik*. Reč je o jubilarnom tomu kojim je u Italiji proslavljeno 30 godina od pojave "istraživača natprirodnog", verovatno najuspešijeg evropskog stripa u protekle tri decenije. (U Italiji je *Dilan* krenuo septembra 1986. a kod nas samo 11 meseci docnije, kao specijalno izdanje Dnevnika "Zlatne serije".)

Koncipirano u trideset dnevnikačkih poglavlja koja iz godine u godinu piše drugi čovek (crtač, scenarista ili urednik), ova raskošno ilustrovana knjiga ima ambiciju da svedoči, iz lične perspektive, o odnosu određenog autora o uz Teksa najuspešijem Bonelijevoj izdavačkom poduhvatu. Čitav projekat je naročito hroničarsko svedočanstvo o pojavi, nedoumicama, sumnjama i neverovatnom uspehu lika koji je nastao u mašti Ticijana Sklavija.

BOLJA POLOVINA

Posle dva predgovora, urednika Nučija i čuvenog Kastelija (tvorca *Misterije*), reč je pripala Sklaviju, koji septembra 1986. u dnevniku beleži: "Ovog meseca izlazi *Dilan Dog*. Tako bi barem trebalo da bude, ali Stano još nije završio poslednje table..." Te dve rečenice nas kao vremeplov prebacuju u jedno udaljeno, sasvim drugačije doba. Doba u kojem je Sklavi maštao o Dilanu više godina, ali marginalno, jer je u Bonelijevoj redakciji provodio po 16 sati dnevno, radeći na drugim serijalima i junacima. Iz možda najinteresantnijeg dnevnika u *Dnevniku* još saznajemo i da talijanski pisac i scenarista ima u momentu očekivanja prve sveske samo tri gotova scenarija!

Kada je prvi *Dilan* objavljen u Italiji, beleži Sklavi, usledila je "golema eksplozija totalne nezainteresovanosti"! Drugi broj je, kako beleži, "objavljen u tišini univerzuma". (Ipak, i uprkos sumnji Dilanovog tvorca, prvi broj je dospao do

tiraža od 50.000 primeraka, što je omogućilo da "još malo" poživi na kioscima i da proba da se "probije".)

U to polje *neizvesne nesigurnosti* malo svetla ne unosi, u dnevničkom odlomku iz 1987. jedan od najboljih crtača *Dilana Doga* Korado Roi. Sem što nas obaveštava da je crtač Klaudio Vila Dilanov lik kreirao u mraku bioskopa, Roi dodaje da posle 12 brojeva imamo posla sa 12 različitih likova (nastalih po liku i figuri engleskog glumca Ruperta Evereta)! Književne, filmske i ine reference koje je strip seao otpočeka, Roi smatra "mažnjavanjem bez sistema i dubine"... ali, koči svoju tugovanku veliki crtač – strip je na neobjašnjiv način uspeo, možda zato što, privodi kraju zapis Roi: "*Dilan Dog* miriše na novo."

Već naredne godine, dnevničke beleške crtača Luidi Pikata deluju sasvim drugačije – one su nastale pod perom čoveka koji lični život žrtvuje *Dilanu Dogu*, nemajući mnogo vremena za tek rođenu ćerkicu Eriku. Za razliku od sumnjičavog i zbunjenog Roija, Pikato je opčinjen likom čije avanture kreira u slikama.

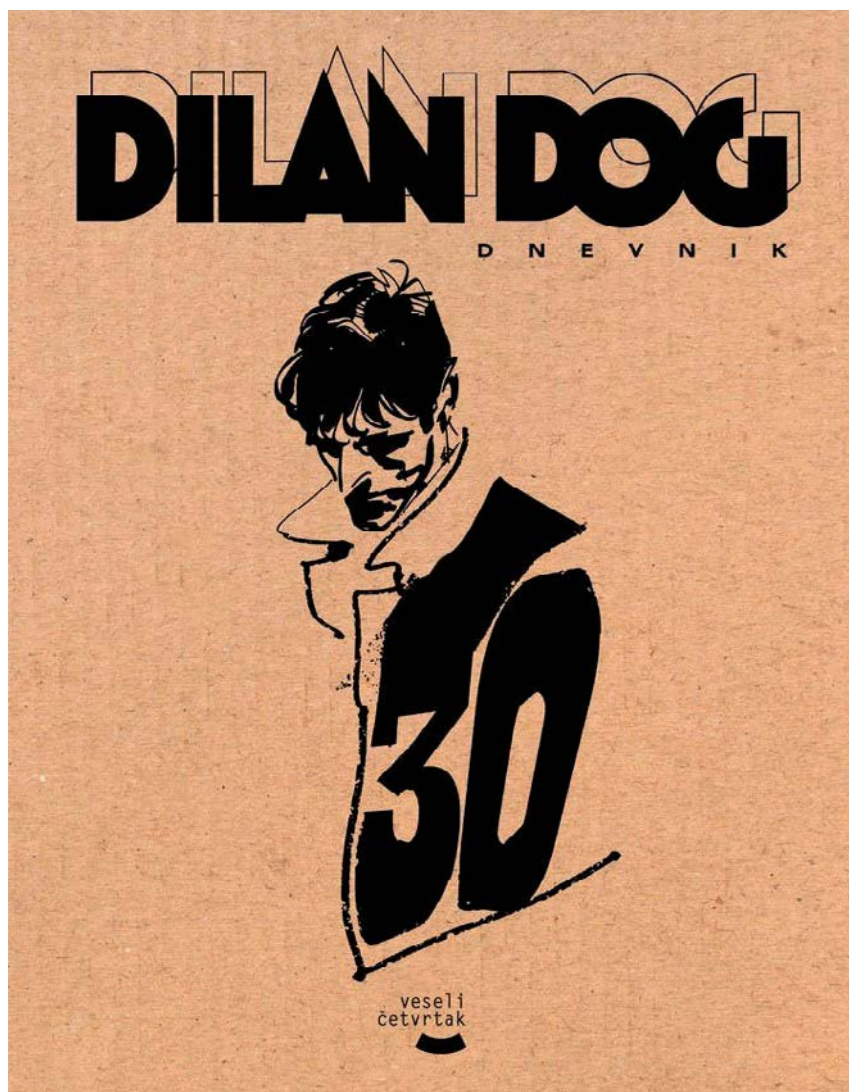
Dnevničke beleške crtača Kjaverotija, međutim, kao da nagrizaju zdravu dnevničku ideju. U njima preteže fiktionalna forma, pa se navodni dnevnik pretvara u dijaloški izveštaj psihijatra o lečenju ovog crtača.

Znatno ekskluzivnije su dnevnički zapisi jednog od najboljih talijanskih crtača Anđela Stana, koji je uradio vrlo malo epizoda, ali prelomnih i determinativnih za sudbinu *Dilana Doga*. One između ostalog potvrđuju da je radeći "Dajlana" oslanjao grafizam na Egona Šilea i njegove crteže i grafike, a virtuoznost crtačkog poteza odvela ga je, potom, do crtačkog stola na kojem je godinama radio naslovnice za DD-a. Jednako zanimljiv je i isečak iz dnevnika Đanpjera Kazerana, još jednog od velikih *Dilanovih* crtača, koji čitaocu predočava nevolje sa radom na stripu tokom godišnjeg odmo-

ra. I tu pratimo jednu vrstu opsednutosti đavoljim poslom oživljavanja horor-nih Stanovih ideja. Još očitije je to u beleškama Andrea Venturija, koji u aprilu 1992. ima iza sebe samo dve nacrtane epizode, ali s nevericom stoji pored pravog Ruperta Evereta na Bonelijevoj *Dilan Dog Festu* i posmatra ljubitelje stripa kako oduševljeno komentarišu tek izašlu, čuvenu epizodu *Džoni Nakaza* (koju je Venturi nacrtao!).

Praveći planove o ovom izdanju, verovatno su Bonelijevi urednici računali da će dinamici knjige dopineta različite tačke gledišta i autorskih zapletenosti u građenje dilanovskog mita, što potvrđuju dnevničke beleške Markezelija, kojeg susrećemo u momentu kad je unapređen u glavnog urednika edicije, koja je tiražom počela da premaša legendarnog Teksa.

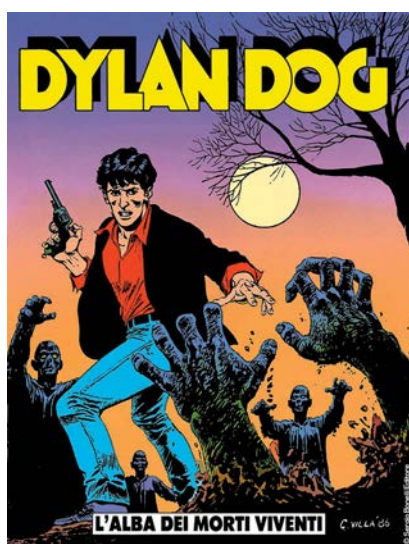
Naravno, nemam nameru da komentarišem reči svakog od sudionika ovog *Dnevnika*, ali moram bar da pomenem Karla Ambrozinića, velikog scenaristu i crtača, koji u priču DD-a upliće i rat u Jugoslaviji 1995. i svoj primerak Bodlerovog *Cveća zla*, kao neku vrstu tamnih inspiracija za pisanje i crtanje horora. Potom i crtača Nikolu Mariju, koji nam u nednevničkom zapisu otkriva alhemiju pretvaranja Sklavijevih reči u mračno privlačne crteže stripa. Znatno manje su ambicije jednog od najboljih talijanskih crtača novijeg vremena (ili bar mog favorita) Bruna Brindizija, koji i u zapisivanju činjenica i izmišljotina o Dilanu ostaje opčinjavajuće površan. (Uzgred edicija o Dilanu je u času kad nam se BB obraća od početnih 50.000 prodatih primeraka u Italiji premašila tiraž od pola miliona!) Prvi i bolji deo knjige okončava se dnevnikom Đuzepea Montanarija, koji je otpočeka strip crtao u saradnji sa prijateljem Grasanijem (i tako je ostalo do danas!). Njih dvojica su crtači i jednog stripa u knjizi *Dnevnika*, kraće epizode s odgovarajućim naslovom *Broj 30*.

DRUGA POLOVINA

Moglo se očekivati da će drugi deo dnevnika, iz 1999. godine biti otvoren tekstom scenaristkinje Paole Barbatto, po mnogima zvezde aktuelnih priča o Dilanu Dogu. Mada ne marim Paoline tematske psiho-inovacije, rekao bih da njen ispovedni tekst odlično ukazuje na marginalnu poziciju sa koje je kao mlada žena u intimnom haosu pokušala (i uspela) da unapredi svoj život, uporno "napadajući" kuću Boneli hororim sžezima o padu "istraživača natprirodnog".

Milenijumska buba sa dočeka Nove 2000. odvela je Maura Bozelija, za vreme boravka u Londonu, direktno do Dilanove adrese, a njegov san kao da je bio znak da dokumentarna ubedljivost prvog dela, počne da se povlači pred fikcionalizacijom "kreatorskih imena i dela", bilo da godinu dana docnije Tito Farači razmatra relacije likova Mikija Mause i

Dilana Doga (za koje paralelno pravi priče) ili Luiđi Minjako piše "Dragi dnevniče" nad likom Crnog čoveka, koji je epizodista u večitom serijalu. I tako dalje, odvija se taj proces jačanja uloge pisaca dnevnika a izbleđivanja povoda, lika

DD-a, što je prirodno, ali sa čitalačke tačke gledišta zna da zasiti.

U drugom delu drugog dela dolaze na red novi ljudi, koji reinterpetiraju ne samo lik Dilana Doga, inspektora Bloka, Gruča etc. nego i vlastito učešće u Bonelijevom podvigu, pokazujući nam kako je *Dylan Dog* uspeo toliko da poživi, ali i zašto se izmenio u najraznovrsnijim formatima stripa – koji mesečno dopiru do milion prodatih svezaka! Zaključujući svoj esej urednik Roberto Rekioni kaže: "Čvrsto verujem u Ticijanovog junaka, i zato ću i nastaviti da ga preispitujem." Time se jubilarne dnevnička i "dnevnička" priča završavaju za sada.

U tzv. dodacima susrešćemo, kao i tokom celog toma, mnoštvo lepih slika, ali, uz njih, i odbačenih tabli, delova scenarija, Sklavijevih pisama tandemu Montanari i Grasani. Ukratko – puno toga i svega u svačemu.

Pišući o *Dylanu Dogu*, sredinom 90-ih, kada su čitaoci iz regiona poznavali prvih 60 u Dnevnikovom izdanju prezentovanih epizoda i 40-ak u hrvatskom, pokušao sam da definišem zašto je ovaj lik privlačan i zašto je mešavina horora i beznađa, ljubavi i erotike, avanture i apokalipse toliko uspešna. Definisanost sveta u kojem se Dylan Dog kreće, kao i njegova psihološka uobličenosť, revizionistička u odnosu na drugog Londonca, Šerloka Holmsa, fino su se pogodile, a svaka nova sveska, bez obzira na njen kvalitet, u godinama i decenijama koje su tekle, samo je (bila) novi argument u trajućoj opsesiji užasima.

Ako je *Dylan Dog* aktuelnim hororom vaskrsnuo talijanski kiosk strip, pre više od trideset godina, može se reći i da su kiosk izdanja Veselog četvrtka pre desetak godina vaskrsla taj strip u Srbiji i okolini. Zato je činjenica da je beogradski izdavač objavio knjigu *Dylan Dog Dnevnik*, ne samo potvrda dva čuda, nego i prilog mnogim sećanjima.

VASA PAVKOVIĆ

Veštačka inteligencija i prava sirotinja

Nova tehnologija u koju se mnogo ulaže menja i svet rada i društvo, utiče na navike, na pojam svojine, pa i na identitet i privatnost. Ona sama po sebi može da donese mnogo dobra, ali i mnogo zla, pa bi je trebalo pažljivo regulisati. Samo što današnji političari nemaju alatke potrebne za to

Kada je osnivač i direktor Svet-skog ekonomskog foruma Klaus Švab prvi put bio domaćin samita u Davos 1971. godine, kompjuteri su bili veličine kseroks mašina, a globalizacija je, kako konstatuje magazin "Tajm", bila teorija o kojoj su raspravljali studenti ekonomije.

Četrdeset i osam godina kasnije 2,5 milijarde ljudi nosi superkompjutere u džepu, a osamdesetogodišnji Klaus Švab na ovogodišnjem skupu svetske političke i biznis elite u Davosu, koji se održava od 22. do 25. januara 2019, govori o "Globalizaciji 4.0", Četvrtoj industrijskoj revoluciji i njenim socijalnim posledicama.

Tehnologija, konstatuje Švab, igra važnu ulogu u unapređivanju većine područja našeg svakodnevnog života, kreira globalno selo, uključuje milijarde ljudi u globalnu ekonomiju. Omogućuje ljudima da uče, uživaju, troše i stiču na nove načine. Menja ne samo ono što radimo, već utiče na naše navike, ali i na pojam svojine, pa i na identitet i privatnost.

Pretpostavlja se da šest miliona CCTV kamera beleži aktivnosti ljudi širom Velike Britanije. Od praćenja saobraćaja do prirodnih katastrofa ta tehnologija

poboljšava bezbednost ljudi, ali i omogućuje da Veliki brat posmatra ono što ne bi smelo da se posmatra. Na takve zloupotrebe bezbednosnih službi u SAD upozorio je Edvard Snouden, koji je dobio azil u Rusiji.

Kažu da se u nekim delovima Kine može desiti da na telefonski poziv glas sa automata odgovori upozorenjem da je reč o nepouzdanoj osobi. Takva kvalifikacija stiže Kineza koji je nakupio određen broj negativnih poena zbog neadekvatnog ponašanja, o čemu vlasti podatke prikupljaju od video-nadzora, sa pametnih telefona, iz baza podataka i od cinkaroša u okviru eksperimentalnog sistema socijalno-kreditnog bodovanja. Pet miliona nepouzdatih zbog te kvalifikacije nije moglo da putuje brzim vozovima, a 17 miliona njih nije moglo da kupi avionsku kartu.

Mi vodimo život u raljama pametnih telefona, pametnih frižidera, čipova za zdravstvenu dijagnostiku. Facebook prati šta radite i koje oglašavanje je relevantno za vas. Trgovci vide vašu potrošačku istoriju i šta vam mogu ponuditi. Pametni telefon javlja kuda idete.

Umreženim "pametnim gradovima" upravljaju kompjuterski algoritmi.

Dablin u Irskoj, Oslo u Norveškoj i Čatnuga u Tenesiji u SAD uveli su pametnu uličnu signalizaciju koja se zahvaljujući senzorima pali zavisno od vremena i protoka saobraćaja. U Londonu, Pekingu, Sao Paulu, Torontu senzorskim sistemom reguliše se protok gradskog saobraćaja.

UBRZANJE

Šef odeljenja Svetskog ekonomskog foruma za tehnološku politiku Zvika Kriger smatra da se ta revolucija od prethodne tri razlikuje po tome što se tehnologija širi brže nego ikada.

Da telefon prihvati 100 miliona ljudi bilo je potrebno 75 godina, a za aplikaciju "Pokemon Go" 2016. godine manje od jednog meseca. Da se proda 50 miliona automobila bilo je potrebno šest decenija. Kompjuterima i mobilnim telefonima 14 i 12 godina, a aplikaciji WeChat samo godinu dana da dostignu taj nivo. Tri američka IT konglomerata (Alphabet, Facebook, Microsoft) i jedan kineski (Tencent) imaju po milijardu ili više korisnika.

Dok konvencionalna mudrost kaže da je globalizacija u zastoju jer su od 2008. prekogranični tokovi kapitala naglo opa-

ČETVRTA INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA:

U Evropi je na svakih 10.000 radnika instalirano 99 robota

Fotografije: AP

roboti koji zamenjuju obučene snajdere i švalje.

U fokusu su veštačka inteligencija, autonomna vozila, "internet stvari" (*Internet of Things, IoT*). Reč je o eri brzih inovacija, automatizacije, veštačke inteligencije, smanjivanje jaza između digitalnih, fizičkih i bioloških sfera. Ulaže se u razvoj robota, u mašine koje kontrolišu mašine i kad nisu umrežene, omogućuju samooptimizaciju, samopodešavanje, pa čak i veštačku inteligenciju. Radi se na razvoju "pametnih fabrika" koje u realnom vremenu samoregulišu ritam svoje proizvodnje zavisno, recimo, i od brzine kretanja tankera sa "repromerijalom" u oluji na Indijskom okeanu. Podstiču se istraživanja u oblasti 5G infrastrukture koja omogućava brzi prenos ogromnih skupova podataka. Hladni rat se obnavlja oko primata u toj oblasti. Otud i povika na Huawei. I poneko hapšenje.

Prema podacima OECD, u razvoj "interneta stvari" Velika Britanija i SAD su 2014. i prethodnih godina investirale po 110 miliona dolara godišnje, a 2015. SAD su tu sumu uvećale na 440 miliona. Francuska u razvoj digitalne tehnologije ulaže 55 miliona evra.

Nemačka vlada je uložila više od 500 miliona evra u program "Industrije 4.0" koji je lansirala 2013. Nemačka oditorska kompanija KPMG procenjuje da će 2020. tržište komponenata za industriju 4.0 vredeti oko 4 biliona dolara, a tržište tzv. interneta stvari 3,7 biliona.

Studija Evropskog patentnog ofisa pokazuje da je broj patenata koji se odnose na Četvrtu industrijsku revoluciju uvećan za 54 odsto u protekle tri godine. U Kanadi se u istraživanje automatizacije ulaže 127 miliona dolara godišnje, posebno u Torontu, Montrealu i Edmontonu.

Kanadska provincija Ontario lansirala novi pilot program testiranja vozila bez šoferu na svojim putevima. Australija je pokrenula sličan program istraživanja i razvoja.

Prema pisanju magazina "Forbs", broj novopokrenutih kompanija koje koriste pametne mašine se od 2010. globalno uvećava po stopi od 60 odsto godišnje.

li, prema istraživanju Globalnog instituta kuće McKinsey Global Institute (MGI) količina prekograničnog protoka informacija, pretraživanja, komunikacija, video-zapisa, transakcija i prometa povećala se 45 puta od 2005.

Desetine miliona malih i srednjih preduzeća širom sveta pretvaraju se u izvoznike pridruživanjem tržištima e-trgovine kao što su Alibaba, Amazon, eBay, Flipkart i Rakuten. Otprilike 12 posto globalne trgovine robom obavlja se putem međunarodne e-trgovine.

Čak 86 odsto startup preduzeća koje je ispitala kuća MGI izveštava o nekoj vrsti prekogranične aktivnosti. Oko 900 miliona ljudi ima međunarodne veze preko društvenih medija, a 360 miliona učestvuje u nekoj prekograničnoj e-trgovini. Digitalne platforme za tradicionalno zapošljavanje i *freelance* aranžmane počinju da stvaraju globalno tržište rada.

Za manje od 25 godina Amazon je izrastao u drugu trgovačku kompaniju u svetu koja je uvela revoluciju u maloprodaju, korišćenje udaljenih servera za smeštaj podataka (*cloud computing*), veb-serise, dronove. Kineski Alibaba je takođe postao globalni konglomerat.

Samo deceniju nakon što je lansirala ajfon, kompanija Apple je u 2018. prešla granicu od bilion dolara prihoda.

Airbnb, WeWork, i Uber se šire globalno, a da ne poseduju fizičku imovinu na koju se oslanjaju njihove usluge. Te kompanije su prerasle granice tradicionalnog poslovanja i narušile društvene obrasce, što je za one s pristupom tehnologiji sjajna vest.

Titani prethodnih industrijskih revolucija kao što su železničke kompanije, ExxonMobil ili IBM takođe su profitirale od takve dinamike, ali su dosegle svoje prirodne limite.

INOVACIJE, INOVACIJE, INOVACIJE

Industrijalizovani zapad je u ranijim fazama globalizacije izmestio većinu fabričkih poslova u zemlje u razvoju sa jeftinom radnom snagom. Sudeći po davoskim pričama o Industrij 4.0, vodi sadašnjih investitora nije potraga za jeftinom radnom snagom, već "inovacije, inovacije, inovacije". Uostalom, prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma o globalnim rizicima za 2017, danas se i na Filipinima i u Vijetnamu i Bangladešu mogu videti industrijski

Kina pokazuje ambicije da u oblasti veštačke inteligencije preuzme dominantnu poziciju do 2030, a 850.000 profesionalaca bavi se robotikom.

SAD nastoje da ojačaju svoje vođstvo spajajući privatne i državne resurse. U razvoj veštačke inteligencije investira se 10 milijardi dolara, posebno u kompanijama Amazon, Google, Microsoft, Facebook, IBM.

Rusija planira da pomoću robota do 2025. proizvodi 30 odsto vojne opreme.

U Japanu, istorijskom lideru u robotici, 71 odsto industrijskog proizvodnog sektora je automatizovan, a u SAD 60 odsto.

ČELIČNI KOLEGA

Broj robota na 10.000 zaposlenih se sa 66 u 2015. u proseku uvećao na 74 u 2018. (u Evropi 99, u obe Amerike 84, a u Aziji 63).

Najviše robotizovane zemlje su Južna Koreja (koja sa 631 robotom na 10.000 zaposlenih osmostruko nadmašuje svetski prosek i od 2010. drži svetski rekord), Singapur (488 robota na 10.000 zaposlenih 2016. uglavnom u elektronskoj industriji), Nemačka (309, čemu treba dodati podatak da je proizvela 41 odsto svih instaliranih robota u Evropi), Japan (303, uz podatak da sam pokriva 52 odsto svetskog tržišta robota), Švedska (223), Danska (211), SAD (189), Italija (185), Belgija, Španija (160) Tajvan, Kanada (145), Francuska (132), Švajcarska (128).

Zanimljivo je da, sudeći po navedenim podacima Međunarodne federacije za robotiku, u grupi industrijskih nacija u robotizaciji znatno zaostaje kolevka prve industrijske revolucije Velika Britanija (71).

Od istočnoevropskih zemalja, najviše robotizovana je industrija Slovenije (137). Za njom slede Slovačka (135) i Češka (101), čiji je pisac Karel Čapek i skovao naziv robot na osnovu reči "robota", rad.

Nema podataka o broju robota u Srbiji. Prema pisanju profesora Mašinskog fakulteta Petra Popovića, 400 italijanskih COMAU robota instalirano je 2012. u kragujevačkoj fabrici automobila radi montaže automobila FIAT 500L. To je, kažu neki izvori, više od polovine ukupnog broja robota u Srbiji.

Fabrika "Lola" u Železniku je prvi robot proizvela 1981. a jedan od robota instalira-

amazon

Alibaba.com™

la u Kragujevcu 1987. za proizvodnju juga. Fabrika "Lola" je 2001. likvidirana i tako je zaustavljen razvoj tzv. Beogradske škole robotike, koji je, inače, počeo još krajem šezdesetih godina prošlog veka u Institutu "Mihajlo Pupin" i njegovoj grupi za robotiku, koju je osnovao akademik Mimir Vukobratović.

No, to je zasebna, tužna priča o našoj deindustrijalizaciji.

LUZERI 1.0, 2.0, 3.0 I 4.0

U svetu, inače, oko 600 miliona ljudi živi na malim farmama bez pristupa bilo kakvoj mehanizaciji, njih nije dotakla ni prva industrijska revolucija, ona koja je počela u Britaniji 1760. kada su "ovce pojele ljude", donela parne lokomotive, parobrode i industrijalizaciju tkanja i rudarstva i u 19. veku Britaniju sa farmi preorijentisala na fabričku proizvodnju.

Otprilike jedna trećina svetske populacije (2,4 milijarde) nema čistu vodu za piće, približno šestina (1,2 milijarde) nema struju, taj plod Druge industrijske revolucije – koja je u periodu od sredine 19. veka do Velikog rata počela sa čelikom, naftom, a kulminirala sa ranom elektrifikacijom fabrika, a potom većeg dela sveta, uvela montažnu traku i donela električnu sijalicu, telefon, motor sa unutrašnjim sagorevanjem, automobil i avion.

Više od 3 milijarde ljudi sada ima pristup Internetu, to istovremeno govori da je više od 4 milijarde njih isključeno iz Treće industrijske revolucije, takozvane

digitalne, koju su pedesetih godina prošlog veka do poznih sedamdesetih obeležili poluprovodnik, tranzistor, personalni računar i rana digitalizacija.

OTPISANI

Roboti i "pametne mašine" sve više zamenjuju ljude. Nekadašnji industrijski divovi više ne zahtevaju stotine hiljada zaposlenih. Oni koji danas imaju sreću da se zaposle su ili visoko obrazovani i dobro plaćeni, ili nekvalifikovani i veoma slabo plaćeni.

Stare industrije nestaju. Kako piše magazin "Tajm", automatizacija industrije je samo u prvih 10 godina ovog veka izbrišala oko 8 miliona radnih mesta u SAD.

Obim promena je potencijalno epohalan. Početkom XX veka oko 38 odsto stanovništva SAD radilo je u poljoprivredi, a u fabrikama 25 odsto. Danas samo 1,5 odsto stanovništva radi u poljoprivredi i 7,9 odsto u fabrikama. Gubici su nadoknadeni rastom zaposlenosti u drugim sektorima privrede. Godine 1900. bilo je 24 miliona radnih mesta, a danas ih ima oko 150 miliona. Većina novih vrsta rada jednostavno nije postojala u zoru prošlog veka.

Til Aleksander Leopold i Veselina Ratčeva iz Centra za novu ekonomiju i društvo Svetskog ekonomskog foruma konstatuju na osnovu istraživanja da sada 71 odsto ukupnog broja radnih sati u svim industrijama odrađuju ljudi, a 29 odsto mašine ili algoritmi.

Uber

Očekuje se da će do 2022. godine 58 odsto radnih sati argatovati ljudi, a 42 odsto mašine ili algoritmi. Oko 62 odsto obrade podataka, pretraživanja i prenosa informacija obavljace se mašinama. Do 2022. godine na globalnom nivou će se sa 16 odsto na 27 odsto od ukupnog broja zaposlenih u velikim firmama povećavati broj zaposlenih u današnjim novim zanimanjima (analitičari podataka, stručnjaci za softver i razvojne programe, kao i za tehnologiju i njena poboljšavanja, zatim za e-trgovinu i društvene medije).

101 DAN

Do 2022. godine veštine potrebne za obavljanje većine poslova značajno će se promeniti. Očekuje se da će 58 odsto osnovnih veština potrebnih za obavljanje posla ostati isti, a da će biti potrebno 42 odsto novih veština na radnom mestu. Zaposlenima (ali i rukovodiocima) u kompanijama koje usvajaju nove tehnologije između 2018. i 2022. u proseku će biti potreban 101 dan za prekvalifikacije i usavršavanja.

U zavisnosti od industrije i geografije, između polovine i dve trećine kompanija verovatno će se okrenuti spoljnim izvođačima, privremenom osoblju i slobodnim profesijama, jer njihovi zaposleni neće vladati veštinama koje zahteva nova tehnologija.

Džordan Morou, šef odeljenja za digitalnu pismenost u analitičkoj firmi Qlik kaže za CNBC da ne mora svako da bude

naučnik, ali svako treba da bude digitalno pismen.

“Tajm” konstatuje da je ljudima potrebno obrazovanje koje ih priprema za doživotni proces obuke i prekvalifikacije. Oni će morati, više nego išta drugo, da nauče kako da uče. Istovremeno je potrebna mreža socijalne zaštite koja je fokusirana na podršku karijeri, a ne samo na jednostavne naknade za nezaposlene.

Na istaknutim pozicijama više će se tražiti analitičko razmišljanje i aktivno učenje, sposobnost dizajniranja i različiti oblici tehnoloških kompetencija.

Poslodavci će više ceniti kreativnost, originalnost, inicijativu, kritičko mišljenje, pregovaračke i ubeđivačke sposobnosti, sposobnost da se sagleda celina, koncentraciju na detalje, otpornost, fleksibilnost... Emocionalna inteligencija, liderstvo i društveni uticaj takođe će biti važni.

Očekuje se da će i dalje rasti uloga radnika u službama za korisnike, stručnjaka za prodaju i marketing, obuku i razvoj ljudi, te stručnjaka za organizacioni razvoj, kao i menadžera za inovacije.

KOREKTURA SA ČAROBNOM BREGA

Klaus Švab upozorava da su tehnološke promene u prethodnih 25-30 godina donosile više dobitnika, ali da je vreme da se pogleda i na luzere, na one kojima je nedostupna Četvrta industrijska revolucija ili Industrija 4.0. Kada najbogatiji u Davosu na Čarobnom bregu razgo-

varaju o sirotinji angažovano kao da su neka komisija Prve internacionale, to mu dođe kao nešto između stavljanja senfa na biftek i male probe demontaže socijalne bombe.

Najbogatiji čovek na svetu Džef Bezos ima veze s ovom temom. On je vlasnik Amazona. Uvećao je bogatstvo na 112 milijardi dolara. On se pominje u izveštaju britanske dobrotvorne organizacije Oksfam, iz koga se vidi da se u deset godina nakon finansijske krize 2008. broj milijardera gotovo udvostručio, da je između 2017. i 2018. godine svaki drugi dan stvoren novi milijarder čijih je samo jedan odsto bogatstva jednak celom zdravstvenom budžetu Etiopije, zemlje sa 105 miliona ljudi. Švab iz Davosa upozorava da je poslednjih godina populistički zazor prema globalizaciji uzeo maha i podstakao glas besa onih čija su radna mesta pogođena Četvrtom industrijskom revolucijom.

“Tajm” konstatuje da nejednakost podstiče porast populista i nacionalista koji uopšte ne veruju u institucije, ne veruju svojim vladama, liderima, sudijama, medijima i tehnologiji. U članku u magazinu “Forin afers” Švab piše da veštačka inteligencija sama po sebi može da donese mnogo dobra, ali i mnogo zla, te je neophodno da bude pažljivo regulisana. Isto važi i za finansijske sisteme.

Kripto valute kao što je bitcoin već su dokazale svoje prednosti u odnosu na tradicionalni novac, ali nisu imune na eksploataciju špekulanata i kriminalaca. SAD, Kina i druge zemlje koje se bore za liderstvo trebalo bi da se dogovore o tome šta jeste a šta nije dozvoljeno u ovim i u drugim tehnologijama kao što je, na primer, genetska. Zvika Kriger, koji je svoje vreme u ime Stejt departmenta “pokrivao” Silicijumsku dolinu, kaže da političari nemaju “alatku” za digitalno doba.

To se u Davosu videlo i po spisku odsutnih najavljenih gostiju: američki predsednik Donald Tramp nije došao zbog političke krize oko finansiranja zida protiv migranata na granici sa Meksikom; britanska premijerka Tereza Mej zbog krize oko Bregzita, koji je izglasan u jeku evropske migrantske krize, a predsednik Francuske Emanuel Makron zbog pobune “žutih prsluka”.

MILAN MILOŠEVIĆ

Postojeće pozicije su neodržive

"Do sada se u digitalnoj ekonomiji uglavnom govorilo o softverskim firmama koje rade za strane klijente i o dobrim platama programera. Potrebno nam je više kompanija koje ovde stvaraju svoje proizvode primenom tehnologije"

Nebojša Đurđević početkom devedesetih godina, poput mnogih njegovih kolega, sa diplomom Elektrotehničkog fakulteta odlazi iz zemlje. Kanada mu tada omogućava ono što Srbija nije mogla. U našu zemlju ga je pre nekoliko meseci vratio poziv da preuzme mesto direktora Inicijative "Digitalna Srbija". "Prvi put u istoriji zahvaljujući tehnološkom razvoju svi imaju pristup globalnom tržištu, nezavisno od našeg direktnog okruženja. Ako želimo da se menjamo, ovo je istorijska šansa za nas", objašnjava Đurđević zašto veruje da Srbija može da izgradi uspešnu digitalnu ekonomiju.

"VREME": Inicijativa "Digitalna Srbija" je nevladina i neprofitna organizacija koja okuplja neke od najuspešnijih kompanija u našoj zemlji. Koji je bio motiv za ovakvo udruživanje?

NEBOJŠA ĐURĐEVIĆ: Iza ideje o osnivanju ovakve organizacije bila je želja da zajedničkim snagama pomognemo da Srbija iskoristi šansu koju četvrta industrijska revolucija donosi čitavom svetu. Želimo da podstaknemo razvoj digitalne ekonomije koja će stvoriti uslove da ljudi ne odlaze iz Srbije da bi se poslovno ostvarili, već da to mogu uraditi ovde u svojoj zemlji. Motivi su potpuno filantropski. Osnivači, ljudi koji su na čelu tih kompanija, to vide kao ličnu misiju, obavezu prema društvu i nesebično u to ulažu vreme, kontakte i resurse svojih kompanija.

Na koji način Srbija može da iskoristi četvrtu industrijsku revoluciju?

Prvi put u istoriji zahvaljujući tehnološkom razvoju svi imaju pristup globalnom tržištu, nezavisno od našeg direktnog okruženja. Ako želimo da se menja-

mo, ovo je istorijska šansa za nas. U Srbiji već postoji jako jezgro digitalne ekonomije, ali je to potrebno proširiti i uključiti sve slojeve društva. Do sada se u digitalnoj ekonomiji uglavnom govorilo o softverskim firmama koje rade za strane klijente i o dobrim platama programera. Potrebno nam je više kompanija koje ovde stvaraju svoje proizvode primenom tehnologije u raznim sektorima jer se na taj način u digitalnu ekonomiju uključuju stručnjaci iz drugih struka kao što su marketing, poljoprivreda, rudarstvo, medicina...

Ko sve čini digitalni eko-sistem o čijoj izgradnji govorite?

U centru digitalnih eko-sistema su kompanije čija je osnovna delatnost pravljenje digitalnih proizvoda poput softverskih aplikacija, kao i pružanje usluga razvoja digitalnih platformi za klijente širom sveta. Pored njih, tu su konsultantske kuće koje imaju znanja o poslovnoj i poreskoj strategiji. Neophodne su i obrazovne institucije – da bi digitalna privreda funkcionisala, potrebni su stručnjaci iz oblasti tehnologije i digitalnih poslovnih modela. Tu je naravno i država koja reguliše pravni okvir. Važne su organizacije koje podržavaju razvoj startapa, poput habova i inkubatora. Tu su i telekomunikacione kompanije i banke kao akteri koji pružaju digitalnu infrastrukturu. Među svim igračima u tom eko-sistemu mora postojati dobra koordinacija kako bi sve funkcionisalo.

Iza sebe imate osnivanje nekoliko startapa. Koliko je važno da se Srbija okrene privredi zasnovanoj na digitalnoj ekonomiji?

U digitalnoj ekonomiji nisu potrebna velika ulaganja da bi se pokrenuo novi posao. Nema potrebe da se grade skupa postrojenja i infrastruktura. Za počeo-

tak, dovoljno je nekoliko računara, znanje i ideja. Velika prednost je da se globalnim tržištima može pristupiti digitalnim kanalima, što omogućava jeftinu distribuciju proizvoda. Na taj način i kompanijama iz Srbije je omogućeno da budu rame uz rame sa konkurentima iz čitavog sveta. Naš fokus biće na startapima, jer i u razvijenim i u zemljama u razvoju više od 50 odsto novih radnih mesta se kreira upravo u tom segmentu. Mi smo trenutno u fazi istraživanja šta sve nedostaje za razvoj startapa u Srbiji. Jedna od stvari na koje ćemo se fokusirati jeste pojačanje izvora finansiranja kompanija u ranoj fazi razvoja. Kapital postoji, ali su potrebni platforme i mehanizmi da bi se on plasirao u Srbiji, kao i promene u našem pravno-regulativnom okviru.

Sa Fondacijom Petlja ste radili na unapređenju nastave programiranja za osnovce. Zašto verujete da je obrazovanje presudno?

Verujem da u narednih deset godina možemo da stvorimo jaku digitalnu ekonomiju u kojoj su digitalne tehnologije postale deo svih privrednih sektora. Za uspeh te misije biće potrebni ljudi koji znaju da algoritamski razmišljaju i razumeju šta tehnologija može. To ne znači da svi treba da budu programeri. Uvođenje programiranja u škole je važno jer će deca imati znanja koja će im omogućiti da budu uspešniji u bilo kojoj oblasti.

Šta u ovom trenutku nedostaje našem obrazovnom sistemu?

Dosta je urađeno u osnovnom obrazovanju, naročito sa uvođenjem programiranja u obavezni program od petog razreda, ima značajnih pomaka i u srednjim školama sa uvođenjem specijalizovanih IT odeljenja u gimnazije. Sada je potrebno da se unapredi visoko obrazovanje

da ne dođemo u situaciju da programi na fakultetima ne zadovolje predznaje današnjih osnovaca i srednjoškolaca. Takođe, jedno istraživanje je pokazalo da 95 odsto IT kompanija i danas ima poteškoća sa pronalaženjem adekvatnih stručnjaka, što govori da sadašnje programe na fakultetima treba pojačati i osavremeniti.

Inicijativa "Digitalna Srbija" nekoliko meseci unazad apeluje da "bude-mo pametni". Kome je bio upućen taj poziv?

Taj poziv je upućen najširoj društvenoj zajednici, od roditelja koji žele da pomognu deci pri izboru karijere do poslovne zajednice. Kampanjom smo hteli da podignemo svest da je obrazovanje veoma važno i da su znanja iz informacionih tehnologija bitna bez obzira na to koju

će profesiju deca izabrati. Važno je da se shvati da će digitalna transformacija promeniti način na koji se radi. Stvari neće ostati iste. Postojeće pozicije su neodržive. To je bio rezultat svake industrijske revolucije. Ja zaista verujem da "ako kani-mo pobediti, ne smemo izgubiti".

Kako političke i društvene okolnosti utiču na delovanje organizacije kao što je vaša?

Naše društvo je politički polarizovano, ali to nije slučaj samo ovde u Srbiji. Već duže od decenije imamo globalni trend polarizacije, možemo ga videti u SAD, u Francuskoj i drugim delovima sveta. Inicijativa "Digitalna Srbija" je fokusirana na razvoj digitalne ekonomije, želi da omogućiti ljudima da se poslovno ostvare, da mogu sebi da obezbede dobar život, da rade u okruženju koje je transparentno

i na svetskom nivou. To može da bude jedan od načina da se neki od razloga te polarizacije lakše prevaziđu.

Kakva je saradnja vaše organizacije sa Vladom Srbije? Koliko ste samostalni u odlučivanju u odnosu na Vladu?

Vlada Srbije je ta koja predlaže zakone i regulative koji mogu pozitivno ili negativno da utiču na razvoj digitalne ekonomije. Mi identifikujemo neophodne promene u pravnom okviru i dajemo konkretne predloge. Vlada je jedan od ključnih aktera u digitalnom eko-sistemu i mi ćemo sarađivati i sa ovom i sa svakom budućom vladom. Priroda razvoja digitalnog eko-sistema je takva da je ta saradnja neophodna. Kao nevladina i neprofitna organizacija, sve odluke donosimo samostalno. Posvećeni smo strateškim ciljevima i imamo potpunu nezavisnost da na njima radimo.

Posle dugogodišnjeg života u Kanadi, odlučili ste da se vratite u Srbiju. Zašto?

Nisam planirao da se vratim, ali me je ono što radi Inicijativa "Digitalna Srbija" jako zainteresovalo i inspirisalo. Prepoznao sam da ovde sada ima pametnih i sposobnih ljudi i u privatnom i u javnom sektoru koji iskreno žele i rade na tome da se stvari promene. U inostranstvu sam učestvovao u osnivanju i izgradnji pet startapa, radio sa velikim korporacijama i državnim regulatornim telima. Verujem da znanje i iskustvo koje donosim mogu doprineti razvoju moje zemlje.

Kakav savet biste dali onima koji u ovom trenutku treba da donesu odluku, da li ostanu u Srbiji ili svoju budućnost graditi u inostranstvu?

Otići ili ostanu je lična odluka koju ljudi donose iz različitih razloga svuda u svetu. Ja sam otišao 1993. jer je dnevna politika počela da utiče na sve sfere mog života, zemlja je bila pod sankcijama, ništa se nije moglo raditi i nije bilo naznaka mogućnosti da se bilo šta promeni. Oni koji razmišljaju da odu rekao bih da što se tiče ostvarivanja poslovnih ambicija u digitalnoj ekonomiji, to je moguće ostvariti i ovde. Ako je to primarni motiv odlaska, neka razmisle da ostanu u Srbiji, jer prilike postoje i biće ih sve više. Ukoliko je reč o drugim razlozima – to je ipak lična odluka.

Na plažama zaboravljenog genocida

Većina turista koja posećuje Zanzibar gotovo ništa ne zna o jezivom genocidu koji se na ovim egzotičnim plažama dogodio u januaru 1964. Da te godine Bomi Bulsara sa svojom porodicom nije uspeo da pobegne u Englesku, svet bi verovatno ostao bez Fredija Merkjurija

Subota je 12. januar, dok čekamo da uđemo u jedan od nacionalnih parkova na Zanzibaru, pridružujem se grupi meštana koji na terasi kafea pažljivo gledaju direktan prenos nečega što liči na slet. Na Zanzibaru je Dan revolucije i proslava se ove godine održava na stadionu na ostrvu Pemba, koje pored Ungudže i nekoliko manjih ostrva čini Zanzibarski arhipelag. Ljudi na stadionu od svojih tela formiraju broj 55 što označava 55. godišnjicu Zanzibarske revolucije kojom je 12. januara 1964. svrgnut sultan Džamšid Ibn Abdulah.

Ova revolucija bila je posebna i po tome što je tokom nje počinjen jedini genocid u istoriji koji je gotovo u potpunosti snimljen kamerom, jer se tu zatekla ekipa italijanskih dokumentarista koji su snimali film *Africa Addio* posvećen dekolonizaciji Crnog kontinenta. Italijani su iz helikoptera uspeali da snime neverovatne scene koje su posle ubacili u film: vidimo nepregledne kolone arapskih civila koji marširaju putevima između palmi i izgledaju kao neka džinovska bela zmija; kada se helikopter približi, uočavaju se naoružani crni stražari koji ih sprovode; nešto kasnije grupe od po sto ljudi se odvajaju i šalju u unapred pripremljene plitke jame gde ih ubijaju.

Druga, možda još dramatičnija scena događa se na plažama: civili – muškarci, žene, deca – beže prema moru, neki plivaju, neki se ukrcavaju na pretovarene i nasukane čamce u želji da izbegnu sigurnu smrt. Leševe većine njih sutradan su izbacili talasi Indijskog okeana.

Sve to je do najsitnijeg detalja zabeleženo kamerom, a kadrove izdvojene iz filma *Africa Addio* možete pogledati na Jutjubu – video se zove *Arab Massacre in Zanzibar* i postavio ga je potomak jednog od preživelih Arapa.

Istorija Zanzibarskog arhipelaga se, ukratko, odvijala ovako: sedam godina nakon Kolumbovog "otkrića Amerike" 1499. Portugalac Vasko da Gama se iskrcao na ostrvo pa je ono ostalo portugalski posed do kraja 17. veka. Godine 1698. Zanzibar zauzimaju Arapi iz Omana i njime vladaju suvereno do 1890, kada arhipelag postaje protektorat Velike Britanije, ali arapski sultan ostaje da vlada uz određenu autonomiju. Zanimljivo je da je omanski sultan 1840. preselio sedište svoje dinastije iz Muskata u Omanu na hiljadama milja udaljeni Zanzibar, nešto slično kao kad se 1807. bežeći pred Napoleonom portugalska kraljevska porodica izmestila u Brazil.

Tu se odigrao i zvanično najkraći rat u istoriji, pobuna 1896. koja se završila kapiitulacijom sultana 45 minuta nakon što je

SULTANOVA PALATA: Stara je srušena u "najkraćem ratu u istoriji"

Kraljevska mornarica započela bombardovanje Stoun Tauna.

Za to vreme kopnena Tanganjika bila je u posedu Nemačke, a nakon Prvog svetskog rata i ona prelazi u ruke Britanaca. U talasu dekolonizacije Afrike, 10. decembra 1963. Britanci daju nezavisnost Zanzibaru. Mesec dana kasnije, 12. januara 1964. komandant Džon Okelo, poreklom iz Ugande, izvršio je državni udar, svrgnuo sultana i viševjekovnu vlast Arapa nad ostrvom. Okelove trupe naoružane u početku samo mačetama i noževima zauzele su posle ponoći nekoliko policijskih stanica i radio-stanicu. Pobunjenici su dobili naređenje da ne diraju Evropljane – ali je zato odmazda nad Arapima i Indusima bila jeziva. Sultan Džamšid Ibn Abdulah sa svoje sedmero dece pobegao je prvo u Oman pa u Veliku Britaniju, gde i danas živi.

Tu sreću nije imalo između 10.000 i 20.000 civila arapskog i indijskog porekla koji su ubijeni u masakrima. Naravno,

GENOCID SNIMLJEN KAMEROM:
Sekvence iz filma *Africa Addio*

različite teorije su kolale o ovom događaju, jedna od njih je da su Britanci snabdeli oružjem komandanta Okela i dali mu zeleno svetlo za masakre nad Arapima i Indusima. Komandant Okelo je kasnije, nakon ujedinjenja Tanganjike i Zanzibara, pobjegao sa ostrva.

MUZIKALNO DETE BOMIJA BOLSARE

Pitam našeg vozača da li o ovim masakrima iz 1964. deca na Zanzibaru uče u školama. Odgovara mi odrično. Javnost je, kaže, podeljena, jedni osuđuju zločine, dok drugi kažu da su oni bili rezultat opravdanog gneva.

A gnev se pravda "viševekovnim ugnjetavanjem" crne afričke većine, uglavnom bivših robova, kojima je upravljala vladajuća manjina Arapa i Indusa koje su Britanci doveli da bi se bavili trgovinom i zanatima. Ne postoji nikakav muzej pa čak ni spomenik posvećen genocidu nad njima.

U vreme kada i sultan i preživeli Arapi i Indusi beže sa Zanzibara, beži i Bomi

Bulsara sa svojom porodicom. Bomi je bio pripadnik zoroasterijskog naroda Parsi koji je iz Persije u 5. veku izbegao u Indiju. Bomijev osamnaestogodišnji sin Farok proslaviće se kao Fredi Merkuri, frontmen benda Kvin. Na to da je na ostrvu rođen i živeo jedan od najznačajnijih rok muzičara 20. veka podsećaju samo tabla i nekoliko fotografija u izlogu njegove tropskom vlagom nagrizene rodne kuće u centru Stoun Tauna koja je danas u sastavu Tembo hotela.

STINKABAR, NE ZANZIBAR!

Grad sa svojim raskošnim crkvama, džamijama, palatama, tvrđavama, romantičnim hotelima, pijacama punim začina i uskim ulicama sa kapijama i vratima ukrašenim kitnjastim ornamentima u drvetu ili kamenu, mnogi turisti smatraju jednim od najlepših u Africi pa i na svetu. Nije, međutim, uvek bilo tako.

"Ovaj grad treba da se zove Stinkabar (Srnadograd) a ne Zanzibar!", napisao je 1866. Dejvid Livingston, čuveni britanski istraživač koji je tih godina živeo u Stoun

Taunu. Drugi britanski istraživač, Ričard Frensis Barton, napisao je 1856. da Stoun Taun dok mu prilazite s mora izgleda kao slikarsko platno – sa tirkiznim morem, snežnobelim džamijama i palatama i zlatnim odblescima sunca na krovovima. Međutim, kada se iskrcate zapljusne vas neizdrživi smrad uginulih životinja i robova bačenih na smetlište na obodima grada, u kojem caruju kolera, malarija i venerične bolesti.

U delu grada u kome je danas Anglikanska crkva, do pre 140 godina nalazila se pijaca robova. Pedeset hiljada robova godišnje dopremeno je na Zanzibar odakle su ih nakon aukcije njihovi novi vlasnici transportovali širom Afrike i Azije. Robovi su hvatani uglavnom u unutrašnjosti Istočne Afrike. Livingston je izračunao da je preko 80.000 robova godišnje umrlo na putu zbog loših uslova transporta.

Odlazimo u podrumsku ćeliju u kojoj su tri dana pred aukciju robovi držani bez hrane i vode u jezivim higijenskim uslovima, sa samo jednim malim prorezom za vazduh. U levoj prostoriji ne većoj od 20 kvadratnih metara bilo je smešteno oko 50 muških robova, dok je u desnoj, iste veličine, bilo i do 70 žena i dece. Vidim užas na licu mojih ćerki, 12 i 14 godina, dok sede na kamenim ležajevima i slušaju vodiča.

Jedan broj robova ostajao je na Zanzibaru da radi na plantažama. U hronikama 19. veka pominje se da su uslovi u kojima su držani bili toliko surovi da je Zanzibar jedino mesto u kojem nije došlo do pobune robova. Pod snažnim britanskim pritiskom trgovina robljem je ukinuta, ali je ropstvo na ostrvu zakonom zabranjeno tek 1897, mada su neke njegove forme, poput prisilnog braka, ostale da žive još decenijama posle.

Vekovima taložena mržnja eksplodirala je u Zanzibarskoj januarskoj revoluciji 1964. I žrtve i dželati u ovom slučaju bili su iste muslimanske veroispovesti, pošto su crni robovi tokom vekova vladavine Arapa primili islam.

Da se nalazite u muslimanskoj zemlji, postaje vam jasno nakon par minuta vožnje kroz sela u unutrašnjosti ostrva. Žene pokrivaju glavu, čak i devojčice od četiri godine kada im počne školovanje, koje je obavezno i besplatno. Muškarci se

oblače kao i u hrišćanskim delovima Afrike, bez ikakvih spoljnih obeležja religije ili pripadnosti etničkoj grupi.

AUTOBIOGRAFIJA PRVE ARAPSKJE ŽENE

Nekadašnja Sultanova palata postala je nakon revolucije sedište lokalne vlade i dobila naziv *People's Palace*, da bi 1994. postala muzej koji prikazuje viševjekovnu vladavinu omanskih sultana nad ostrvom. Muzej je u stanju raspadanja, ali i to ima određeni tropski šarm.

Posebna soba u muzeju posvećena je princezi Salme bint Said, 36. i najmlađoj ćerki sultana od Zanzibara i Omana Saida al Busaida. Princeza Salme se nakon smrti oca i majke (robinje sa Kavkaza) preselila iz palate u grad i upoznala nemačkog trgovca Rudolfa Hajnriha Ruetea. Salme i Rudolf su bili prve komšije i ona je sa svog prozora mogla da posmatra večere koje je Rudolf priređivao u svojoj kući. Rodila se ljubav, Salme je zatrudnela i kada je to već postalo očigledno morala je na britanskom brodu da napusti Zanzibar. Par je prvo živio u Adenu, gde je princeza prešla u hrišćanstvo i uzela ime Emili, venčali su se i na kraju preselili u Hamburg. Prvo dete im je umrlo na putu za Nemačku, a posle su imali još jednog sina i dve kćerke. Ubrzo umire i Rudolf, i Salme pritisnuta finansijskim problemima 1886. piše knjigu *Memoari arapske princeze sa Zanzibara* koja, kao prva autobiografija koju je napisala jedna arapska žena, postaje međunarodni hit. Izdanje na engleskom ponovo je štampano na Zanzibaru 2018. i može se kupiti u Sultanovoj palati.

Iako je knjigu pisala kao hrišćanka koja živi u Evropi, ona u njoj brani trgovinu robovima i tvrdi kako će bez robovske radne snage biti uništeni brojni posedi na Zanzibaru, pa na jednom mestu prelazi u čisti rasizam: "Oni koji su u SAD, Brazilu ili na Zanzibaru imali dodira sa crncima znaju da se oni i pored brojnih kvaliteta ne mogu privoleti na rad na drugi način osim silom!" Ona robovlasnički sistem u svojoj domovini pravda i činjenicom da se "muslimani prema svojim robovima odnose na drugačiji način od hrišćana, oni su im gotovo kao članovi porodice", o čemu su evropski posmatrači, kako smo videli, imali sasvim drugačiji stav.

JEDINI TRAG DA JE FREDI ŽIVEO NA OSTRVU: Tabla na rodnoj kući frontmena grupe Kvin

"POVEDI ME U ZANZIBAR": Singl Duška Lokina iz 1976. podstakao je želju "dece cveća" iz SFRJ da posete ostrvo

Emili je od 1889. do 1914. živela u Bejrutu. Umrkla je 1924. u Jeni u Nemačkoj gde je i sahranjena.

MAMAC ZA JUGOSLOVENSKU "DECU CVEĆA"

Zanimanje stranih turista za Zanzibar počelo je još šezdesetih godina kada su hipici tražili egzotične tropske destinacije poput Goe, Katmandua ili Zanzibara, a posebno je pojačano otkako je 2000. Stoun Taun došao na Uneskovu listu Svetske kulturne baštine. U 2017. se broj turista udvostručio u odnosu na prethodnu godinu na 376.000. U vreme "Hipi rute" 1976. Duško Lokin je izdao singl ploču *Povedi me u Zanzibar* podstakavši interesovanje "dece cveća" iz SFRJ za ovo ostrvo.

Proteklih desetak godina broj turista iz Srbije i regiona raste iz godine u godinu, a direktni letovi *low-cost* kompanije *Fly Dubai* iz Dubaija dodatno su uvećali taj broj.

Najviše ima italijanskih turista, pasta je prisutna u gotovo svim restoranima,

mi smo gotovo svako veče uživali u odličnoj pici sa plodovima mora i uz sjajno južnoafričko vino na plaži našeg hotela, na stolovima napravljenim u drvenim ribarskim čamcima nasukanim na pesak Indijskog okeana.

Restoran *The Rock* je verovatno najviše fotografisano mesto na ostrvu. Nalazi se na steni koja je nekad služila lokalnim ribarima za sušenje mreža. Vodi ga, naravno, Italijan i u njemu se služe odlične paste sa lokalnim namirnicama, od plodova mora do tropskog voća.

Turiste pored pešćanih plaža privlače i različite aktivnosti vezane za biljni i životinjski svet: džinovske aldabra kornjače na Prizon ostrvu. One su poklon britanskog guvernera Sejšela iz 1919. a u međuvremenu su se namnožile pa ih ima oko 300, od kojih najstarija ima 194 godine. Ostrvo na kojem su smeštene nekada je bio zatvor a kasnije i karantin za posade brodova koji su dolazili na Zanzibar.

Velika atrakcija su plivanje i ronjenje sa delfinima na otvorenom moru na krajnjem jugu ostrva. U mestu odakle polaze čamci u potrazi za delfinima nalazi se jedinstveni Baobab kafe, izgrađen kraj ogromnog oborenog stabla baobaba.

Dobra je vest što je Zanzibar 2006. zabranio uvoz i upotrebu plastičnih vrećica. To je donekle popravilo situaciju na komunalno prilično neuređenom ostrvu. Opšti je utisak da je, osim luksuznih hotela, na Zanzibaru sve prilično zapušteno i prepušteno vlazi.

Pored sjajnih bisera orijentalne arhitekture i umetnosti u Stoun Taunu, nailazim i na delove grada koji podsećaju na Novi Beograd, zgrade izgledaju poput građevina prikazanih na izložbi "Towards Concrete Utopia" u njujorškom muzeju MoMA. Reč je o stambenim kompleksima koje je šezdesetih godina podigla bratska Istočna Nemačka. Naime, revolucionarna vlada Zanzibara je nakon 1964. nacionalizovala svu arapsku i indijsku imovinu i stupila u prisne veze sa SSSR i ostalim socijalističkim državama. Uvek agilna NDR je i tu prednjačila, pa su se uvrnutom ironijom istorije Nemci ipak "dočepali" ostrva, ne preko Bizmarka i princeze Salme, već ovog puta u svom komunističkom izdanju.

ROBERT ČOBAN

Skarletni mladež

Šta je zajedničko pevačici Jeleni Karleuši i najbogatijem čoveku na svetu Džefu Bezosu, osnivaču Amazona? To što su njihove privatne, sočne poruke najintimnije prirode upućene ljubavnicima bile tema tabloida sredinom januara ove godine. Uz jednu bitnu razliku: srpski tabloidi su bez imalo ustručavanja na naslovnim stranama objavljivali eksplicitne fotografije i poruke, pokrivajući minimalno po neko slovo poruke ili nekoliko piksela slike, dok su američki to radili sa mnogo više opreza. Naslovna strana National Enquirer-a jasno je nagoveštavala kakvu su zlatnu koku (petla, zapravo) uhvatili, ali su sočne sadržaje uglavnom prepričali.

Postoji jedan dobar savet da vam se takva stvar ne dogodi u vreme digitalnih i društvenih medija. Nemojte se snimati u intimnim prilikama i nemojte pisati takve poruke nikada i nikome. U suprotnom budite sigurni da će to, nekako, stići u javnost. Neko vam ishakuje telefon ili se pohvalite (prosledite) prijateljima koji požele da vas hvale dalje, posvađate se sa ljubavnikom koji odluči da vašu privatnost podeli sa svetom ne pitajući za cenu, koja je za njega obično niža.

Ali, kakav je to svet u kome ćemo se kontrolisati i u najintimnijim stvarima, koje ne moraju biti samo preljubničke prirode? Pa, upravo ovaj u kome živimo, gde je sve "na izvolite", čemu i sami doprinosimo bez obzira jesmo ili nismo javna ličnost.

Onda se postavlja pitanje treba li urediti odnosno zakonski regulisati pravo na objavljivanje privatnih poruka? Ima li tu neke gradacije, recimo, ako se neko treći neovlašćeno dokopa mog kompjutera, iskopira ih i objavi ili ako to uradi jedan od učesnika u komunikaciji? Treba li ograničiti pravo medijima da prenose sadržaje sa društvenih mreža koje su i same mediji, mada

vole da biraju kada će tako da se predstavljaju, a kada će tvrditi da sa medijima nemaju veze, sve u zavisnosti od situacije i zakonskih obaveza?

Jedan nivo zakonske zaštite koji već sada postoji su autorska prava. Iako intimne poruke obično nisu neka velika literatura ili vrhunsko kinematografsko ostvarenje, autorstvo je autorstvo i objavljivanje mora da se plati. Profesionalni fotografi postali su noćna mora urednika internet portala jer se svako malo jave sa tužbom za neovlašćeno objavljivanje njihovih slika i bez problema dobijaju sudsku zaštitu i pare. No, teško da bi neki medij mogao da nadoknadi "autorsku" štetu Džefu Bezosu kojem prethodi gubitak od 70 milijardi dolara zbog razvoda.

Drugi nivo bio bi ozbiljniji, ali je potpuno nerealan. Da se bez mog izričitog pristanka zabrani objavljivanje ili prenošenje mojih ličnih poruka, to jest svega što ja nisam sâm stavio na uvid javnosti. U Srbiji je i ovo uzelo maha, pa tako na društvenim medijima često vidamo privatne poruke koje primalac želi da podeli sa svima, a tiču se nečijih političkih stavova, svađa na tu temu među (ne)prijateljima ili komunikaciju novinara sa javnim ličnostima. Često se, usput, namerno ili neoprezno objave i neki lični podaci kojima tek nije mesto u javnosti.

Ako se ne dogovorimo ili ne pronademo način da se ova "razotkrivanja" stave pod nekakvu kontrolu, naročito kada nisu od vitalnog interesa za javnost, ostaće nam dva puta. Jedan je da iz opreza potpuno ukinemo svaku lascivnu ili poverljivu komunikaciju i digitalizaciju iskoristimo da stvorimo društvo apsolutnog nepoverenja. Drugi je da batalimo pristojnost, dostojanstvo i moralne vrednosti i proglasimo da je sve dozvoljeno jer se ionako ne može zabraniti. Prosto ne znaš koji putić da izabereš.

PRODAJA I PRETPLATA – cene s novogodišnjim popustom

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4930 RSD	4675 RSD	93,50 EUR	144,50 EUR
12 meseci / 52 broja	9860 RSD	9350 RSD	178,50 EUR	276,25 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na **prodaja@vreme.com**

Devedeseti rođendan

Priznajem da sam se sa šesnaest i po godina vratio iz koncentracionog logora i upisao u srednju tehničku školu arhitektonskog smera u Novome Sadu. Priznajem da sam je završio sa devetnaest godina. Priznajem da sam postavljen za nastavnika iste takve škole u Beogradu i da sam predavao građevinske konstrukcije i nacrtu geometriju učenicima i

jasno zašto se neki stihotvorci stari tridesetak godina nazivaju "mladim pesnicima". Posebno mi je bila tajna zašto je, na primer, Dušan Kostić, naočit muškarac, visok, Crnogorac, učesnik Narodnooslobodilačke borbe, koji lulu nije vadio iz usta, važio za "mladog pesnika". Kada je austrijska književnica Ingeborg Bahman objavila sjajnu knjigu "Trides-

eta godina", pomislio sam, a mlađi sam od nje samo tri godine: eh, starost!

Šezdesetih godina prošlog veka među mladim Nemcima, koji su se besno odricali svojih očeva esesovaca i nacista, pojavila se izreka: Ne veruj nikome ko ima više od trideset godina. Poverovao sam im. Ni ja nisam tada bio ubeđen da treba da verujem na reč sve što govore oni stariji od trideset godina.

Sada imam tri puta po trideset godina. Ako verujem nekome ko ima trideset godina, sada možda sebi treba da poverujem trostruko. Da li bih pomoću algoritma mogao to nekako da

učenicama mlađim od sebe samo dve-tri godine i da su neke od njih bile veoma zgodne. Priznajem i da sam u dvadeset i prvoj godini objavio prvu knjigu stihova. Međutim, odbijam da priznam da imam devedeset godina.

Uprkos tome, neki ljudi predvođeni mojom decom, koja su na isti postupak nahuškala i moje unuke, insistiraju da mi čestitaju devedeseti rođendan. Kad kažem da ne verujem da sam tako star, guraju mi pod nos ličnu legitimaciju, pasoš, izvod iz matične knjige rođenih. Ja sumnjam u dokumente. Podsećam da se svetom mota priličan broj uspešnih ljudi koji poseduju po nekoliko identiteta i to dokazuju validnim dokumentima.

Najgore je što je u red onih koji insistiraju na mojoj starosti stalo i moje sopstveno telo. Narodna poslovice tvrdi da duša hoće, a klokoće. Neću da izgovorim ime dela tela koje inače isuviše opterećujem sedeći pred računarom. Sveto pismo, konkretno, Jevanđelje po Marku, to opisuje finijim rečima: "Duh je srčan, ali je telo slabo". Prevedeno na stvarnost to znači da mi se, dok sedim, čini da mogu kao nekada da poskočim i potčrim bilo kuda, ali već kada pokušam da ustanem, bivam priveden pameti: moram da se uhvatim za ručke fotelje i nekako iskobeljam.

U vreme kada sam ulazio u takozvani svet književnosti, pre 70 (i slovima sedamdeset) godina, nikako mi nije bilo

dokažem? Ne razumem se u algoritme.

Čitao sam negde da su postojala, ili još uvek postoje, urođenička plemena koja broje jedan, dva, tri, četiri, pet i mnogo. I to je to. Šest i šezdeset i šest miliona je za njih isto: mnogo. Hajde da nađemo kompromis, pa da se dogovorimo da nemam devedeset, nego jednostavno da imam mnogo godina.

Nažalost davno ugašeno izdavačko preduzeće "Nolit" priredilo je u hotelu "Ekscelzior" 1984. godine ručak u čast osamdesetog rođendana Ota Bihaljija Merina. U početku nije hteo da dođe, govorio je da izdavači treba da izdaju knjige, a ne da priređuju ručkove. Na kraju se predomislio, došao, sviđalo mu se toliko da je obećao da će na svoj devedeseti rođendan sve prisutne pozvati na ručak. Inače je bio čovek od reči, ali ovog puta nas je slagao, umro je sa osamdeset i devet godina. Zbog toga ja nikog neću već sada pozvati na proslavu svog stotog rođendana, mada mi spremaju slavlje za devedeseti.

U mojoj već pomenutoj prvoj knjizi pesama sa mladalački ponesenim naslovom "Živeću uvek prolećem" postoje tri stiha koji mi se još uvek sviđaju:

Ja ću živeti uvek prolećem.

Ako i vekovi prođu do moje smrti,
umreću sa devetnaest godina.

IVAN IVANJIC

ΔΟΚ

ФЕСТИВАЛ ДОКУМЕНТАРНОГ ФИЛМА

#1

K O M B A N K
D V O R A N A

ОД 31. ЈАНУАРА
ДО 03. ФЕБРУАРА

CEO SPEKTAR LOGISTIČKIH USLUGA

Skladištenje

Transport

Špedicija i carinjenje

4PL

SRBIJA

Nova Pazova, Prva centralna radna 4
Tel: +381 (11) 3314 329

CRNA GORA

Podgorica, Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel: +382 (20) 89 13 93

BOSNA I HERCEGOVINA

Banja Luka, Svetosavska 79
Tel: +387 (51) 49 12 93

www.dts.rs

dts DELTA
TRANSPORTNI
SISTEM

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec